

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

HÂFİZ - MÛSİKÎŞİNAS HÜSEYİN SEZGİN EFENDİ

Cengiz ÖNDER

1230208031

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Öğr. Gör. Erdoğan ATEŞ

ISPARTA – 2014

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA
SINAV TUTANAĞI

Tez Savunması 1

Tarih: 28/2/2014

Enstitü Yönetim Kurulunun 29/ 1/2014 tarih ve 641 s sayılı kararıyla oluşturulan jürimiz İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk Din Musikisi Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS öğrencisi Cengiz Önder'nin "Hâfız-Mûsikîşinas Hüseyin Sezgin Efendi" başlıklı tezini incelemek ve değerlendirmek üzere 28/2/2014 tarihinde saat 10.0'da toplanmış ve adayı tez savunmasına almıştır.

Lisansüstü Yönetmeliği Madde 25 uyarınca adaya 90 dakika süreyle teziyle ilgili Ek'te sunulan sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tezinin aşağıda belirtilen sebeplerle,

Tezin kabul edilmesine
(Öğrenci, varsa jüri tarafından gerekli görülen düzeltmeleri yaparak, tezinin onaylı son şeklini bir (1) ay içinde Enstitü'ye teslim etmelidir.)

Tezde düzeltme verilmesine
(Öğrenci, tezde gerekli görülen düzeltmeleri yaptıktan sonra üç (3) ay içinde savunmasını yineleyecektir.)

Tezin reddedilmesine
(Öğrenci, yeni tez konusu belirlemelidir.)

*Tez adı değişikliği yapıldı/yapılmadı.
oy birliğiyle kararlaştırılarak karar verilmiştir.
Gereği için arz olunur.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman :	Öğ. Gör. Erdoğan ATEŞ	
Üye :	Prof. Dr. Hüseyin CERTEL	
Üye :	Doç. Dr. Bahattin YAMAN	

Ek : Herbir jüriye ait tez değerlendirme jüri raporları

Enstitü Yönetim Kurulu Kararı	Tarih:	Karar No:
Bu form danışman tarafından düzenlenerek 3 gün içerisinde ilgili Anabilim Dalı amacılığı ile Enstitüye teslim edilir.		

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Hâfız-Mûsikîşinas Hüseyin Sezgin Efendi" adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Cengiz ÖNDER
28/02/2014

ÖZET

ÖNDER, Cengiz, *Hâfız-Mûsikîşinas Hüseyin Sezgin Efendi*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2014.

İnsanlık tarihi kadar köklü bir maziye sahip olan mûsikî, en ilkelinden en medenî toplumlara kadar insanoğlunun duygu ve düşüncelerini aktarmaya vesile olan bir ilim ve sanat dalıdır.

Bu çalışmaya, mûsikînin kaynağının ne olduğunu tespit etmekle başladık. Hayatın her alanında kendisine yer bulan mûsikînin önemini ifade ettikten sonra İslam inancı içinde sürekli tartışıla gelen ve bu alanda oldukça önemli bir birikimin oluşmasına vesile olan mûsikînin, İslam dinindeki yerini ayet ve hadisler ışığında özet olarak aktarmaya çalıştık.

İslam anlayışı içinde mûsikînin helal ya da haram oluşu tartışmaları devam ederken bir yandan da mûsikînin helal olduğunu ileri sürenler tarafından literatüre *Türk Din Mûsikîsi* kavramı kazandırılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünü, *Türk Din Mûsikîsi* kavramını ve Kur'an kırâatinde mûsikînin yerinin ne olduğunu izah etmekle tamamladık.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin hayatı yer almaktadır. Torunu Kudsi Sezgin tarafından kaleme alınan dedesinin hayat hikâyesinin, yine Kudsi Sezgin ve bugün hayatta olan az sayıdaki öğrencileri ile yaptığımız mülakatların katkısıyla Hüseyin Efendi'nin hayatı, kişiliği ve Kur'an eğitiminde takip ettiği metodu ile ilgili bilgilere, yer vererek bu bölümü tamamladık.

Çalışmanın ekler kısmında, Hüseyin Efendi'nin torunu ve öğrencileri ile yapılan mülakatlar, görev yaptığı yıllara ait Isparta İl Müftülüğü'nün arşivinde bulunan bazı belgeler ve torunu Kudsi Bey'in gönderdiği fotoğraflar yer almaktadır.

Gerek lisans ve gerekse yüksek lisans öğrenimimizi Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde görmüş olduğumuzdan ve Hüseyin Efendi'nin çalışmalarını Isparta'da yapmış olmasından dolayı konunun araştırılması gerektiğine inanarak böyle bir çalışma yaptık.

Anahtar Kelimeler: Hâfız Hüseyin Sezgin, Hüseyin Efendi, Mûsikî, Bekir Sıdkı, Kur'an.

ABSTRACT

Önder Cengiz, Hâfız-Mûsikîşinas Hüseyin Sezgin Efendi, MA Thesis, Isparta 2014

“Mûsikî” which has a deep-rooted history as old as humans’ history is a science and art that paves the way that it transfers the emotions and the feeling of human beings from the most primitive to the modern.

We started this work by defining the origins of the mûsikî. After mentioning the importance of the mûsikî which is very important in every spheres of life, we tried to lay an emphasis on musiki which conduce to accumulation of knowledge in this field and the musiki’s role in the religion of Islam that also contributes to the formation of the much disputed richness via Quranic verses and hadith.

Whereas the disputes in under standing of Islam on whether mûsikî is halal or forbidden going on, those who defend the idea that mûsikî is halal put forward the concept of the Mûsikî of Turkish Religion. We completed the first part by explaining the term of the Mûsikî of Turkish Religion and the place of the mûsikî in the readings of Quran.

In Chapter 2, the life story of Hâfız Hüseyin Efendi is mentioned. His Grand father’s life story which was written by his grandson Kudsi Sezgin and By means of the interviews with his students who are very few and Kudsi Sezgin we finished the first part of the study by giving information about the life story of Hüseyin Efendi, his personality, and his methodology in the teaching of Quran.

In the parts of Appendix, there are the interviews with his students and his grandson and some documents that are in the archives of Office of Müfti in Isparta that belong to Hüseyin Efendi’s era and the photographs sent by Kudsi Bey.

As we are the students of Divinity Faculty of Süleyman Demirel University in both undergraduate and graduate and as Hüseyin Efendi worked in Isparta, we have a strong belief that the topic is to be researched.

Key Words: Hafız Hüseyin Sezgin, Hüseyin Efendi, Mûsikî, Bekir Sıdkı, Quran

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	IV
ÖNSÖZ.....	V
GİRİŞ	1
Çalışmanın Amacı.....	1
Çalışmanın Önemi.....	1
Çalışmanın Metodu.....	1
Mûsikînin Tanımı.....	2
Mûsikînin Önemi	3
Mûsikînin İslam Dinindeki Yeri	4

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK DİN MÛSİKÎSİ VE KUR'AN KIRAÂTİNDE MÛSİKÎ

1. Türk Din Mûsikîsi.....	10
1.1.Cami Mûsikîsi.....	11
1.2. Tasavvuf (Tekke) Mûsikîsi.....	12
2.Kur'an Kırâatinde Mûsikî.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

HAFIZ-MÛSİKÎŞİNAS HÜSEYİN SEZGİN EFENDİ (1899-1969)

1. Hayatı.....	17
1.1.Torunu Neyzen Kudsi Sezgin'in Kaleminden Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi (1899-1969).....	21
1.2. Kişiliği.....	24
1.3. Eğitim Metodu.....	27
1.3.1. Kur'an Eğitimi.....	28
1.3.2. Cami Mûsikîsi Eğitimi.....	30
SONUÇ.....	32

EKLER

HÂFIZ HÜSEYİN SEZGİN EFENDİ İLE İLGİLİ YAPILAN MÜLAKATLAR

1. Torunu Kudsi Sezgin ile yapılan mülakat.....	34
2. Zeki Bakal ile yapılan mülakat.....	41
3. Hüsnü Daldal ile yapılan mülakat.....	44
4. Mehmet Bulgurlu ile yapılan mülakat.....	48
5. Ali Sarıova ve Ali İhsan Parlar ile yapılan mülakat.....	50
6. Mehmet Ali Ege ile yapılan mülakat.....	58
7. Muammer Kurul ile yapılan mülakat.....	60

HÂFIZ HÜSEYİN SEZGİN EFENDİ İLE İLGİLİ BELGELER

Belge 1: Isparta Müftülüğü Arşivi, Konu: Hüseyin Sezgin, Sayı No: 463, Tarih: 09.09.1964, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'na yazılan bir dilekçe.....	64
Belge 2: Isparta Müftülüğü Arşivi, Hüseyin Sezgin'in el yazısı ile yazdığı bir not.....	65
Belge 3: Isparta Müftülüğü Arşivi, Tarih: 21.05.1965, Hüseyin Sezgin'in el yazısı ile yazdığı bir tutanak.....	66
Belge 4: Isparta Müftülüğü Arşivi, Konu: Hüseyin Sezgin, Sayı: 550, Tarih: 09.11.1965, T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü'ne yazılan bir dilekçe.....	67
Belge 5: Isparta Müftülüğü Arşivi, Belge / Sayı No: 624864, Tarih: 25.11.1966, T.C. Nüfus Cüzdanı Sureti.....	68
Belge 6: Isparta Müftülüğü Arşivi, Karar No: 6, Karar Tarihi: 09.09.1964, "Karar" isimli bir belge.....	69
Belge 7: Isparta Müftülüğü Arşivi, Konu: Hüseyin Sezgin'in Dul Ve Yetimleri, Sayı: 1123, Tarih: 24.09.1969, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'na yazılan bir dilekçe.....	70

HÂFIZ HÜSEYİN SEZGİN EFENDİ İLE İLGİLİ FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin gençlik yıllarından bir fotoğraf. (1899-1969).....	71
Fotoğraf 2: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi. (1899-1969).....	72
Fotoğraf 3: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi. (1899-1969).....	73
Fotoğraf 4: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi. (1899-1969).....	74

Fotoğraf 5: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi. (1899-1969).....	74
Fotoğraf 6: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi öğrencileri ile birlikte.....	75
Fotoğraf 7: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi öğrencileri ile birlikte.....	75
Fotoğraf 8: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi, oğlu Hâfız Bekir Sıdkı Sezgin ile birlikte.....	76
Fotoğraf 9: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi, oğlu Bekir Sıdkı Sezgin, kızı Betül Hanım ve öğrencileri.....	76
Fotoğraf 10: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin görev yaptığı Isparta Ulu Camii.....	77
Fotoğraf 11: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin görev yaptığı Isparta Mimar Sinan Camii.....	77
Fotoğraf 12: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin görev yaptığı Kur'an Kursu'nun şu anki hali, İplikçi Camii önüne kurulan Köylü Pazarı'nın bulunduğu yer (2013).....	78
Fotoğraf 13: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin Muğla'da görev yaptığı yıllarda (1950-1964) kaldığı ev.....	78
Fotoğraf 14: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin Isparta'da görev yaptığı yıllarda (1945-1949) veya (1964-1969) kaldığı ev.....	79
Fotoğraf 15: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin oğlu Hâfız Bekir Sıdkı Sezgin.....	79
Fotoğraf 16: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin torunu Kudsi Sezgin.....	80
Fotoğraf 17: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin cenazesi (1969).....	80
Fotoğraf 18: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin cenaze namazının kılınışı (1969).....	81
Fotoğraf 19: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin mezarının ilk hali. Oğlu Bekir Sıdkı Sezgin ve Hüseyin Efendi'nin eşi Feride Sezgin Hanım, Halife Sultan Mezarlığı, Isparta (1969).....	81
Fotoğraf 20: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin kabrinin yapılmış hali ve oğlu Bekir Sıdkı Sezgin.....	82
Fotoğraf 21: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin kabri ve oğlu Bekir Sıdkı Sezgin'in gençlik yılları. Halife Sultan Mezarlığı, Isparta, (1993).....	82
Fotoğraf 22: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin kabri ve oğlu Bekir Sıdkı Sezgin'in daha sonraki yılları. Halife Sultan Mezarlığı, Isparta, (1993).....	83
Fotoğraf 23: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin öğrencisi Ali İhsan Parlar ve oğlu Bekir Sıdkı Sezgin. Halife Sultan Mezarlığı, Isparta, (1993).....	83
Fotoğraf 24: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin torunu Kudsi Sezgin. Halife Sultan Mezarlığı, Isparta, (1993).....	84

Fotoğraf 25: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin kabrinin son hali. Halife Sultan Mezarlığı, Isparta, (2013).....	84
Fotoğraf 26: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin kabrinin son hali ve Cengiz Önder. Halife Sultan Mezarlığı, Isparta, (2013).....	85
Fotoğraf 27: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin kabrinin son hali. Halife Sultan Mezarlığı, Isparta, (2013).....	85
Fotoğraf 28: Hâfız Şeyh Bekir Necmeddîn Sıdkı Efendi, Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin şeyhi, Karaca Ahmet Mezarlığı, Üsküdar, İstanbul.....	86
Fotoğraf 29: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin oğlu Bekir Sıtkı Sezgin'in (1936-1996) kabri. Sahray-ı Cedid Mezarlığı, Kadıköy, İstanbul.....	86
KAYNAKLAR	87
ÖZ GEÇMİŞ	90

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı Geçen Eser
a.g.m.	:	Adı Geçen Makale
a.g.mlk.	:	Adı Geçen Mülakat
a.g.y.m.	:	Adı Geçen Yazılı Metin
Bkz.	:	Bakınız
c.	:	Cilt
çev.	:	Çeviren
DİA	:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
s.	:	Sayfa
vd.	:	Ve Diğerleri
yay.	:	Yayınları

ÖNSÖZ

Evrensel bir ilim ve sanat dalı olan mûsikînin varlığı insanlık tarihi kadar eskidir. Günümüze gelene kadar hangi seviyede olursa olsun her millet bir şekilde mûsikî ile ilgilenip dînî duygu ve düşüncelerinden, hüznün ve neşesine kadar pek çok hissiyatını mûsikî ile anlatmıştır. Özellikle dînî mûsikî, manevî duygu ve düşüncelerin iletilmesinde en önemli vasıta olmuştur. Tarihimize bakıldığında da bu yönüyle mûsikî, gerek camilerde gerekse tekkelerde ve diğer pek çok merasimlerde oldukça etkili bir sanat olarak kullanılmıştır. Hatta toplumumuzda yeni doğan bir bebeğin kulağına ezanın okunması, kâmetin getirilmesi ve kendisine verilen ömür sermayesi bittiğinde de arkasından salânın verilmesi, insan hayatının bir yönüyle mûsikî ile başlaması ve bitmesi şeklinde değerlendirilebilir. Dolayısıyla mûsikî hayatın başından sonuna kadar insanoğluyula beraberdir.

Bu çalışmamıza konu olan Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi, son dönem Türk mûsikî tarihi açısından önemli bir isim olan Hâfız Bekir Sıdkı Sezgin'in yetişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Yanı sıra da klasik mûsikî ve dînî mûsikîye özellikle de Kur'an kırâatıyla cami mûsikîsine yaptığı katkılar göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Hizmet ettiği yıllarda yetiştirdiği talebeleriyle üzerinde çalışılmaya değer önemli bir birikim bırakmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasının her aşamasında bilgi ve tecrübeleriyle desteğini esirgemeyen başta değerli danışman hocam Öğretim Görevlisi Erdoğan Ateş'e, mülakat ve bilgileriyle destek olan Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin torunu neyzen ve ses sanatkârı Kudsi Sezgin'e, vermiş oldukları mülakatlarla katkı sağlayan Hüseyin Efendi'nin talebelerine, özellikle teknik açıdan vermiş olduğu desteğinden dolayı Sedat Turhan'a ve bu tezin oluşma aşamasında benden manevî desteğini esirgemeyen eşim Naciye Önder'e teşekkürü bir borç bilir şükranlarımı sunarım.

Cengiz ÖNDER

Isparta/2014

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

“Hâfız-Mûsikîşinas Hüseyin Sezgin Efendi” konulu bu tezde, yakın tarihte Isparta’da Kur’an eğitiminde önemli bir yere sahip olan Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi’nin hayatı ve çalışmaları amaçlanmıştır. Bu çalışmada Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi’nin torunu Kudsi Sezgin, yetiştirdiği hâfız ve diğer öğrencileri ile görüşülerek onun hayatı, kişiliği ve eğitim metodu ile ilgili bilgiler ortaya çıkarılıp özellikle 1945-1970 yılları arasında Isparta’daki Kur’an eğitimi konusuna ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Önemi

Din eğitimi konusunda Isparta yakın tarihinde önemli bir yere sahip olan Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi’nin hayatı ve eğitim metodu ile ilgili çalışmaları ortaya koymak maksadı ile hazırlanan bu tezin Isparta kültürüne katkılar sağlayacağı kanaatindeyiz. Türk mûsikî tarihinde önemli bir yere sahip olan Bekir Sıdkı Sezgin’in babası olması ve yetişmesine büyük emek harcaması dolayısıyla Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi’nin de müstesna bir şahsiyet olduğu düşüncesindeyiz. Bundan dolayıdır ki Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi’nin bilinmeyen yönlerinin ortaya konulması, bir döneme ışık tutması bakımından önemlidir.

Çalışmanın Metodu

Bu araştırmada özellikle mûsikî ve Kur’an tilâvetiyle ilgili hususlar tespit edilerek makale, kitap taraması yapılmıştır. Kaynaklarda, konunun esasını teşkil eden Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi’nin hayatı ile ilgili hiçbir bilgi yer almamaktadır. Bundan dolayı öncelikle Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi’nin ailesinden yaşayan torunu Neyzen Kudsi Sezgin ile görüşülüp mülakat yapılmış ve ses kayıtları doğrultusunda hayat hikâyesi çıkarılmıştır. Ayrıca torunu Neyzen Kudsi Sezgin’in, yazılı bir metin halinde bize verdiği dedesi Hüseyin Efendi’nin hayat hikâyesi ve fotoğrafları da çalışma içine alınmıştır. Bunun yanı sıra Isparta’da yetiştirdiği öğrencilerinden hayatta olanlar ile mülakat yapılarak onun kişiliği ve eğitim metodu ile ilgili bilgiler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma kaynak taramasının yanı sıra mülakatlar ile hazırlanmıştır.

Mûsikînin Tanımı

Mûsikî (müzik) kelimesinin kaynağı hakkında farklı görüşler olmakla birlikte en yaygın olanı, Latince **musicaya** dayandığını ileri süren görüştür. Eski Yunanca'daki **mousikêden (mousa)** geldiği kabul edilen musicanın kökü ise müz (**muse**) kelimesidir.¹ Müz ise Yunan mitolojisinde ilmin ve güzel sanatların ilaheleri sayılırdı. Mitolojiye göre Müzler, Tanrı Jüpiter'in Tanrıça Mnemosyne'den olan dokuz tane kızı olup her biri ayrı bir ilim ve güzel sanat sahibi tanrıçalar sayılırdı.² Yunanca'da "müz" lerin sanatı anlamına gelen kelime, Arapça'ya "musika" şeklinde geçmiştir. Bizim dilimize ise X. Yüzyıldan sonra Arapça'dan geçmiş ve "mûsikî" şeklinde telaffuz edilmiştir. Bugün kullanılan "müzik" kelimesi "mûsikî" kelimesinin Fransızcasıdır.³

Mûsikî, farklı zamanlarda birçok bilgin ve filozof tarafından birbirine benzeyen tariflerle tanımlanmıştır. Mesela, İbn-i Sina (ö.1037)'nin eş-Şifa'sında "mûsikî, birbirine uyuşması ya da uyuşmaması bakımından seslerin, bir mûsikî parçasının nasıl bestelendiğinin bilinmesi bakımından sesler arasındaki zaman aralıklarının durumlarının incelendiği riyâzî (matematiksel) bir ilimdir."⁴ Ünlü Fransız düşünür J.J.Rausso mûsikîyi, "sesleri kulağa hoş gelecek şekilde tertip etmektir" şeklinde tarif etmiştir. Türk Mûsikîsinin büyük bestekârı ve nazariyatçısı olan Abdülkadir Meraği ise mûsikîyi şu şekilde tanımlamıştır: "İkâ denilen usûlattan herhangi birisiyle tertip olunmuş ve kulağa mülâyim gelen nağmelerin cem edilmiş haline mûsikî denir."⁵

Bilginlerin ve filozofların yaptıkları bu tariflerde iki önemli husus ortaya çıkmaktadır. Ses ve ölçü. Ölçü ile sese güzellik, çekicilik ve tesirlilik verilmektedir.⁶ Mûsikînin esas kaynağı sestir. İnsanoğlunun müzik yapma serüvenine bakıldığında da bilinçli olarak kullandığı en eski, en doğal ses kaynağı kendi sesidir.⁷ Sesler bir düzen ve ahenk içinde bir araya getirildiğinde de mûsikî cümleleri oluşur. Bütün bunlardan sonra gerek insan sesi gerekse herhangi bir enstrüman sesi bir ölçü, uyum, ahenk içersinde bir araya geldiğinde dinleyenlerin dikkatini çekecek güzellikte mûsikî

¹ Nuri Özcan-Yalçın Çetinkaya, "Mûsikî", *DİA* İstanbul 2006, c.31, s.257.

² Nuri Özcan, *Türk Musikisi Tarihi*, Basılmamış Ders Notları, İstanbul 2001, s.1.

³ Erdoğan Ateş, *Mûsikî Tarihi ve Dînî Mûsikî Formları*, Basılmamış Ders Notları, İzmir 1996, s.1.

⁴ Özcan, a.g.e., s.2.

⁵ Ateş, a.g.e., s.1.

⁶ Süleyman Uludağ, *İslam Açısından Mûsikî ve Semâ*, Uludağ Yay. Bursa 1992, s.16.

⁷ Ottó Károlyi, *Müziğe Giriş*, Çev. Mehmet Nemutlu, Pan yayıncılık, İstanbul 2007, s.133.

denilebilecek nağmeler bütünü ortaya çıkmaktadır. O halde bütün bunlardan sonra mûsikî, “bazı duygu ve düşünceleri, düzenli ve birbirine uyumlu, ahenkli seslerle ifade etme sanatı” olarak tanımlanabilir.

Mûsikînin Önemi

İnsan hayatının önemli değerlerinden biri de mûsikîdir. İnsanoğlu toplumsal olarak duygu ve düşüncelerini anlatmada mûsikîden önemli derecede istifade etmiş ve tarihî süreçte mûsikî medeniyeti kavramını ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra ferdî olarak doğumdan ölüme kadar insan hayatının hemen her safhasında mûsikînin varlığı açıkça görülmektedir. Denilebilir ki doğumunda ezan ve kâmet içersindeki mûsikî ile tanışan insanoğlu ölümünde ise salâ nağmeleriyle bu dünyadan ayrılır.

Mûsikî, insanoğlunun dînî duygu ve düşüncelerini ifade ettiği önemli vasıtalarından biridir. Mesela Hristiyanlık'ta kilisede okunmak üzere pek çok eser bestelendiği ve bu eserlerin ayin esnasında okunduğu bilinmektedir. İslam dininde de ezan, kâmet, salâ, mevlid gibi icralarda ve tekkelerde mûsikîden hep istifade edilmiştir.⁸

Mûsikîden istifade edilen sahalardan biri de eğitimidir. Geçmişten günümüze ahlâkî değerler, tarih şuuru, dil eğitimi vb. alanlarda, özellikle çocuklara verilen eğitim ve öğretimde daha eğlenceli ve kalıcı bir metotla mûsikîden hep faydalanıla gelmiştir.

Mûsikîden istifade edilen bir diğer önemli alan da askeriyedir. Tarihte savaşların bilek gücüne dayandığı dönemlerde, askerlerin kahramanlık duygularının coşturulması, ulvî duyguların gönüllere tesir edecek şekilde sunulması, düşman kuvvetlere korku salınması gibi hallerde yine mûsikî, kendinden istifade edilen alanların başında gelmiştir.

“Allah âşıkları için ruhun gıdasıdır”⁹ ifadesinde Mevlânâ'nın da belirttiği gibi mûsikînin insan ruhu üzerindeki etkisi açıkça görülmektedir. Mûsikî ile tedavinin dört bin yıldan beri yapıldığı bilinmektedir. Farabi “Kitâbü'l-Mûsikî el-Kebir” adlı eserinde

⁸ Ateş, a.g.e., s.3.

⁹ Özcan, a.g.e., s.2.

makamların insan ruhu üzerindeki tesirinin sınıflandırmasını yapmıştır. Son zamanlarda psikiyatri kliniklerinde de kullanıldığı bilinmektedir.¹⁰

Neşe ve eğlence zamanları olan düğünlerde, duygu ve düşünceler şarkılarla, türkülerle hep mûsikî vasıtası ile sunulmuştur. Yine hüznü zamanlar olan cenaze merasimlerinde mevlid, Kur'an tilâveti, ağıtlar hep mûsikî ile aktarılmıştır.

Mûsikînin İslam Dinindeki Yeri

İnsanoğlunun hayatına bakıldığında, tarihin en eski dönemlerinde bile güzel sanatların varlığı bilinmektedir. "Allah güzeldir, güzeli sever"¹¹ hadis-i şerifinden anlaşıldığı üzere insanın fitratına güzellik duygusunu yerleştiren Cemîl-i Mutlak olan Allah'dır (c.c). O halde insan var olduğu müddetçe fitratına yerleştirilen bu güzel duygunun peşinde olacaktır.

Bunun yanı sıra mûsikînin eğlence boyutu İslam âlimleri tarafından tartışılan konulardan biri olmuş ve İslam açısından mûsikînin fikhî hükmü üzerinde farklı görüşler ortaya konulmuştur. Hemen her dönemde bu konu İslam âlimleri arasında ciddi tartışmalara sebebiyet vermiş ve neticede, bu konuda geniş bir literatür oluşmuştur. Herhalde bu tartışmaların sebebi de mûsikî ile iç içe olmamız ve dini duygularımızın ifade edilmesinden eğlence hayatına kadar birçok alanda mûsikînin kullanılmasıdır. Günümüzde ise mûsikînin neredeyse kullanılmadığı alan kalmamıştır.

Bütün bu tartışmalara genel olarak bakıldığında, mûsikînin helalliği veya haramlığı noktasında kesin bir hüküm koymak mümkün değildir. Zaten mûsikînin alanı çok geniş olduğu için net bir neticeye varılamamıştır. Kullanma amacına ve neticesine bakılmaksızın içinde bir şekilde mûsikînin geçtiği her türlü etkinliği mûsikî adı altında değerlendirip ona haram denemeyeceği gibi helal de demek mümkün değildir.

Öncelikle bu meseleye Kur'an açısından bakmak gerekir. Zira Kur'an, kıyamete kadar insanlığın bütün ihtiyaçlarına cevap verecek mucize bir kitaptır. Kur'an-ı Kerim birçok konuda bütün zamanlara hitap edebilecek ve geçerliliğini hiçbir zaman kaybetmeyecek ahlâkî ilkeler, mesajlar, genel prensipler, hükümler içermektedir.

¹⁰ Ateş, a.g.e., s.4.

¹¹ Yahya İbni Şeref en-Nevevî, *Riyâzü's-Sâlihîn*, Tercüme ve Şerh: M. Yaşar Kandemir, İsmail Lütfi Çakan, Raşit Küçük, Erkam Yay. İstanbul 2006, c.6, s.580.

Öyleyse Kur'an'ın bütün zamanlara hitap eden mesajlarına bakarak bir neticeye varmak mümkündür. Yani mûsikînin kullanıldığı alana, neticeye ve insan üzerinde oluşturduğu etkiye bakarak, İslam'ın çizdiği helal-haram dairesinin içinde olup olmadığına bakmak, daha sağlıklı bir neticeye ulaştıracaktır. Bu açıdan, Kur'an'ın ayetlerinde sarîh bir şekilde mûsikînin geçip geçmediğine takılıp kalarak zoraki yorumlara gerek yoktur. İşte, Kur'an'ın mûsikîyi, ne şekilde değerlendirdiğine bu bakış açısı dikkate alınarak, bir değerlendirme yapılacak olursa her halde mûsikînin her türünü kapsayacak şekilde neticeye varmaya ve bütün mükelleflere aynı hükmü koyma gibi bir zorunluluğa da gerek kalmayacaktır.

Kur'an'da mûsikîyi haram ya da mübah kılan açık bir hüküm yoktur. Kur'an'da övülen veya kötülünen mûsikî değil, sözdür. Şüphesiz o da bazı sözleri kapsamaktadır. Delil olarak ileri sürülen ayetlerde ise daha çok genel kavramlardan veya zâhiri lafızlardan bahsedilmektedir.¹² Dolayısıyla Kur'an'da, bugün bizim bildiğimiz manada mûsikî mefhumunu ifade eden ne bir ayet, ne de bir tabir ve kelime mevcuttur. Genelde mûsikî ile biraz anlam yakınlığı kurulabilecek kelimelere mûsikî anlamı verilmiş ve mûsikînin lehinde ve aleyhinde olanlar kendilerine delil bulma gayreti içerisinde olmuşlardır. Mûsikînin aleyhinde olanlar haram olduğunu, lehinde olanlar da helal olduğunu ifade etmek için ayetleri çok garip bir şekilde te'vil etme yoluna gitmişlerdir.¹³

Mûsikînin haram olduğunu iddia edenlerin en çok kullandıkları delil Lokman Sûresindeki şu ayettir: *“İnsanlardan öylesi var ki, herhangi bir ilmi delile dayanmadan Allah yolundan saptırmak ve sonra da onunla alay etmek için boş lafı satın alır. İşte onlara rûsvay edici (küçük düşürücü, alçaltıcı) bir azap vardır.”*¹⁴ Ayette geçen “lehve'l-hadîs” söz eğlencesi, eğlendirici sözler, boş laf gibi anlamlara gelmektedir. Burada “lehve'l-hadîs” ifadesinde kastedilen mananın mûsikî olduğunu ileri sürmektedirler. Bu yorumu destekleyenlere göre ayet-i kerime, Nadr. B. Hâris adlı şahsın Fars memleketlerine ticaret için gittiğinde, oradan şarkıcı kadınlar getirip onlara şarkı söyleterek Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) etrafından insanları uzaklaştırmak için onları kullanması üzerine nâzil olmuştur. Diğer bir rivayete göre ise “lehve'l-hadîs”

¹² Uludağ, a.g.e., s.58.

¹³ a.g.e., s.44.

¹⁴ Lokman Sûresi, 31/6.

ifadesi masal, asılsız sözler ve hurafeler anlatmak gibi anlamlara gelmektedir. Bu rivayete göre ayet, yine aynı şahsın Fars memleketlerine gidip oradan hikâye kitapları, acem masalları ihtiva eden kitapları satın alıp Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) çevresinden insanları uzaklaştırmak için kullanması üzerine nazil olmuştur. Mûsikînin aleyhinde olanlar "lehve'l-hadîs" ifadesinin mûsikî anlamına geldiğini ve insanları Kur'an'dan, Efendimiz'den uzaklaştıranın da mûsikî olduğunu söylemektedirler. Diğer taraftan lehte olanlar ise burada kastedilen mananın doğrudan mûsikî değil, Allah yolundan saptıran her şeyin "lehve'l-hadîs" kapsamı içerisinde olacağını söylemektedirler.¹⁵

Dolayısıyla burada rivayetler değerlendirildiğinde ayette tenkit edilen hususun "Kur'an'dan uzaklaşma" keyfiyetinin ortaya çıkmasıdır. Meseleye bu açıdan bakıldığında da mûsikî ile geçmiş kavimlerin hikâyelerini okumak arasında hiçbir farkın olmadığı görülmektedir. Burada esas vurgulanan husus, insanı Kur'an'dan ve Allah yolundan uzaklaştıran her şeyin aynı hüküm içerisinde değerlendirilmesidir. Hatta Gazâlî'nin de belirttiği gibi Kur'an okumanın bile insanı Allah yolundan uzaklaştırmak için kullanılması halinde aynı hükme tabi olacağı ifade edilmektedir.¹⁶

Mûsikîye karşı olanlar görüşlerini desteklemek için birçok hadisi delil olarak kullanmışlardır. Bunların başında "Ümmetim içerisinde gayri meşru ilişkiyi, ipeği, şarap ve meâzifi helal sayan bir grup olacaktır"¹⁷ mealindeki hadis-i şerif gelir. Burada mûsikî ile alakalı olan kelime "meâzif" dir. Bu kelimenin anlamında âlimler arasında ittifak yoktur.¹⁸ Bazı âlimler, "meâzif" kelimesini bütün eğlence aletlerini kapsayacak şekilde açıklarken, bazıları melâhi ile meâzif arasında ayırım yapmışlar, melâhiyi el ile vurulan çalgı aletleri, meâzifi de ağız ile üflenerek çalınan çalgılar olarak açıklamışlardır. Karşı görüşte olanlar bu hadislerin çoğunun zayıf olduğunu, sahih olanların ise bizzat mûsikîyi değil, İslam'ın kesinlikle onay vermediği ve birçok haramın da işlendiği içkili, kadınlı eğlenceleri de içine aldığı görüşündedirler. İbn-i

¹⁵ H. Yunus Apaydın, "Mûsikî (Fıkıh)", *DİA*, İstanbul 2006, c.31, s.262.

¹⁶ Hayrettin Karaman, vd., *İlmihal 2, İslam Ve Toplum*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara 2004, s.108.

¹⁷ Buhârî, Eşribe 6.

¹⁸ Apaydın, a.g.e., s.262.

Hazm gibi bazı muhaddisler ise bu hadisin senedinin münkatı¹⁹ olduğunu belirtmişlerdir.²⁰

Mûsikînin helal olduğunu söyleyen âlimler de görüşlerini ayet ve hadislerle desteklemişlerdir. Bu manada değerlendirilen ayetlerden birinde mealen şöyle buyrulur: “... *Unutma ki, seslerin en çirkini merkeplerin sesidir.*”²¹ Bu ayette rahatsız edici, çirkin bir sestən bahsedilmektedir. Tabii olarak çirkin bir sesin karşılığında güzel bir sesin olduğu ve onun da mübahlığı ortaya çıkmaktadır.²² Mûsikînin esas temel unsuru sestir. Sesi de en güzel şekilde kullanan sanatların başında mûsikî gelmektedir. Sesin daha güzel kullanılmasına katkı sağlayan vasitalardan biri de mûsikî olduğuna göre, mûsikîyi her yönüyle haram kabul etmek oldukça zor bir hüküm olacaktır.

Peygamber Efendimiz’in (sas) “*Allah güzeldir, güzeli sever*”²³ hadisi, güzel sanatların lehinde olanların kullandıkları delillerden biridir. Bu hadis doğrudan mûsikî ile alakalı değildir. Ama bütün İslam sanatları bu vb. hadislerin teşviki ile gelişmiştir. Hatta tarihte farklı İslam sanatları (hat, tezhip, edebiyat, mimarî) ile meşgul olan sanatkârlar bu hadisi o kadar özümsemişler ki sanki Peygamber Efendimiz (s.a.s.) doğrudan onların uğraştıkları sanatla ilgili olarak söylemiş bu sözleri. O sanatkârlar ruhî kabiliyetlerini ve mânâ güzelliklerini uğraştıkları sanata aksettirmeye çalışmışlardır. İşte bu anlayış dînî samimiyetle sanat samimiyetini bir araya getirmiştir.²⁴ Dolayısıyla sanatta en mükemmeli, en güzeli yakalama adına nebevî kaynaklı müjdelere, Müslüman sanatkârlara hep ilham kaynağı olmuştur.

Mûsikî de bu vb. hadislerden teşvik görererek tarih içersinde gelişmesini sağlamıştır. Mûsikîşinaslar nebevî mesajlardan aldıkları bu ilhamı, eserlerine yansıtarak dinin mesajlarını daha etkili bir şekilde sunabilmek için mûsikîden olabildiğince faydalanmışlardır. Özellikle mûsikî eğitimi almış güzel bir ses ile okunan ezan ve Kur’an tilâvetinin gönüllerde, ruhta nasıl bir tesir bıraktığı herkesin malumudur.²⁵ O

¹⁹ Munkatı’ Hadis: Sözlükte “kesik, kopuk hadis” anlamına gelir. Hadis senedinin başından ya da sonundan olmaksızın, peş peşe olmamak kaydıyla, bir ya da birden fazla râvîsi düşen hadise denir. Bkz. *Dînî Kavramlar Sözlüğü*, İsmail Karagöz vd., Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2010, s. 471.

²⁰ Karaman, vd., a.g.e., s.108.

²¹ Lokman Sûresi, 3/19.

²² Gazâlî, *İhyâü Ulûmi’-d-Dîn*, Tercüme Ahmet Serdaroğlu, İstanbul 1973, Bedir Yay. c.2, s.683.

²³ Nevevî, a.g.e., c.6, s.580.

²⁴ Uludağ, a.g.e., s.65-66.

²⁵ M.M. Şerif, *İslâm Düşüncesi Tarihi*, İnsan Yay. İstanbul 1991, c. 3, s. 347.

yüzdendir ki Peygamber Efendimiz (s.a.s.), ruhen sıkıldığı zamanlarda Bilal'i yanına çağırarak ona "Erihnâ ya Bilâl" "Ey Bilâl, Bizi ferahlandır"²⁶ buyururlardı. Bilâl o güzel sesi ile okudukça Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ferahlar, ruhen huzur bulur ve Bilâl'i överdi.²⁷

Mûsikînin lehinde olanlar Gazâlî'nin şu görüşünü de dile getirirler: "Bilmiş ol ki: 'Semâ' haramdır' demenin manası, Allah Teâlâ bundan dolayı azâb eder, demektir. Bu ise, yalnız akıl ile değil, nakil ile bilinir. Dînî hükümler ya nassa veyahut nass üzerine kurulan kıyasa bağlıdır. Nasstan gayemiz Resûl-i Ekrem'in sözü veya işi ile sabit olan hükümlerdir. Kıyastan gayemiz de Resûl-i Ekrem'in söz ve işinden anlaşılan manalardır. Şayet bir hükümde nass veya nassa dayanan kıyas olmazsa artık buna haram olarak hükmetmek batıldır. Bu iş diğer mubahlar gibi kalır. Semâ'ın haram olduğuna dair ne nass var ne de kıyas."²⁸ Gazâlî daha sonra, ölçülü olsun veya olmasın, güzel sesi dinleme, müziğin dinleyici üzerinde bıraktığı etki ve dinleyici ile ilgili hususları uzun uzadıya açıkladıktan sonra mûsikînin mübah olduğunu belirtir ve karşı görüşte olanların gerekçelerini tek tek ele alarak cevaplandırmaya çalışır.²⁹

Güzel sanatların en önemlileri arasında değerlendirilen mûsikînin dinî hükmü ile ilgili Kur'an'da açık bir hüküm bulunmamaktadır. O halde mûsikînin dinî hükmünü Kur'an'ın lafızlarında değil, manasında; sözlerinde değil, esprisinde; ibarelerinde değil, prensiplerinde aramak daha doğru bir yaklaşım tarzı olur. Ancak Kur'an'ın ruhuna ve felsefesine vakıf olmak suretiyle mûsikînin dinî hükmünü daha doğru anlamak mümkün olur. Kur'an'ın bu mesajları, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Medine hayatı dikkatlice incelendiğinde daha net anlaşılmaktadır. Zira Medine dönemi dini hükümlerin daha detaylı bir şekilde tebliğ edilip başta Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ve ashâbı ile birlikte fiiliyata geçirildiği bir dönemdir. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Medine döneminde mûsikîye karşı takındığı müsamahakâr tavır, mûsikînin lehinde olanların görüşlerinin daha tutarlı olduğunu göstermektedir.³⁰

²⁶ Ebu Davud, Kitabü'l Edeb 78.

²⁷ Ateş, a.g.e., s.7.

²⁸ Gazâlî, a.g.e., c. 2, s. 681.

²⁹ Karaman, vd., a.g.e., s.109.

³⁰ Uludağ, a.g.e., s. 61-62.

Mûsikînin lehinde ve aleyhinde olan deliller değerlendirildiğinde, kesin olarak yasaklanmadığı, belli kayıtlarla mübah sayıldığı, ama diğer mübah olan hususlar gibi mûsikînin de haram işlenmesine sebep olmasına karşı çıkıldığı görülmektedir. İslamiyet, insanın yaratılışının gereği olan maddî-manevî ihtiyaçlarını, arzularını meşruiyet çerçevesinde karşılamasını mübah, hatta yerine göre vâcip görmüş, birçok meselede olduğu gibi mûsikî konusunda da ayrıntılı hükümler koymak yerine genel ilke ve amaçları belirlemekle yetinmiştir. İslam âlimleri de dinin temel inanç, amel ve ahlâk ilkelerine aykırı olmaması, haramların işlenmesine vesile olmaması gibi şartlar içersinde meseleyi değerlendirmişlerdir.³¹

Netice olarak mûsikînin her türü için helaldir ya da haramdır demek son derece zor bir hüküm olacaktır. Günümüzde ise çok farklı boyutları olan bir faaliyet alanı haline geldiği için net, kesin bir hüküm vermek mümkün değildir. O halde mûsikînin kullanıldığı alana, neticesine ve insanı yönlendirdiği noktaya bakarak, bu işi tahlilinin vicdanlarda yapılması daha isabetli olacaktır.³²

³¹ Apaydın, a.g.e., s.262-263.

³² Ateş, a.g.e., s.7.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK DİN MÛSİKİSİ VE KUR'AN KIRÂATİNDE MÛSİKİ

1. Türk Din Mûsikîsi

İslam öncesi Türklerin hayatına bakıldığında mûsikînin, hem dinî hem de günlük hayatta yerini aldığı görülür. Hatta Türklerin en eski devirlerden itibaren “pîpa” ve “kopuz” adı verilen sazları kullandığı bilinmektedir.³³ Eski Çin seyyahlarından birinin, Türklerin seyahate çıkarken bile sazlarını beraberinde götürdüklerini itiraf etmesi, Türklerin mûsikîye ne kadar değer verdiklerini ve mûsikînin hayatlarındaki yerini göstermesi açısından oldukça önemlidir.³⁴

Türkler İslâmiyet’i kabul ettikten sonra mûsikî, onların hayatında artarak yerini almış ve dînî bir kimlik kazanan mûsikîyle, İslam’ın pek çok mesajını sunma gayretinde olmuşlardır.

İslam dininin gönderildiği ilk dönemlerde Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) Kur’an’ın güzel sesle okunması yönündeki teşvikleri neticesinde, Kur’an kırâatinin zâhidâne bir üslup ile icra edilmesi gayretleri vesilesiyle mûsikîye olan ilgi artmıştır.³⁵ Türk Din Mûsikîsi, Peygamber Efendimiz’den (s.a.s.) itibaren yüzyıllar boyu yaşanan İslamî hayatın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kur’an’ın emirleri, Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) uygulamaları, tavsiyeleri ve sahabelerin uygulamaları yanında tasavvufun ortaya çıkışından sonra bu doğrultuda oluşan dînî hayat, zaman içerisinde camilerde, tekkelerde, muhtelif tarikat meclislerinde yapılan ibadetler ve zikir esnasında çeşitli vesilelerle icra edilen mûsikî faaliyetleri neticesinde Türk Din Mûsikîsi oluşmuştur.³⁶ Zaten her insanın fitratında var olan güzele ve güzel sese alaka duyma istidadı bir de dînî mesajlarla birleşince, dînî mûsikînin oluşması için yeterli sebep olmuştur.³⁷

Türk Din Mûsikîsi, cami mûsikîsi ve tekke (tasavvuf) mûsikîsi olmak üzere iki ana bölümde incelenmiştir. Cami ve tekke mûsikîsinin kendine has özellikleri, üslup ve

³³ İ. Hakkı Özkan, *Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usulleri Kudüm Velveleleri*, Ötüken Yay. İstanbul 1998, s.17.

³⁴ Özkan, a.g.e., s.18.

³⁵ Ateş, *Basılmamış Notlar*, s.14.

³⁶ Nuri Özcan, “Dînî Mûsikî”, *DİA*, İstanbul 1994, c.9, s.359-360.

³⁷ Uludağ, a.g.e., s. 209-210.

tavır farklılıkları vardır. Bununla beraber ortak birçok vasıfları da mevcuttur. Cami mûsikîsinde daha çok ciddiyet ve zâhidâne bir üslup olmasına karşılık tekke mûsikîsinde tasavvufî bir lirizm ve coşku hâkimdir.³⁸

1.1. Cami Mûsikîsi

Türk Din Mûsikîsinin en önemli bölümünü oluşturur. Camide ibadet öncesi, ibadet esnasında ve ibadet sonrasında icra edilir. Cami mûsikîsi tamamıyla sese dayanır. Herhangi bir enstrüman eşliğinde icra edilmez. İslam kültürüne de baktığımızda hiçbir dönemde camiye bir enstrüman sokularak icra edildiğine rastlanmaz. Sese dayalı olarak icra edilen cami mûsikîsinin diğer bir özelliği irticalî olarak (bestelenmeden) okunmasıdır.³⁹ Sese dayalı ve irticalî olarak yerine getirilen cami mûsikîsinde icracının özellikle imam ve müezzinin belli bir düzeyde mûsikî bilgi ve kültürüne sahip olmaları gerekmektedir.

Son olarak cami mûsikîsinin en önemli özelliklerinden biri de “zâhidâne” bir üslup ile okunmasıdır. Zâhidâne üslup kişinin kendisinin Allah’ın huzurunda olduğunun farkında olarak içtenlikle, samimi duygularla, ihlâsla, insanın acziyetinin farkında olmasıyla, yakarışın ve duanın ön plana çıkarılmasıyla yapılan bir icra şekli olarak tarif edilebilir.⁴⁰

Cami mûsikîsinin ibadet öncesi, sonrası ve ibadet esnasında icra edilen formları; Ezan, kâmet öncesi okunan ihlâs sûresi, kâmet, namaz tekbirleri, namazın cemaatle kılınması halinde okunan kırâat, selamdan sonra müezzinler tarafından yapılan tesbihat, duadan sonra genelde imam tarafından okunan aşr-ı şerif gibi başlıklar altında değerlendirilmektedir. Bunların dışında değişik zaman ve mekânlarda okunmakla birlikte yine cami mûsikîsi formları içersine giren temcid-münâcât,⁴¹ salâ (salât), mahfel

³⁸ Özcan, a.g.e., s.359-360.

³⁹ Ateş, *Basılmamış Notlar*, s.23.

⁴⁰ a.g.e., s.24.

⁴¹ Temcid-Münacaat: Temcid lügatte “yüceltmek, övmek anlamlarına gelir. Münacaat ise “fısıldamak, Allah’a yakarmak” anlamlarının karşılığıdır. Özellikle Ramazan geceleriyle kutsal gün ve gecelerde sahur vaktinden sonra, sabah ezanından önce okunur. Makamlı bir şekilde icra edilen münacatların sözleri kısa ve Arapçadır. Temcid, Allah’ın yüceliğini ve azametini, münacat ise Allah’a yalvarmanın ifadesini oluşturur. Bkz., Erdoğan Ateş, *Mûsikî Tarihi ve Dini Mûsikî Formları*, Basılmamış Ders Notları, İzmir 1996, s. 38.

sürmesi,⁴² tekbir, salât-i ümmiye, mevlit, tardiye,⁴³ mirâciyye,⁴⁴ Muhammediye, tevşih,⁴⁵ cami na'tı, ramazan ilahileri önemli birer form olarak kabul edilmektedir.⁴⁶

1.2. Tasavvuf (Tekke) Mûsikîsi

Tasavvuf, Arapça'da, yün giymek anlamına gelen bir kelimedir. Kul ile Allah arasında ihsan ufkunun gerçekleşmesini veya kulun ihsan vasfını kazanmasını sağlayan bir ilimdir.⁴⁷ Diğer bir ifade ile görüyor ve görülüyor mülâhazasına bağlı kalarak gerçek manada kulluk şuurunu oluşturmaya çalışan bir ilim dalı olarak da tarif edilebilir.

Sûfilerin yün elbise giydikleri, mescitlerde Allah'ın huzurunda ilk safta durdukları ve Hz. Peygamber Efendimiz'le (s.a.s.) sürekli beraber olmaya çalışıp sürekli ondan bir şeyler öğrenmeye gayret eden Ashâb-ı Suffa'yı dost bildikleri veya mâsivâdan yüz çevirdikleri için bu ismi aldıkları, diğer taraftan bulanıklığın zıddı olarak kullanılan ve duruluk anlamına gelen "Safa"dan hareketle bu ismin kendilerine verildiği belirtilir. Sûfi kelimesinin hikmet manasına gelen Yunanca "Sofos" kelimesinden geldiğini söyleyenler olduğu gibi, sofilere davranış ve tabiatlarını düzelttikleri, nefsin afetlerinden de uzaklaştıkları için bu ismin verildiğini söyleyenler de vardır.⁴⁸

Tekke ise; Dervişlerin ve tarikat ehlinin toplanıp, şeyh veya halifesinin yönetimi altında zikir, âyin ve ibadet ettikleri, seyr ve sülûk ile meşgul oldukları, nefis terbiyesi gördükleri, rûhen ve ahlâken eğitilip olgun ve yetkin kişiler haline geldikleri yerdir.⁴⁹

Tasavvuf (tekke) mûsikîsi, cehrî tarikatine mensup olan kişilerin zikirleri esnasında esas itibarı ile ritme dayalı, coşkulu bir üslup ve tavır içersinde bir veya

⁴² Mahfel Sürmesi: Özellikle mübarek gün ve gecelerde, namazların sonunda icra edilmek üzere yapılan, zâhidâne bir üslup ile okunan eserlerdir. Günümüzde camilerde namazlardan sonra yapılan tesbihata yakındır. Bkz., Ateş, a.g.e., s. 39.

⁴³ Tardiye: Lüğatte "Allah razı olsun demek" anlamına gelir. Bayram namazları ile Cuma namazı hutbelerinde hatibin minberde dört halifeyi ve Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'i anmasını müteakip, mahvelde bulunan müezzinlerden birinin "Radiyallahü anhüm" diye nida etmesidir. Bkz., Ateş, a.g.e., s. 43-44.

⁴⁴ Mirâciyye: Peygamberimiz'in mirac muczesinden bahseden eser. Bkz., Yılmaz Öztuna, Türk Mûsikîsi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi, *Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay.*, Ankara 1994, s. 264.

⁴⁵ Tевşih: Kelime olarak "süsleme, güzelleştirme" anlamlarına gelir. Mevlid ve mirâciye arasında okunmak için bestelenmiş eserlerdir. Sözleri Arapça veya Türkçe olabilir. Bkz., Öztuna, a.g.e., s. 482.

⁴⁶ Özcan, a.g.e., s.359-360.

⁴⁷ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay. Ankara 1997, s.689.

⁴⁸ Mehmet Necmettin Bardakçı, *Sosyo-Kültürel Hayatta Tasavvuf*, Fakülte Yay. Isparta 2000, s.11.

⁴⁹ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay. İstanbul 1996,2.Baskı s.521.

birkaç enstrümanın da eşliğinde ortaya çıkan mûsikî türüdür. Bu tür icranın formları da şöyle sıralanabilir. Mevlevî âyini,⁵⁰ kaside, mersiye,⁵¹ ism-i celâl, durak,⁵² şugul,⁵³ savt⁵⁴ ve nefes.⁵⁵

Bu formların dışında bir de hem cami hem de tekke mûsikîsinde ortak kullanılan formlar vardır ki bunlar da na't ve ilâhi formlarıdır. Bu da her iki mûsikîde de ortak yönlerin olduğunun göstergesi olarak ifade edilebilir.⁵⁶

Netice olarak diyebiliriz ki, tekkelerde Allah'ı zikir amacıyla icra edilen mûsikî türüne Türk Din Mûsikîsinde "*Tasavvuf-Tekke Mûsikîsi*" adı verilmiştir. Tasavvuf ehline göre mûsikî, kişiyi Allah'a yakınlaştıran önemli bir vasıttır. Burada esas gaye mûsikî değil, zikirdir. Mûsikî ise yapılan zikri coşkulu hale getirmek, süslemek, yürütmek, ahenk katmak ve zâkirler arasında birliktelik sağlayıp ilâhi coşkuyu artırmak için kullanılır.⁵⁷

2. Kur'an Kırâatinde Mûsikî

Allah'ın (c.c.) insanlara vermiş olduğu nimetlerden biri güzel sestir. Şüphesiz Kur'an'ın kendisi de insanlar için en başta gelen nimetlerdendir. Dolayısıyla Allah'ın vermiş olduğu bu nimetlerin kıymetini bilip değerlendirme noktasında yardımcı olacak ilimlerden biri de mûsikîdir.

⁵⁰Mevlevî Âyini: Mevlevî tekkelerinde sema yapılırken icra edilmek üzere bestelenmiş eserlere denir. Güfte, Hz. Mevlâna'nın Mesnevîsinden ve Divân-ı Kebir'inden seçilmiştir. Mevlevî âyini dört bölümden meydana gelir ve her bölüme "selam" adı verilir. Bkz., Ateş, a.g.e., s. 46.

⁵¹Mersiye: Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında özellikle ölenin veya kaybedilen değerlerin ardından onu öven ve kaybının üzüntüsünü terennüm eden şiirlerin genel adı. Bkz., Nuri Özcan, *DİA*, İstanbul 2008, c. 29, s. 219.

⁵²Durak: Türk dinî mûsikisinin tekke mûsikisine ait formlarından biri olup, mevlevîlik dışındaki tarikatların hemen hepsinde, zikrin birinci bölümünü teşkil eden kelime-i tevhidden sonra "ism-i celâl" zikrine geçilmeden önce verilen arada bir veya iki zâkir tarafından okunan, serbest olarak bestelenmiş Türkçe manzumelere durak denir. Bunlara, iki zikir arasındaki durma sırasında okunduğundan bu adın verildiği kabul edilmektedir. Bkz., Özcan, a.g.e., İstanbul 1994, c. 10, s. 4.

⁵³Şugul: Türk dinî mûsikisinde bestekârların Türk mûsikîsi makam ve usulleriyle besteledikleri Arapça güfteli ilahilere verilen isimdir. Bkz., Erdoğan Ateş, *DİA*, İstanbul 2010, c. 39, s. 226.

⁵⁴Savt: Arapça bir kelime olup "ses" anlamına gelir. Tasavvuf mûsikîsindeki anlamı kelime manasından farklı olarak tekkelerde okunan mûsikî eserleri olarak kullanılmıştır. Cami mûsikîsindeki tesbih formuna yakındır. Güfte, sürekli tekrarlanıp ruha tevhid duygusunu telkin eden birkaç cümleden ibarettir. Bkz., Öztuna, a.g.e., s. 403-404.

⁵⁵Özcan, a.g.e., s.359-360. Nefes: Bektaşî tarikatında ilahiye verilen isim. Güfteleri Bektaşî şairlerinin hece vezni ve açık, sade samimi bir dille yazılmış şiirlerden seçilir. Bu şiirlerin nağme ile okunmasına nefes denilmiştir. Bkz., Öztuna, a.g.e., s.290-291.

⁵⁶a.g.e., s. 359-360.

⁵⁷Ateş, Basılmamış Notlar, s. 47.

Güzel sanat dallarının hepsinde sanatkârlar en güzeli yakalamanın peşinde olmuşlardır. Şüphesiz bu durum mûsikî için de geçerlidir. Her okunduğunda insanların gönlünü titretip manevî duygulara bürünmesine vesile olan “tekbir” ve “salât-ı ümmiye”, İtrî'nin Cemîl-i Mutlak olan Allah (c.c.) ile güçlü bir irtibatının neticesinde gönlüne düşen nağmeler olmalı ki hâlâ insanların kalbinde mâkes bulan âdeta ölümsüzleşen bir eser olarak gönüllerdeki yerini almıştır. Bu durum, insanların fitratına Yüce Yaratıcı tarafından yerleştirilen “güzeli arama duygusu” nun mûsikî vasıtasıyla insanları ne derece uhrevî duygular içersine götürdüğünün de bir yansımasıdır.

Kur'an'ın okunuşu “kırâat” ve “tecvîd” ilimleriyle ayrıntılı bir şekilde tespit edilerek uygulana gelmiştir. Ancak Kur'an kırâatinde mûsikînin kullanılıp kullanılmaması ya da Kur'an'ın makamlı okunulup okunulmaması noktasında tartışmalar mevcuttur. Şüphesiz İslam, insanın fitratına en uygun dindir. Diğer taraftan insan ise güzele ve güzelliğe meyilli yaratılmıştır. Mûsikî de güzel sanatların en eskisi, en saygını ve belki de en etkili olanıdır. Bu açıdan meşru daire içersinde kullanılacak böyle bir güzelliğe karşı çıkmak pek mümkün görünmemektedir.⁵⁸

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Kur'an'ın güzel sesle okunmasına yönelik birçok hadisleri vardır. Bu hadislerden bazıları şöyledir:

“Şüphesiz ki Allah güzeldir, güzeli sever...”⁵⁹

“Kur'an'ı sesinizle süsleyiniz.”⁶⁰

“Seslerinizle Kur'an'ı süsleyiniz. Muhakkak ki güzel ses, Kur'an'a güzellik katar.”⁶¹

“Her şeyin bir süsü vardır, Kur'an'ın süsü de güzel sestir.”⁶²

“Allah, güzel sesli bir peygamberin, Kur'an'ı teğannî ile yüksek sesle okumasından hoşnut olduğu kadar hiçbir şeyden hoşnut olmamıştır.”⁶³

⁵⁸ Abdurrahman Çetin, “Kur'an Kırâatinde Mûsikînin Yeri”, *Uludağ Üniversitesi, İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, Bursa 1998, c. 7, sayı 7, yıl 7.

⁵⁹ Nevevî, a.g.e., c.6, s.580.

⁶⁰ El-Buhârî, *Tevhîd* 52; ed- Dârimî, *Fedâilu'l-Kur'an* 34 (IV, 2193)

⁶¹ Ed-Dârimî, *Fedâilu'l-Kur'an* 34 (IV,2194)

⁶² Ebû Bekr b. Hemmâm es-Sanânî Abdürrezzak, *el- Musannef*, (I-XII), el-Mektübü'l-İslâmî, Beyrut: 1983,II 484 (Hadis no:4173)

“Şüphesiz Dâvud’a verilen güzel seslerden bir nağme de sana verilmiştir.”⁶⁴

Hiz. Dâvud’un sesinin güzelliği meşhurdur. Hatta ona istinâden “Dâvûdî ses” tabiri meşhur olmuştur.⁶⁵ Bu hadisi rivayet eden Ebû Musa el- Eş’arî (r.a.) güzel sese sahip olan sahabelerin başında gelir. Onun sesinin çok güzel ve dokunaklı olduğu söylenir. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) ondan Kur’an dinlemeyi çok sevmesinin sebebi de budur. Bu hadisi ve benzerlerini delil alan İslâm âlimleri, tecvîd kurallarına riâyat ederek insanı aşk ve şevke getirecek güzel sesle Kur’an okumayı mübah görmüşlerdir. Bu hadisten de anlaşıldığı gibi Peygamber Efendimiz (s.a.s.) güzel sesle Kur’ân okuyan sahabeleri hem dinlemiş hem de tasvip ve takdirlerini ifade etmiştir.⁶⁶

Bu hadisler Müslümanların Kur’an’ı güzel sesle okumalarına yönelik teşvik edici bir unsur haline gelmiştir. Bu vesile ile de hem dînî mûsikîye hem de güzel sesle hoş nağmeler yaparak Kur’an okumaya ilgi artmıştır. Zaten insanın fitratında var olan güzele meyiletme duygusu dînî mesajlarla da birleşince hem dînî mûsikînin, diğer taraftan da güzel Kur’an okuyan hâfızların (kârî) ortaya çıkması için uygun bir zemin meydana gelmiştir. Böyle bir zeminde Müslümanlar, nazmı ve manası güzel olan Kur’an’ı ona layık bir ses güzelliği ile dinleyenlerin ruhuna tesir edecek hoş nağmelerle okumayı, kendileri için dînî bir ideal haline getirmişlerdir.⁶⁷ Netice olarak da Kur’an’ın nazil olduğu günden bu yana Müslümanların gönlünde, sesiyle, kırâatiyle hoş nağmeler bırakan nice hâfızlar (kârîler) yetişmiştir.

Hiz. Peygamber’den (s.a.s.) rivayet edilen hadislerin neticesinde Kur’an okurken tertîle riayet etmekle beraber, sesi süsleyerek ve güzelleştirerek okumak dinin bir emri olarak algılanmıştır. Kur’an’ı mûsikî ile okumak, insanları onu dinlemeye yönlendiren başlıca etkenlerden biridir. Kur’an kırâatinde yapılan terennüm ve teğannî, insanın nefesine, sonra kalbine nüfuz eder, gönüllerde manevî bir haz bırakır ki dinleyenler üzerinde de tesiri açık bir şekilde hissedilir. Çünkü güzel ses, Kur’ân’ın güzelliğini arttırır. Netice itibarı ile teğannî, bir kelimenin manasını ruhta derin hisler meydana

⁶³ Nevevî, a.g.e., c. 5, s.117.

⁶⁴ a.g.e., s. 119.

⁶⁵ Çetin, a.g.e., s. 120.

⁶⁶ Nevevî, a.g.e., c.5, s. 120-121.

⁶⁷ Uludağ, a.g.e., s., 209-210.

getirmesi açısından rûhânî bir kıymet taşır.⁶⁸ Şüphesiz Allah tarafından verilmiş bir nimet olan güzel sesin daha bilinçli ve etkili bir şekilde kullanılmasında mûsikînin katkısı oldukça önemlidir.

Ancak Kur'an krâatinin şarkı melodileri ile karıştırılmaması hususunda İslam âlimlerinin ortaya koyduğu bazı kurallara dikkat etmek gerekir. Bu kurallar kısaca şu şekilde belirtilmiştir:

- a) “ **Ter’id**”: *Kırâat arasında sesi titretmek,*
- b) “ **Tatrîb**”: *Sesi kaldırmak ve indirmek suretiyle med yerlerini fazlasıyla uzatmak ve meddin bulunmadığı yerde med yapmak,*
- c) “ **Tahzîn**”: *Tabiî ve mutad kırâat tarzını bırakıp, sanki huşûdan ağlayacak gibi bir tarza geçmek,*
- d) “ **Bir harfî iki harf olarak telaffuz etmek**”: *Yani lüzumsuz yere şedde yapmak; bir harfî gizlemek, okurken ıkınıp sıkınmak ve bilhassa harflerin mahreçlerine riayet etmemek.*⁶⁹

Son olarak burada şu hususa da dikkat etmek gerekir. Dinin istediği, Kur'an okunurken sesin güzelleştirilmesidir. Mûsikîden de beslenerek güzel Kur'an okumak adına, Kur'an'ın kendi ahengini, nazmını bozarak, manasını unutturarak sadece kuru bir sesle fâsıkların lahn ve nağmeleri ile okumak İslam dininin istediği bir okuyuş değildir. İstenen bir okuyuş, tecvîd kâidelerine uyarak, Kur'an'ın fesâhatını bozmayarak, manasını belâğatının incelikleriyle duyurarak ve en önemlisi de Kur'ân'ın gönderiliş gayesi olan şuurlu bir hayat yaşatmaya sebep olacak şekilde ahenkli bir makamla okumaktır.⁷⁰

⁶⁸ İsmail Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri, Mufassal Tecvîd*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay. İstanbul 1991, s.125.

⁶⁹ Uludağ, a.g.e., s.212.

⁷⁰ Karaçam, a.g.e., s.125.

İKİNCİ BÖLÜM

HÂFİZ-MÛSİKÎŞİNANS HÜSEYİN SEZGİN EFENDİ (1899-1969)

1. Hayatı

Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi 1899 yılında Erzincan'ın Kemah ilçesine bağlı eski adıyla Hudu şimdiki adıyla Koçkar köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Sıddık Efendi, annesi Hanife Hanım'dır. Hüseyin Efendi, Sıddıkoğulları sülalesinden gelmiştir.⁷¹

Çocukluk ve ilk gençlik yıllarını köyünde geçiren Hüseyin Efendi, arkadaşları arasında hareketliliği, yaramazlığı, zekâsı ve cesaretiyle hemen dikkatleri üzerine çekecek bir yapıya sahiptir. Hatta o kadar hareketli bir çocukluk dönemi vardı ki babası Sıddık Efendi onu zabtetmekte zorlanmıştır.⁷²

Hâfızlık eğitimini köyünde tamamlayan Hüseyin Efendi, askerlik çağına kadar gurbete çıkmamıştır. O zaman ülkenin içinde bulunduğu şartlar nedeniyle uzun bir askerlik dönemi geçirmiş ve Birinci Dünya Savaşı'nda harplere katılmıştır. Askerlerimizin yiyecek, giyecek adına bir şey bulamadıkları o zorlu dönemi Hüseyin Efendi de yaşamıştır. Bu arada askerden önce evlendiği ilk eşi ve annesi kendisi askerde iken vefat etmiş ve uzun bir süre bunun hüznünü yaşamıştır.⁷³

Askerlik dönüşü bir müddet köyünde kaldıktan sonra almış olduğu Kur'an eğitimindeki seviyesinin yeterli olmadığını ve dönemin ağır askerlik şartları altında hâfızlığının iyice zayıflamış olduğunu büyük bir üzüntü içerisinde öğrenen Hüseyin Efendi, İstanbul'a gitmeye karar vermiştir. Hedefi, gerek Kur'an tilâvetinde gerekse mûsikî alanında dönemin yetkin kişilerinden istifade ederek İstanbul tavrını kazanabilmek olmuştur. İstanbul'a ilk gittiği dönemlerde hemşehrilerinin yanında kalan Hüseyin Efendi, bir süre sonra Vakıf Guraba Hastanesinde hasta bakıcı olarak çalışmaya başlamıştır. Bu arada hastanedeki görevine devam ederken, tedavi olmak için hastaneye gelen ve aynı zamanda lâ dînî eserleri meşk edecek kadar üdî olan⁷⁴ Feride

⁷¹ Torunu Kudsi Sezgin ile yapılan mülakat, 12.09.2012, Üsküdar, İstanbul.

⁷² Sezgin, a.g.mlk.

⁷³ Sezgin, a.g.mlk.

⁷⁴ Gönül Paçacı, *Bekir Sıddık Sezgin, Türk Müzik Geleneğini Yaşatanlar*, Boyut Sinema, Boyut Müzik, Boyut Yayın Grubu, VCD kitap, İstanbul 1995, s.14.

Hanım'la tanışmış ve bir süre sonra da evlenmiştir.⁷⁵ Feride Hanım (1915-1981), Trabzon'un Vakfikebir kazasındandır.⁷⁶

Feride Hanım'ın annesi Ulviye Hanım, Bartın Ortaokulu'nda mûsikî öğretmenliği yapmış, ud ve keman çalmasını bilen ve aynı zamanda repertuarı da oldukça iyi olan bir hanım efendidir. Hatta Dr. Nazmi Özalp, Ulviye Hanım'ın da bulunduğu meclislerde onunla beraber eser meşk ettiklerinden bahsetmiştir.⁷⁷ Feride Hanım da annesi Ulviye Hanım'la mûsikî meşk etmiş ve annesinden de ud çalmasını öğrenmiştir. İşte daha sonraları böyle bir aile ortamında yetişen Klasik Türk Müziği ve cami mûsikîsi alanında en yetkin ses sanatkârlarımızdan olan Bekir Sıdkı Sezgin bu mûsikîşinas aileyi şu cümlelerle ifade edecektir: “...İşte benim mûsikî ile tanışıp hem-hâl olmam ve hayatımı hep mûsikînin içersinde geçirmem, iki taraflı mûsikîşinas bir anne ve babanın evladı olmak ve onların eğitimi altında olmamdan dolayıdır. Tabi buna evvel emirde, fitratın bahşettiğini de ilave etmeyi de ihmal etmemek lazımdır.”⁷⁸

Hüseyin Efendi, İstanbul'a gitmesindeki esas hedefi olan Kur'an tilâvetinde, en yetkin hoca efendilerin peşine düşmüş ve kırâat ilminin inceliklerini öğrenme adına eğitime başlamıştır. Ders aldığı hocaları devrin önde gelen hâfızlarıdır. Eğitim aldığı hocaları şöyle sıralayabiliriz: Fatih Camii İmam-Hatibi Ahmet Rasim Efendi (Filibeli Arap Hâfız), Aksaray Valide Camii İmam-Hatibi Hâfız İdris Efendi, Bezm-i Âlem Vakıf Guraba Camii İmam-Hatibi Kavalalı Hâfız Ahmet Efendi, Nur-u Osmaniye Camii İmam-Hatibi Hacı Hâfız Hasan Akkuş gibi hocalardan mahâric-i hurûf, tâlim, tecvîd eğitimi, tertîl, tedvîr, hadr kırâatlerini ve yine Hâfız Hasan Akkuş Efendi'den aşere-i takrip ve vücûh ilimlerini tahsil etmiştir. Hâfız Saadettin Efendi'den⁷⁹ de makamları, dînî mûsikî formları olan ilahi, tevşih, salât, durak, ezan ve mevlid meşk ederek dînî mûsikî alanında da kendini yetiştirmiştir.⁸⁰

⁷⁵ Sezgin, a.g.mlk.

⁷⁶ Şemsettin Çoban, *Bekir Sıdkı Sezgin'in Hayatı, Sanatı ve Besteleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Ana Bilim Dalı, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, s. 5, İstanbul 2012.

⁷⁷ a.g.e., s. 6.

⁷⁸ Paçacı, a.g.e., s. 14.

⁷⁹ Burada zikredilen Saadettin Efendi'nin Saadettin Kaynak olduğunu torunu Kudsi Sezgin ifade etmektedir.

⁸⁰ Torunu Kudsi Sezgin'in Hüseyin Efendi'yi anlatmak için gönderdiği yazılı metin, 05.07.2013, İstanbul.

Bir ilim ve kültür şehri olan İstanbul'un diğer pek çok kişinin yetişmesinde olduğu gibi kırâat ve mûsikî alanında Hüseyin Efendi'nin yetişmesinde çok büyük katkıları olmuştur. Bu birikimin neticesinde de müftülük tarafından yapılan müezzinlik sınavını kazanan Hüseyin Efendi, hem görevine hem de kırâat ilimlerini tahsile uzun süre devam etmiştir.

Hüseyin Efendi, İstanbul Haseki'de Keyci Hatun⁸¹ Camii'inde müezzin olarak göreve başlamıştır (1938).⁸² Caminin imam-hatibi Aydınolu Tekkesi son postnişini Hâfız Bekir Necmeddin Sıdkî Efendi'dir. Şeyh Bekir Efendi ile Hüseyin Efendi'nin ilk tanışmalarını Şeyh Bekir Efendi'nin torunlarından olan Hüseyin Esendir Bey şöyle anlatmıştır: “Yapılan imtihanı kazanan Hüseyin Efendi'ye Müftü Efendi der ki: *Evlâdım, sana istediğin camiye vereceğiz, hak ediyorsun. Ancak Haseki'de çok değerli hocası olan Keyci Hatun Camii var. Şayet istemiyorum dersin, nereyi istersen oraya tayin edeceğiz. Fakat git ve gör istersen*” der. Bu sırada vakit öğleyi geçmiştir. Hâfız Hüseyin Efendi yürüyerek Haseki'ye gidip camiye girmiştir. İkinci ezanı bu esnada okunmuş ve sünnet kılınmıştır. O kimseyi tanımadığı gibi, kimse de onu tanımamıştır. O da acele olarak sünneti kılmıştır. Tam bu esnada mihrapta bulunan Bekir Efendi eliyle ona kâmet için işaret etmiş ve kâmeti Hâfız Hüseyin Efendi yapmıştır. Namazdan sonra Şeyh Bekir Efendi, Hüseyin Efendi'ye “*çok uzun senelerdir seni bekliyordum*” diyerek iltifatta bulunmuştur. Bunu anlatan Hâfız Hüseyin Sezgin sözlerini “*artık ayrılmak mümkün mü ?*” diyerek tamamlamıştır.⁸³

Bu görüşmeden sonra Hüseyin Efendi Keyci Hatun Camii'nde Şeyh Bekir Efendi'nin yanında göreve başlamaya karar vermiştir. Caminin meşrutasının (lojman) üst katında Şeyh Bekir Efendi alt katında da Hüseyin Efendi ile eşi Feride Hanım kalmışlardır.⁸⁴ Hüseyin Efendi'nin Şeyh Bekir Efendi ile hem aynı camide imam-müezzin olarak görev yapmaları hem de aynı meşrutada komşu olarak kalıyor olmaları gün geçtikçe aralarındaki muhabbetin artmasına vesile olmuştur. Bir süre sonra da Şeyh Bekir Efendi'nin velayet sahibi bir zat olmasının anlaşılmasıyla Hüseyin Efendi ve

⁸¹ Bazı kayıtlarda Kişi Hatun Camii olarak geçmekte ama torunu Kudsi Sezgin ve Hüseyin Efendi kendi notunda Keyci Hatun Camii olarak kullanmaktadır.

⁸² Hâfız Hüseyin Sezgin'in el yazısıyla yazdığı bir not, Belge 2 bkz.

⁸³ Rıfat Okudan, “Aydınolu Tekkesi Son Postnişini Hâfız Bekir Necmeddin Sıdkî”, *Tasavvuf Dergisi*, sayı 19, yıl 2007, s. 294.

⁸⁴ Sezgin, a.g.mlk.

hanımı ona intisap etmişlerdir. Kırâat ve mûsikî ilimlerinde İstanbul'un önde gelen hocalarından ders alan Hüseyin Efendi, artık tasavvuf yolunda da seyr-i sülûka başlayarak hayatı farklı bir yönde ilerleyecektir.⁸⁵

Şeyh Bekir Efendi ile aynı camide yaklaşık yedi yıl görev yapan Hüseyin Efendi'nin, şeyhine olan muhabbeti iyice artmıştır. Hatta bu muhabbet, sevginin, saygının ve şeyhine olan vefasının gereği olarak 1 Temmuz 1936'da dünyaya gelen oğluna Bekir Sıdkı ismini vermiştir.⁸⁶

Kendisi Ispartalı olan Şeyh Bekir Efendi, artık Hüseyin Efendi'nin seyr-i sülûk yolunda merhaleler kat ettiği, kendisine manen irşâd vazifesini de vererek Isparta'da görevine devam etmesi gerektiği kanaatine varmıştır.⁸⁷ Diğer taraftan Şeyh Bekir Efendi'nin Isparta'daki dostları, hem kendilerine hem de çocuklarına iyi bir Kur'an tilâveti ve İslamî bilgileri öğretmesi için bir hoca efendiye ihtiyaç duyduklarını söylerler. Böyle bir davetin neticesinde resmî işlemler de yerine getirilerek Hüseyin Efendi Isparta Ulu Camii'nde imam-hatip olarak göreve başlamıştır. Bir taraftan da Kur'an Kursu öğreticiliği vazifesini üstlenerek hâfız yetiştirmeye başlamıştır (1945).⁸⁸ Hüseyin Efendi 1945 yılında başladığı Isparta Ulu Camii'ndeki görevine daha sonra Mimar Sinan Camii'nde devam etmiştir. Hem imam-hatip olarak görev yapan hem de Kur'an Kursu'nda hâfız yetiştiren Hüseyin Efendi'nin bugün hâlâ yetiştirdiği öğrencilerinden az da olsa hayatta olanlar vardır. 1949 yılında davetle Muğla Ulu Camii'ne tayin olmuştur. 1949-1964 yılları arasında Muğla'da görev yapan Hüseyin Efendi, orada da hem imam-hatiplik hem de Kur'an Kursu hocalığı yaparak hâfız yetiştirmiştir. Yaklaşık on beş yıl kadar Muğla'da görev yapan Hüseyin Efendi 1964 yılında Isparta Kurşuncu Camii'ne tayin olarak geri dönmüştür.⁸⁹ Ömrünün sonuna kadar Isparta'da imam-hatip ve Kur'an Kursu öğreticiliği yaparak yazıfeye devam eden

⁸⁵ Sezgin, a.g.y.m.

⁸⁶ Hâfız Hüseyin Efendi'nin kendi el yazısı ile yazdığı bir notta göreve başlama tarihi ve şeyhi Bekir Necmeddin Sıdkı Efendi'yi tanıdığı tarih olarak 1938 yılı verilir. Diğer taraftan oğlu Bekir Sıdkı Sezgin'in doğum tarihi 1936'dır. Hâlbuki oğluna Bekir Sıdkı ismini Şeyhine olan sevgisinden dolayı verdiği bilinmektedir. Dolayısıyla şeyhi ile tanışma tarihinde bir kesinlik olmadığı kanaatindeyiz.

⁸⁷ Sezgin, a.g.y.m.

⁸⁸ Okudan, a.g.m., s. 293.

⁸⁹ "Karar" isimli bir belge, bkz. Belge 6.

Hüseyin Efendi 29.07.1969 yılında vefat etmiştir.⁹⁰ Kabri Isparta Halife Sultan Mezarlığındadır.

1.1. Torunu Neyzen Kudsi Sezgin'in Kaleminden Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi (1899-1969)

Hâfız Hüseyin Efendi 1315 (1899) tarihinde Erzincan'a bağlı Kemah ilçesi eski adıyla Hudu şimdiki adıyla Koçkar köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Sıddık Efendi, annesi Hanife Hanım'dır.

Çocukluk ve ilk gençlik çağlarını köyünde geçiren Hâfız Hüseyin Efendi ilk gurbetini askerlik çağına gelince yaşamıştır. Ülkenin o zaman içinde bulunduğu durum sebebiyle asker açığı olduğundan askerliği uzamış ve normal süresinden çok daha uzun bir askerlik sürecinden sonra terhis olarak memleketine dönmüştür. Memleketine döndüğü zaman annesinin vefatını öğrenen Hüseyin Efendi çocukluk yaşlarında köyünde tamamlamış olduğu hıfzının uzun askerlik süresinde iyice zayıfladığını da görünce üzüntüsü iyice artmış ve hıfzını tekrarlamak ve tilâvette İstanbul tavrını da kazanabilmek için destur alarak İstanbul'a gitmeye karar vermiştir. İstanbul'a geldiği ilk vakitlerde hemşerilerinin yanında barınan Hüseyin Efendi bir müddet sonra Vakıf Guraba Hastanesinde hasta bakıcı olarak göreve başlar. Bu meyanda bir taraftan da esas amacı olan hâfızlık eğitimini sürdürürebilmek için gerekli hocalara kapılanarak eğitimine başlar.

Eğitim aldığı hocalarını şöyle sıralayabiliriz: Fatih Camii İmamı-Hatibi Ahmet Rasim Efendi (Filibeli Arap Hâfız), Aksaray Valide Camii İmam-Hatibi Hâfız İdris Efendi, Bezm-i Âlem Vakıf Guraba Camii İmam-Hatibi Kavalalı Hâfız Ahmet Efendi, Hâfız Saadettin Efendi (Dinî Mûsikî Eğitimi). Nur-u Osmaniye Camii İmam-Hatibi Hacı Hâfız Hasan Akkuş'dan mahâric-i hurûf, tâlim, tecvîd eğitimi, tertîl, tedvîr, hadr kırâatlerini ve yine Hâfız Hasan Akkuş Efendi'den aşere-i takrip ve vücûh ilimlerini tahsil etmiştir. Bütün bu ilimleri tahsile ve görevine devam ederken bu meyanda bir vesileyle tedavi için gelen Feride Hanım'la tanışmış ve kısa sürede evlenmiştir.

⁹⁰ "Hâfız Hüseyin Sezgin'in Dul ve Yetimleri" ile ilgili Diyanet İşleri Başkanlığı'na yazılan bir dilekçe, bkz. Belge 7.

Kur'an ile ilgili tahsilini tamamladıktan sonra Diyanet'in açmış olduğu imtihanla müezzinlik kadrosu kazanarak kendi isteğiyle daha büyük camiler teklif edildiği halde bir tanıdığının tavsiyesi ile Şehremini'de bulunan Keyci Hatun Mescidi'ne tayinini ister ve göreve burada başlar.

İşte bu tarihten itibaren Hâfız Hüseyin Efendi'nin hayatı tamamen değişik bir yön kazanmıştır. Camide imam olarak görev yapan Bekir Sıdkı Necmettin Efendi ile gün geçtikçe artan ünsiyeti neticesinde Bekir Efendi Hazretleri'nin velayet ve hakikat sahibi bir zât olduğunu fark ederek ve Bekir Efendi Hazretleri'nin de istekleriyle hanımıyla beraber kendisine intisap ederler. Artık tasavvuf yolunda da talebe olan Hâfız Hüseyin Efendi çeşitli merhalelerden geçerek seyr-i sülûk yolunda efendisi ile kısa süre hem dem olarak değişik bir şekle bürünecektir.

Camideki görevini sürdüren dedem Hüseyin Efendi'nin ilerleyen zamanlarda efendisine olan muhabbeti iyice artmıştır. Bu meyanda 1936 Temmuz ayında bir oğlu olan Hüseyin Efendi, Efendisine olan muhabbetinden dolayı oğlunun ismini Bekir Sıdkı koymuştur. Tahminen yedi sene kadar süren bu hizmet sürecinin sonunda edep ve seyr-i sülûk yolunda kendisini eğittiğine ve vakt-i zamanın geldiğine işaret eden Bekir Efendi Hazretleri vefatından bir sene kadar önce Hüseyin Efendi'yi kendi memleketi Isparta'ya göndermeye ve görevine orada devam etmesini ister. Aynı zamanda manen irşâd görevini de Efendisinden alan Hüseyin Efendi için gerekli dünyevî prosedür tamamlanarak Isparta'ya tayin olmuştur. Isparta'da Cami-i Kebir imam-hatipliği, Kur'an Kursu hocalığı (1942- 1946) daha sonra (1946- 1949) yılları arasında Mimar Sinan Camii imam-hatipliği ve Kur'an Kursu hocalığı görevlerinde bulundu. 1949-1964 yılları arası Muğla'ya davetle giden Hüseyin Efendi burada Cami-i Kebir imamlığı ve Kur'an Kursu hocalığı görevine bulunmuş ve sonra tekrar Isparta'ya dönmüştür. Temmuz 1969 yılından vefatına kadar Isparta'da hayatını sürdürmüş olan Hüseyin Efendi Isparta ve çevresinde üç yüzden fazla hâfız yetiştirmiş ayrıca birçok kişiye edep ve irfan vermiştir. Burada dedemin teyzezâdesi merhum Sabri Türker'in dedem için yazdığı şu dizeleri zikretmek yerinde olacaktır.

*“Gel! Bir fâtiha oku burada yatan veliye
Feyiz verdi bu şehre ilmîni etti hibe”*

Bütün ömrünü, olmazsa olmazı olan Kur'an-ı Azîmü's-Şân'a adayan ve ayrıca Kur'an'ı hayatının her safhasında tatbik eden Hâfız Hüseyin Efendi ömrü boyunca talebelerine çok sıkı ve titiz bir Kur'an eğitimi tatbik etmiş özellikle Kırâat-ı Âsım tarzını benimsemiş ve İstanbul ağzıyla Kur'an öğretmeye çok önem vermiştir. En büyük eserlerinden biri olan merhum oğlu Hâfız Bekir Sıdkı Sezgin ve kendisinden sonra yerine Kur'an Kursu hocası olarak bıraktığı ve yine onun rahle-i tedrisinden geçen kızı Betül Hanım onun en büyük eserleridir. Yetiştirdiği yüzlerce hâfız talebesi de kendisinden sonra göreve devam etmiş ondan aldıklarını aynı titizlik ve idealizm ile bihakkın devam ettirmişlerdir.

Son derece tevazu sahibi olan Hüseyin Efendi çok sade bir hayat sürmüş ve sünnet-i seniye ölçüleri içinde mütevazı bir şekilde yaşamıştır. İnsanlarla olan münasebetlerinde son derece zarif, samimi ve dürüst olan Hafız Hüseyin Efendi'nin oğluna ve kızına vasiyeti "Kur'an-ı Azîmü's-Şân'dan ve göz nuru namazdan ayrılmamaları ve nesillerini de Kur'an ve namazla şereflendirmeleri" olmuştur. Mevlâ (c.c.) gani gani rahmet eylesin ve cennet-i âlâda inşallah bütün sevdikleriyle birlikte buluşmayı nasip etsin. Âmin.

Merhum Bekir Sıdkı Sezgin babası Hâfız Hüseyin Efendi (k.s.a)' ye olan minnet ve hayranlığını şu sözlerle dile getirmiştir:

"İşte benim mûsikîde ilk hocam, sebab-i hayatım, olgun, dolgun, muktedir ve mümtaz bir şahsiyet olan babamdır. Kendi öğrendiklerini bana aynen nakletmiştir, beni her şeyimle o yetiştirmiştir."

Hüseyin Kudsi Sezgin, 05.07.2013, İstanbul

1.2. Kişiliği

Hüseyin Efendi, hayatını Kur'an'ı öğrenmek ve öğretmek için adayan Kur'an âşığı bir insandır. Öğrendiğini hayatına tatbik eden, bildiklerini de titiz bir şekilde talebelerine aktarmaya çalışan Hüseyin Efendi, ehl-i sünnet çizgisinde yaşamaya özen gösteren mütevazı, sade bir hayat sürmüştür. Öğrendiği Kur'an ilimlerini başta kendi çocukları olan Bekir Sıdkı Bey ve Betül Hanım'a en ince ayrıntısına kadar öğretme sorumluluğuna sahip bir aile reisi olmuştur.

İnsanlarla olan münasebetinde son derece zarif, samimi ve dürüst bir kişiliğe sahip olan Hüseyin Efendi, cemaatine, öğrencilerine ve özellikle çocuklarına Kur'an'dan ve gözümün nuru dediği namazdan asla taviz vermemelerini öğütlemiştir.⁹¹ Yaptığı işin hakkını verme gayreti içinde olan, sürekli Kur'an'la iç içe olmayı tavsiye eden Hüseyin Efendi adeta kendini Kur'an'a kilitleyen, Kur'an ehli bir insandır.⁹²

Birçok özelliklerinin yanında azimli ve sabırlı olmasıyla da bilinen Hüseyin Efendi, camide namaz kıldırıp imamet vazifesini yerine getirdikten sonra namaz vakitleri aralarında sürekli talebelerle meşgul olmaya çalışmıştır. Hatta yetiştirdiği hâfızlardan Ali Sarıova, yıllar sonra babası ile evine ziyarete gittiklerinde, Hüseyin Efendi'nin azimli, sabırlı ve vazifesine olan bağlılığını şu şekilde anlatır: *“Bir akşam, rahmetli babamla beraber Hoca Efendi'yi bir ziyarete gidelim dedik, gittik, yatsı namazını Hoca Efendi'nin arkasında kıldık ve ondan sonra eve girdik, eve girdikten sonra birkaç tane talebe geldi, onları okutuyormuş yatsı namazından sonra, biz oturuyoruz, Hoca Efendi, ben okutayım bunları dedi, saat on bir oldu, hâlâ üç tane talebe ile uğraşılıyor, bana kalsa on dakikada bitiririm o işleri, yok öğretecek! isterse sabaha kadar kalsın, misafir falan önemli değil onun için, onu öğretecek, bitti! Öyle azimli öğretici bir kabiliyeti vardı, bırakmazdı yani.”*⁹³

Hoca Efendi azimli, sabırlı olduğu kadar aynı zamanda kabiliyetli ve iddialıydı da. Bu iddiasını anlamak adına yine öğrencisi Ali Sarıova'nın şu ifadelerini aktarmak yerinde olacaktır: *“Hoca Efendi'nin en önemli özelliği Kur'an eğitimi vermedeki*

⁹¹ Sezgin, a.g.y.m.

⁹² Mehmet Ali Ege ile yapılan mülakat, Hüseyin Efendi'nin öğrencilerinden emekli din görevlisi, 11.03.2013, Isparta.

⁹³ Ali Sarıova ile yapılan mülakat, Hüseyin Efendi'nin yetiştirdiği hâfızlardan, Mimar Sinan Camii'nden emekli din görevlisi, 26.12.2012, Isparta.

*kabiliyetiydi. Hakikaten bu konuda çok kabiliyetli idi. Hatta şöyle derdi -af edersiniz ama- 'Eşeği getirecekler Kur'an'ı öğretirim' derdi, bu kadar iddialı konuşurdu."*⁹⁴

Hüseyin Efendi mütevazı, ağırbaşlı, beyefendi bir kişiliğe sahiptir. İlminin enâniyetinden kurtulup öğrencilerinin daha güzel yetişmesi adına kendi okuttuğu tecvîd dersini, bir de başka hoca efendiden okuyun çünkü o benden daha iyi diyecek kadar alçak gönüllü idi. Bu mütevazılığını, İslamiyet'in din kardeşini kendine tercih etme anlayışını en güzel şekliyle hayatına tatbik eden Hüseyin Efendi'nin bu yönünü yine yetiştirdiği hâfızlardan Ali Sarıova şöyle anlatır: "*Hüseyin Efendi bize tecvîd okuttu ama bir de gidin tecvîdi, emekli binbaşı olan Rafet Barutçu Hoca'dan da okuyun, çünkü Rafet Hoca benden daha iyi*" dedi.⁹⁵

Hoca Efendi çok kibardı. Öğrenciye karşı, belki eğitim anlayışının gereği olarak disiplini sağlama adına biraz sertti ama kişilik olarak çok kibar, ağırbaşlı, beyefendi ve gayet nezih bir adamdı.⁹⁶ Vazifesine gönülden bağlı olup öğrencilerine daha fazla zaman ayırabilmek için camide görevini tamamladıktan sonra hiç vakit kaybetmeksizin Kur'an Kursu'na giderdi. Hatta camiden kursa giderken aynı zamanda cemaati olan esnaf, yemeğe davet etse bile insanların zihninde yanlış anlaşılmalara vesile olmasın diye, belki de vakar bir kişiliğe sahip olmanın gereği olarak teklifleri nazikçe geri çevirirdi. Yetiştirdiği talebelerinden Ali İhsan Parlar, onun bu kişiliğini yansıtan bir hatırasını şöyle nakleder: "*Çok vakar bir insandı, babam Hoca'yı çok severdi. Bizim Ferah Kebap'ın oradan geçerken, babam o kadar yemek yiyelim hocam diye zorlardı ama o girmezdi, çok vakardı.*"⁹⁷

Takva sahibi, samimi bir kişiliğe sahip olan⁹⁸ Hüseyin Efendi'nin önde gelen özelliği nedir? şeklindeki bir soruya, torunu Kudsî Sezgin ve talebeleri, sanki hep birlikte ağız birliği etmişçesine onun namaza düşkünlüğüne, Kur'an tilâvetindeki hassasiyetine ve bunlardan asla taviz vermemesine vurgu yapmaktadırlar.⁹⁹ Kur'an

⁹⁴ Sarıova, a.g.mlk.

⁹⁵ Sarıova, a.g.mlk.

⁹⁶ Sarıova, a.g.mlk.

⁹⁷ Ali İhsan Parlar ile yapılan mülakat, Hoca Efendi'nin talebelerinden, Ferah Kebap'ın sahibi, 26.12.2012, Isparta.

⁹⁸ Sıdkı Büyükaşıcı ile yapılan mülakat, Hüseyin Efendi'yi, çocukken gördüğünü söyler, 04.10.2012, Halikent, Isparta.

⁹⁹ Sezgin, a.g.mlk., Ali Sarıova, Ali İhsan Parlar, Hüsnü Daldal, Muammer Kurul, bu öğrencileriyle yapılan mülakatlar.

öğretmek için talebesinin ayağına gidecek kadar mütevazı olan Hüseyin Efendi'nin belki de Kur'an'a adanmışlığının bu dünyadaki mükâfâtını gören, esnaf olup aynı zamanda talebesi olan Muammer Kurul'un şu ifadeleri onun rızâ istikametinde bir hayat yaşadığının ifadesi olarak değerlendirilebilir: "*Hoca Efendi'nin cenazesi yıkanırken, defnedilirken başındaydım. Hatta kendisi vefat ettiğinde nur gibi bir yüz, tertemiz bir cehreye sahipti. Allah rahmet eylesin.*"¹⁰⁰

Hâfız Hüseyin Efendi'nin hayatının şekillenmesinde önemli bir yere sahip olan şeyhi Bekir Necmeddin Efendi'den de yeri gelmişken kısaca bahsetmek gerekir.

Hüseyin Efendi, Kâdirî Üveysî Enverî tarikatına mensuptur. Bu mensûbiyeti, kendisinin İstanbul Haseki'deki Keyci Hatun Camii'ne müezzin olarak göreve atanmasıyla başlar. Zira göreve başladığı caminin imam hatibi Ispartalı Gülyaçcı Saatçi Hafız Şeyh Bekir Necmeddîn Sıdkî Efendi'dir. Aydınoğlu Tekkesi son postnişini olan Şeyh Bekir Necmeddîn Efendi, Tekke ve Zâviyelerin kapatılmasına kadar irşâd faaliyetlerini İstanbul Alayköşkü yakınındaki Aydınoğlu Tekkesi olarak bilinen dergâhta yapmıştır.¹⁰¹ Ancak Tekke ve Zâviyelerin kapatılmasıyla irşâd faaliyetlerinde oldukça zor günler geçiren Şeyh Bekir Necmeddîn Efendi, imam hatip olarak görev yaptığı Keyci Hatun Camii'nde isteyen cemaatine özel sohbetler yaparak irşâd vazifesini ömrünün sonuna kadar devam ettirmiştir.¹⁰²

Şeyh Bekir Necmeddîn Efendi'nin tespit edilebildiği kadarıyla mümtaz müridleri arasından seçilen iki halifesi vardır. Her iki halifesiyle de Keyci Hatun Camii'nde görevi esnasında yaptığı irşâd faaliyetleri neticesinde tanışmış ve sonra da kendisine orada intisab etmişlerdir. İlk halifesi ülkemizin yetiştirdiği değerli ilim adamlarında olan ve aynı zamanda cumhurbaşkanlığı adayı olmuş Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil'dir. Diğer halifesi ise kendisi ile beraber Keyci Hatun Camii'nde müezzin olarak görev yapan Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'dir.¹⁰³ Hüseyin Efendi ile Şeyh Bekir Necmeddîn Efendi'nin aynı camide görev yapmaları ve lojmanda komşu olarak oturmaları neticesinde Hüseyin Efendi ile Şeyh Bekir Necmeddîn Efendi arasındaki

¹⁰⁰ Muammer Kurul ile yapılan mülakat , Hüseyin Efendi'nin Muğla'dan Isparta'ya ikinci gelişinde yetiştirdiği talebelerinden, 02.04.2013, Isparta.

¹⁰¹ Okudan, a.g.m., s. 265.

¹⁰² a.g.m., s. 284.

¹⁰³ a.g.m., s. 289.

muhabbet gün geçtikçe artarak devam etmiştir. Bir süre sonra da Hüseyin Efendi ve hanımı, Şeyh Bekir Necmeddîn Efendi'ye intisap etmişlerdir.¹⁰⁴ Diğer taraftan Isparta'da Hüseyin Efendi'nin bir tarikata mensûbiyeti, yetiştirdiği öğrencileri tarafından nerdeyse bilinmemektedir.¹⁰⁵ Öğrencileri ile yaptığımız röportajlarda da Hüseyin Efendi'nin sadece Kâdirî tarikatına mensub olduğu bunun ötesinde öğrencilerinin daha detaylı bilgiye sahip olmadığı anlaşılmaktadır.¹⁰⁶ Isparta'da bulunduğu yıllarda Hüseyin Efendi'nin tasavvufî yönü çok açığa çıkmamıştır. Bunun sebebi, dönemin şartları ile alakalı olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Hüseyin Efendi'nin gök kubbede hoş bir sadâ bıraktığının ifadesi olarak teyzezâdesi merhum Sabri Türker'in şu dizelerini aktarmak yerinde olacaktır:

*“Gel! Bir fâtiha oku burada yatan veliye
Feyiz verdi bu şehre, ilmîni etti hibe.”¹⁰⁷*

1.3. Eğitim Metodu

Hüseyin Efendi ilk eğitimini ve hâfızlığını köyünde tamamlamıştır. Askerlik çağına kadar köyünde kalan Hüseyin Efendi, vatanî vazifesini yaptıktan sonra kırâat ilmi açısından kendisinin yeterli olmadığını anlamış ve bu tespitten sonra da özellikle Kur'an tilâvetinde “İstanbul tavrını” kazanabilmek için devrin önde gelen üstatlarından istifade edebilmek amacıyla İstanbul'a gitmeye karar vermiştir. Bu amacı doğrultusunda gerek İstanbul Vakıf Guraba Hastanesi'nde hasta bakıcı olarak çalışırken, gerekse yine İstanbul Haseki'deki Keyci Hatun Camii'inde müezzin olarak görev yaparken, kırâat ilminde eğitime devam ederek kendini yetiştirmiştir.¹⁰⁸

Hüseyin Efendi'nin eğitim hayatını İstanbul'daki öğrenim süreci ve Isparta'da öğretici süreci olarak iki dönemde değerlendirebiliriz. Onun öğrenme sürecinde gördüğümüz istek, arzu ve gayretini öğretme süreci içersinde de net olarak görmekteyiz. Özellikle Kur'an eğitiminde gösterdiği hassasiyet takdir ile ifade edilmektedir.

¹⁰⁴ Sezgin, a.g.y.m.

¹⁰⁵ Okudan, a.g.m., s. 293.

¹⁰⁶ Sarıova, a.g.mlk.

¹⁰⁷ Sezgin, a.g.y.m.

¹⁰⁸ Sezgin, a.g.mlk.

1.3.1. Kur'an Eğitimi

Hüseyin Efendi'nin eğitim anlayışının önde gelen özelliği Kur'an tilâvetinde bilhassa harflerin mahreçlerinden çıkarılması noktasında çok hassas ve özverili davranmıştır. Bu hassasiyetin gereği olarak da kendisinden ders almak için gelen bütün öğrencilere ilk olarak başka bir hoca efendiden ders alıp almadıklarını sormasıdır. Zira kendisi Kur'an tilâvetinde mahâric-i hurûf, tâlim, tecvîd derslerini, dönemin önde gelen hâfızlarından olan Hasan Akkuş Hoca Efendi'den çok sıkı bir şekilde almıştır. Tabiatıyla da aynı hassasiyeti talebelerine gösterme gayreti içersinde olmuştur. Bu hassasiyetini yetiştirdiği hâfızlardan Hüsnü Daldal şöyle anlatır: *"Hoca ile okumaya başladık. Hemen 'siz nerede okudunuz?' diye sorardı. Aslında Hoca Efendi'nin istediği, gelen öğrencinin ilk olarak kendisinden derslerine başlamasıydı. Hatta bizim köyden, bizden biraz büyük biri geldi. Biraz okuttu sonra 'git, kimden öğrendiyse onda oku' dedi. Hoca Efendi kendisi başlatıp kendisi bitirmek istiyordu. Elif-Bâ'dan başlayarak, tam manasıyla kendisi okutmak isterdi."*¹⁰⁹

Hoca Efendi harflerin mahreçlerinden çıkması için çok gayret etmiştir. Yine Hoca Efendi'nin hassasiyetini ifade etmek adına Hüsnü Daldal'ın şu hatırasına yer vermek uygun olacaktır: *"Hocamız harfleri tam olarak mahrecinden çıkartmayınca imkânı yok kaldırmaz, dersi bitirmezdi. Hatta sen normal olarak konuşmaya başladığın zaman bile mesela, 'İbrahim' derken kalkale yaparak konuşursun, hüküm-ü râ'yı yaparsın, hem de bu halimize gülerdi rahmetli."*¹¹⁰

Hüseyin Efendi'nin harflerin mahreçlerinden çıkarılması hususunda gösterdiği hassasiyete örnek olması bakımından başka bir öğrencisi olan Ali İhsan Parlar'da şöyle bir anısını anlatır: *"Hoca Efendi tâlime, tecvîde, mahrece çok dikkat ederdi. Bir gün ben besmeleyi çektim, tâlim okuyacağım. Gözlerimi yumdum, 'Eûzübillâhimineşşeytânirracîm Bismillâhirrahmânirrahîm' dedim, yaz günü mayıs, haziran falan olacak, besmele çekerken dudağımı ileriye doğru uzatmışım, bana bir yumruk vurdu, Allah'ım Ya Rabbim! O gün saat ikiden dört buçuk beşe kadar bana 'hirrahmânirrahîm' demesini öğretti. Eh ondan sonra ben bir daha besmele çekerken*

¹⁰⁹ Hüsnü Daldal ile yapılan mülakat , Hüseyin Efendi'nin yetiştirdiği hâfızlardan, Kütük Minare Camii emekli müezzini, 15.12.2012, Isparta.

¹¹⁰ Daldal, a.g.mlk.

dudaklarımı ileri doğru uzatırmıyım."¹¹¹ (Gülüyor). Burada Hoca Efendi'nin besmele üzerinde bu kadar durmasının açıklamasını Ali Sarıova şöyle ifade eder. "*Tabi orada öyle bir incelik var ki 'hirrah' derken dudakları uzattığın zaman 'u' sesi çıkardı. Hoca Efendi buna, böyle şeylere, tecvîde çok dikkat ederdi.*"¹¹² Bu hususla alakalı olarak Hoca Efendi'nin yetiştirdiği hâfızlardan Ali İhsan Parlar'ın anlattığı şu hatıra da önemlidir: "*'Ha'nın, 'Za'nın, 'Da'nın nereden çıktığına çok dikkat ederdi. İlk olarak harflerin mahreçlerini iyice öğretir daha sonra belli bir seviyeye getirip hâfızlığa başlatırdı.*"¹¹³

Hoca Efendi'nin Kur'an harflerini, talebelerinin mahreçlerinden tam olarak çıkarabilmesi için gösterdiği hassasiyetin, titizliğin ve sabrın en güzel örneğini yine öğrencilerinden Hüsnü Daldal şu şekilde anlatır: "*Hocamız çok güzel okuturdu, okutmaya başladığı zaman bir harfi bile çıkartıncaya kadar uğraşır, üzerine çok düşerdi, artık temeli attı mı kendi giderdi. Örneğin, önümüze saman talaşı koyardı, 'te' dediğin zaman talaş uçacak derdi. 'Vav' harfini çıkartırken dudaklarını büzeceksin derdi. Allah rahmet eylesin, çok üzerine düşerdi. Onun okuttuğu kimsenin artık bir daha kırâati bozulmazdı. Çok da talebesi vardı ama sabredebilene.*"¹¹⁴

Hoca Efendi'nin Kur'an eğitimi ile ilgili hiçbir ön yargısının olmadığı ve isteyen herkese öğretmeye çalıştığı hususunda önemli bilgiler vardır. Hatta Kur'an öğrenmek isteyen kişilerin ayağına kadar giderek onların bu isteklerini yerine getirmiştir. Bu hususta eski öğrencisi Zeki Bakal, Hoca Efendi'nin ders için iş yerine geldiğini ifade etmiştir.¹¹⁵

Ayrıca onun talebelerinden Mehmet Ali Ege, dersi en ince ayrıntısına kadar vermeye çalıştığını ve geçiştirmediğini özellikle vurgulamıştır. Her öğrencinin önemli olduğu, öğrencilerini hafife almadığı duygusunu her fırsatta hissettirmiştir.¹¹⁶

¹¹¹ Parlar, a.g.mlk.

¹¹² Sarıova, a.g.mlk.

¹¹³ Parlar, a.g.mlk.

¹¹⁴ Daldal, a.g.mlk.

¹¹⁵ Zeki Bakal ile yapılan mülakat, 26.09.2012, Isparta.

¹¹⁶ Mehmet Ali Ege ile yapılan mülakat, 11.03.2013, Isparta.

Hüseyin Efendi, talebelerinin arasından daha kabiliyetli olanları mümessil seçmiştir. Öğrencilerin derslerini daha iyi hazırlaması için kendisi dersleri dinlemeden önce mümessillerin dinlemesini istemiştir. Yani önce mümessil talebeleri hazırlar sonra Hoca Efendi dinlemiştir. Dolayısıyla öğrenciler derslerini daha sağlam yapmışlardır. Hüseyin Efendi, ilk gelen öğrencilerinden yeni gelen öğrencilerine bildikleri konusunda mutlaka yardımcı olmalarını istemiştir. Hatta bir gün bile önce gelen öğrenci, bir gün sonra gelen öğrenciye öğrendiklerini öğretmiştir.¹¹⁷ Dolayısıyla Hüseyin Efendi, zamanı çok iyi değerlendirip bir gün içerisinde bile ilk gelen öğrencilerini yeni gelen öğrencilerine ders verecek kadar iyi yetiştirmiştir. Şüphesiz bu durum Hüseyin Efendi'nin Kur'an eğitimi açısından ne derece kabiliyetli olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan da bu kabiliyetini en verimli bir şekilde kullanabilme adına da özveri, fedakâr ve sabırlı olması gerekmektedir. Hiç şüphesiz bu gıpta edilecek hasletler Yüce Yaratıcı tarafından Hüseyin Efendi'nin fitratına yerleştirilmiştir.

1.3.2. Cami Mûsikîsi Eğitimi

Hüseyin Efendi, öğrencilik yıllarında mahâric-i hurûf, tâlim, tecvîd gibi dersleri Hasan Akkuş Hoca Efendi'den alarak kendini bu alanda iyi yetiştirmiştir. Diğer taraftan mûsikî eğitimini de Hafız Saadettin Efendi'den¹¹⁸ almıştır. Bu alanda dînî mûsikî formları içerisinde yer alan ilahi, tevşih, salât, durak, mevlit gibi alanlarda Hâfız Saadettin Efendi'den istifade etmiştir. İşte Hüseyin Efendi hem almış olduğu bu eğitimin gereği hem de Kur'an tilâvetinde mûsikînin yerinin idrakinde olarak talebelerine makam dersi de vermiştir. Kur'an tilâvetinde ve özellikle beş ayrı makamda ezan okumasını talebelerine öğretmiştir. Bu alanda takip ettiği metot, evvela öğreteceği makamla alakalı bir eser geçip kulakların dolmasını sağlamak ve arkasından da o makamda Kur'an okumasını öğretmek olmuştur. Hoca Efendi'nin takip ettiği bu metotla yetişen talebelerinden Mimar Sinan Camii emekli imam-hatibi Ali Sarıova o yılları

¹¹⁷ Sarıova, a.g.mlk.

¹¹⁸ Hâfız Saadettin Kaynak (1895-1961): İstanbul Fatih'te doğdu. Dokuz yaşında hâfız oldu. İlk mûsikî derslerini Hâfız Melek Efendi'den aldı. Balkan harbi sıralarında İlahiyat fakültesine girdi. Ancak I. Dünya Savaşı'nda öğrenim çağındaki gençler askere çağrıldığı için okulunu bitiremeden 1917'de asker oldu. Bir süre kâtip olarak çalıştı. Daha sonra İstanbul Yavuz Selim ve Sultan Ahmed Camilerinde imam-hatiplik yaptı. Dînî ve dîn dışı eserlerden oluşan birçok plaklar doldurarak şöhret kazandı. Pek çok film için eserler besteledi. Hem hanende hem de bestekârlığıyla ön plana çıktı. Kendi ifadesine göre binin üzerinde eser besteledi. Dönemindeki pek çok sanatçı tarafından besteleri seslendirilerek satış rekorları kırıldı. "Hâfız / hânende" geleneğinin son ve en başarılı temsilcilerinden oldu. Bkz., Günaydın Kaynak-Nuri Özcan, *DİA*, Ankara 2002, c. 25, s. 85-87.

şöyle anlatır: “Devamlı olarak ezanları beş ayrı makamda okuturdu. Bize beş ayrı makamda ezan okutmasını öğretti. Daha çok öğle ezanlarını bayâfî okuturdu, sabahları sabâ, ikindiye hicaz okuturdu, yatsıyı da hüseyinî, uşşak, ağırlıklı olarak da ‘Dün gece mehtaba dalıp hep seni andım, öyle bir an geldi ki mehtap seni sandım’ şarkısından da hüzzam okuturdu. Önce şarkıları okutur o makamla kulaklarımız dolduktan sonra o makama göre ezan okuturdu. Ama ilmî değil sadece kulak dolgunluğu ile öğretmeye, okutmaya çalışırdı.”¹¹⁹ Yine Hoca Efendi’nin o dönemdeki yetiştirdiği öğrencilerinden Ali İhsan Parlar, makam dersi yaparken yaşadığı bir hatırasını şöyle anlatır: “Hatta bir cumartesi günü Hoca Efendi şarkı söyletiyor, rahmetli İbrahim Ağa yaşlı o zamanlarda, 75-78 yaşlarında var, Bediüzzaman’ın talebelerinden, bizi çok severdi. Hoca Efendi de onu çok severdi. “Hocam bunlara şarkı mı söyletiyorsun” derdi, yaşlı çok dürüst bir insandı, tabi bunları bilmediğinden bunlarla alakalı bir şey görmediğinden derdi. Tabi böyle çok zamanlar geçti.”¹²⁰ Hoca Efendi öğrettiği makamları bizzat camide uygulatmıştır. Zaten o zamanlarda camiler genellikle tek görevli olup müezzinlik kadrosu bulunmadığından, ezanları öğrencilere nöbetleşe okutan Hüseyin Efendi, bu durumu öğrencilerinin pratik yapması adına değerlendirmiştir. Yine aynı şekilde farz namazdan önce getirilen kâmet, namazdan sonra yapılan tesbihât ve mihrapta okunan aşr-ı şerifle talebeler camide cemaatin huzurunda aldıkları makam derslerini tatbik ederek öğrenmişlerdir.¹²¹

Son olarak Hüseyin Efendi’yi birçok yönüyle ifade eden oğlu Bekir Sıdkı Sezgin babasına olan minnet ve hayranlığını şu sözlerle dile getirmiştir:

“İşte benim mûsikîde ilk hocam, sebêb-i hayatım, olgun, dolgun, muktedir ve mümtaz bir şahsiyet olan babamdır. Kendi öğrendiklerini bana aynen nakletmiştir, beni her şeyimle o yetiştirmiştir.”¹²²

¹¹⁹ Sarıova, a.g.mlk.

¹²⁰ Parlar, a.g.mlk.

¹²¹ Sarıova, a.g.mlk.

¹²² Sezgin, a.g.y.m.

SONUÇ

İnsanlık tarihi kadar köklü bir maziye sahip olan mûsikî, aynı zamanda evrensel bir ilim ve sanat dalıdır. Mûsikî her toplumun kültür ve medeniyeti adına en önemli unsurları bünyesinde barındırır.

Türkler, gerek İslam'dan önce ve gerekse İslam'dan sonra mûsikîyle yakından ilgilenip önemli eserler meydana getirmişlerdir. Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.), güzel sanatları teşvik eden hadis-i şerifleriyle mûsikî âdetâ İslam'dan ilham alarak dînî kaynaklı bir gelişme sağlamıştır. Mûsikî camilerde, tekkelerde ve başka farklı mekânlarda icra edilen bir faaliyet alanı bulmuştur.

Cami mûsikîsi alanında Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi bir din görevlisi olup, kendisinden önce gelen hocalardan istifade ederek bu alana önemli katkılar sağlamıştır. Bunun en somut örneği Türk Mûsikîsinin en önemli bestekâr, hânende ve aynı zamanda hâfız olup köklü bir geleneğin temsilcisi olarak yetiştirdiği oğlu Bekir Sıdkı Sezgin'dir. Mûsikîmiz bir dönem kesintiye uğrasa da Bekir Sıdkı Sezgin gibi sanatkârlarımız, köklü Türk Mûsikîmizi yeni nesillere aktarmada bir köprü vazifesi görmüştür.

Kur'an tilâvetinde önemli bir yere sahip olan Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin makam ve mûsikî yönü ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

Hüseyin Efendi Kur'an eğitimi ve tilâveti hususunda Isparta kültürüne bir dönem önemli katkılar sağlamıştır.

O, hayatını Kur'an'a adayan, ehl-i sünnet çizgisinde yaşamaya özen gösteren mütevazı bir kişiliğe sahiptir. İlmiyle amel etmeye gayret eden, öğrendiği her şeyi çocuklarına ve talebelerine öğretmeye çalışan sorumluluk sahibi bir insandır.

İnsanlarla olan münasebetinde zarif ve samimi bir kişiliğe sahip olan Hüseyin Efendi, cemaatine, talebelerine ve özellikle çocuklarına Kur'an'dan ve namazdan asla taviz vermemelerini öğütlemiştir.

Birçok özelliklerinin yanında azimli ve sabırlı olmasıyla bilinen Hüseyin Efendi, gerektiğinde Kur'an hizmeti adına talebelerinin ayağına gidecek kadar da fedakâr bir yapıya sahiptir.

Diğer taraftan Hüseyin Efendi'nin eğitim anlayışında ciddiyet ve hassasiyet oldukça önemli bir yere sahiptir. O, Kur'an tilâvetinde talebelerin harfleri tam olarak mahreçlerinden çıkarılabilmesi için ciddiyet ve hassasiyetten hiçbir zaman taviz vermemiştir. Ayrıca bu hassasiyetinin yanında öğretme kabiliyetinin de oldukça yüksek bir seviyede olduğu bilinmektedir.

Hüseyin Efendi, eğitime daha önce başlayan öğrencileri arasından kabiliyetli olanları mümessil olarak seçip onların yeni gelen öğrencilere rehberlik etmelerini

istemmiştir. Talebelerin, evvela derslerini mmessillere dinletip sonra kendisine okumalarını istemesiyle, öğrencilerin derslerini daha sağlam yapmalarını sağlamıştır. Bu metotla da bütün öğrencilerle ilgilenmiştir. Zaten Hüseyin Efendi'nin nazarında bütün öğrenciler kıymetli olup, onlara değer verdiğini de her fırsatta hissettirmiştir. Talebelerini hafife alarak asla geiştirmemiştir. Yerine göre bir harfi bile tam mahrecinden çıkartmak için saatlerce uğraştığı bilinmektedir.

Hüseyin Efendi, Kur'an'ın doğru okunmasına vesile olan mahâric-i hurûf, tecvîd, tâlim gibi derslerin yanı sıra Kur'an'ın güzel okunmasına katkı sağlayan mûsikî dersleri de vermiştir. Bu derslerde, evvela farklı makamlarda birçok eser geçerek öğrencilerin kulak dolgunluğu kazanmasını sağlamıştır. Sonra da kazanılan kulak dolgunluğuyla talebelerine geçtiği makamlarla Kur'an, ezan, mevlid, kaside gibi formların icra edilmesini öğretmiştir. ğrettiği makamları da camide cemaat huzurunda bizzat okutarak tatbik ettirmiştir. Özellikle beş farklı makamda ezan okumasını talebelerine öğretip uygulatmıştır.

Hüseyin Efendi'nin o dönemde yetiştirdiği hâfızlar, Mimar Sinan, Vlide ve Ulu Camii gibi farklı cami ve kurslarda görev yaparak bugün Isparta dînî hayatında önemli bir yere sahiptir.

Temennimiz, köklü ve ilâhi kaynaklı bu msikmizin yeni nesiller tarafından da idrak edilerek asırları aşan hoş nağmelerinin devam edebilmesidir.

EKLER

HÂFİZ HÜSEYİN SEZGİN EFENDİ İLE İLGİLİ YAPILAN MÜLAKATLAR¹²³

1. Torunu Kudsi Sezgin ile mülakat: 12.09.2012, İstanbul, Üsküdar, Çay Bahçesi.

Cengiz Önder: Dedeniz Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'den bahseder misiniz?

-Kudsi Sezgin: Merhum dedem Hâfız Hüseyin Efendi'nin hayat hikâyesini, ana hatlarıyla anlatmaya çalışacağız. Fakat baştan burada hatırlatayım bazı yanlışlıklar yapabilirim, ilerleyen zamanlarda ciddi bir hazırlanma ve araştırmanın neticesinde daha net ifadelerle eksiklerimizi tamamlarız. Şu an sadece ana hatlarından bahsetmeye çalışalım.

¹²³ Yapılan mülakatlarda ifadeler mümkün olduğunca aynen aktarılmaya çalışılmış çok fazla müdahale edilmemiştir.

Hâfız Hüseyin Sezgin 1899 yılında Erzincan'ın Kemah kazasına bağlı eski adıyla Hudu yeni adıyla Koçkar köyünde dünyaya geliyor. Rahmetli babam Bekir Sıdkı Sezgin'in bana naklettiğine göre Sıddıkoğulları diye bir sülaleden geliyor.

Ben babamdan dinlediğim kadarıyla dedem köyde yaşlıları arasında çok haşarı bir çocukmuş yani ileri derecede bir hareketliliği varmış. Babası Sıddık dedem kendisini nasıl zabtedeceğini bir türlü beceremiyormuş. Çocukların ellerini falan kesermiş, ondan sonra cesaretiyle de merhum oldukça meşhurmüş. Bizim köyün kenarından Fırat Nehri'nin bir bölümü geçiyor, orada girdap denen yer vardır, döner derler, o girdabın içine atlayıp oradan yüzerek çıkabilecek derecede bir yüzme kabiliyetine sahipmiş, yani babamın anlattığına göre aklımda kaldığı kadarıyla kendisi şöyle nakletmişti. Girdaba insan atladığı zaman tam merkezine, dibe doğru, insanı çeker, suyun dibinde insanı bir döndürür, ama sen ağırlığını yayarsan seni aşağıya alamaz, girdap yukarı çıkarıp döndürmeye başlar sonra yavaş yavaş kulaç atarak kenardan kaçıp kurtulursun, şeklinde dedemle ilgili hatıralarını anlatırdı. İşte dedemin böyle bir cesareti varmış. Tabi bunun dışında oldukça enteresan hatıraları da vardır. Ama ben, insanların çocukluk dönemindeki bu tür hadiselerin onların gelecekteki başarıları, manevî kabiliyetleri adına bir takım işaretler olarak değerlendiriyorum. Zaten daha sonraki hayatına da baktığımız zaman cesaretine, zekâsına uygun bir yaşayış tarzı olmuş dedem Hâfız Hüseyin Efendi'nin.

Erzincan Kemah'taki köyde dedemin hâlâ akrabaları var, Hâfız Hüseyin deyince büyük bir sevgi ve saygı vardır. Rahmetli babama da öyleydi. Erkek kardeşimin askerlik sülüsünü almak için - bu arada şunu da hemen ifade edeyim, bizim kütüğümüz hâlâ Erzincan Kemah'ta durur, babam aldırılmamıştı - köye gittiler, babamla erkek kardeşime orada çok büyük izzet, ikram, sevgi ve saygıda bulundular. Akrabalarımız da hâlâ mevcut, ama çok fazla bir alakamız kalmadı, bizim şu anda orada bir iki tarlamız vardı, dere kenarında taşlıklarla birlikte olan bir tarla, zamanla babam o tarlaları çok cüzi bir fiyatla elden çıkardı. O zaman oradaki akrabalara devretti. Ben o kısmı daha sonra irdelemek ve daha sağlıklı bilgiler ortaya koymak amacıyla dedemin İstanbul'daki hayatıyla ilgili biraz bilgi vermek istiyorum.

Dedemin rahmetli teyzezâdesi Sabri Bey var, o da vefat etti. Muğla'da sağlık memuru idi. O da ehl-i tarikti, Nakşî tarikatına mensuptu, şairdi, kendisinin halk şiiri

tarzında şiirleri vardı. Babam o şiirleri Sabri Dayı'nın sağlığında toplayıp kitap yaptırmak istemişti, topladı, hâlâ bizde duruyor, ama kitap olarak bastırmak nasip olmadı. Aslında kabir taşında bir yazıdan filan bahsetmişti ama şu an tam net bilemiyorum, bir araştırıp söylemem lazım Sabri Dayı'nın yazmış olduğu şiiri.

Dedem, İstanbul'a ilk geldiği yıllarda Vakıf Guraba Hastanesi –Aksaray'da- oraya hasta bakıcı olarak giriyor, -tabi tekrar geriye dönecek olursak- köyde hıfzını tamamlıyor hatta evlenmiş, babamdan uzun süre askerlik yaptığımı da duydum. Birinci Dünya Savaşı'ndaki harplere katılmış, ağır askerlik şartlarından dolayı aç kalmışlar, kuru, pişmemiş çığ nohut yediklerini hatta arkadaşlarının çoğu çarıklarını bile yediklerini babamdan ben dinlemişim. Uzun süren askerlikten sonra ilk evlendiği hanımı vefat etmiş. Bu dedemin içinde uzun zaman hüznün olarak kalmış. Efendim, dedem hastanede hasta bakıcı olarak görev yaparken esas hedefini asla unutmuyor. Hedefi İstanbul'daki meşhur hâfizlerden tekrar bir daha hıfzını yeniden ikmal etmek ve "Kurra Hâfiz" olabilmek. Bunun için bu meyanda bunun yollarını arıyor ve Nur-u Osmaniye Camii imamlarından Hacı Hâfiz Hasan Akkuş ve bir de yanlış hatırlamıyorsam babamdan duyduğum kadarıyla Fatih Camii İmamı-Hatibi Ahmet Rasim Efendi (Filibeli Arap Hâfiz)'den tekrar yeniden tecvîd, tâlim, kırâat, tertîl, tahkîk, tedvîr, hadr okuyuşlarını öğreniyor, aşere-i takribe de devam ederek Kur'an ilimlerine tekrar yeniden başlayarak eğitimini sürdürüyor. Bu meyanda hastanede hasta bakıcı olarak da geçim kaynağı olması sebebiyle çalışmaya devam ediyor.

Dedem, hastanenin kuduz bölümünde çalışıyormuş. Efendim, bir gün hastaneye ailesi ile beraber bir genç kız geliyor - daha sonra o hanım (Feride Hanım) ilerde dedemin zevcesi olacak - orada ilk görüşme bir vesile ile başlıyor, bir de o zamanlarda tedavi süresi uzun sürdüğünden dolayı - yaklaşık bir-bir buçuk ay kadar - Feride Hanım hastaneye gelip gittikçe görüşmeler devam ediyor, niyetler açıkça beyan ediliyor ve nihayetinde ailelerin de uygun görmesi ile dedemle Feride Hanım önce bir nişan bir süre sonra da nikâh kıyılarak evleniyorlar.

1930'lu seneler yani tek parti dönemi, İstanbul yokluk içinde, bütün Türkiye öyle zaten, ekmek karneli ve buna benzer herkesin çektiği sıkıntılar, yani memlekette her şeyde büyük bir sıkıntı var. Diğer taraftan Kur'an-ı Kerim üzerinde de tabi ki çok büyük bir baskı var ve bir de Kur'an'la iştilal etmek. Evet! O'nu öğrenmek, öğretmek o

dönemde kolay değil, bir de o günün şartlarında hayatın vermiş olduğu bir takım sıkıntılar da eklenince hayat bir hayli zorlaşıyor. Bu ara Diyanet İşleri Başkanlığı'nın açmış olduğu müezzinlik imtihanını üstün başarı göstererek kazanan dedemle imtihan heyeti arasında şöyle bir konuşma geçer. Müftü Bey dedeme: *“evladım hangi camiye istersen verebiliriz, Şehremini'de bir camide – bu ara şunu hemen belirtelim, orada kitapta yanlış yazmışlar, Kişi Hatun değil Keyci Hatun Mescidi yani yara dağlamaktan geliyor, bir hanımın yaptırmış olduğu bir cami, şu an hâlâ ayakta hatta orada çok muhterem bir zât imam olarak görev yapıyor- yani ben oraya müezzin olmanı tavsiye ederim, istersen git, bir bak, gör, eğer arzu edersen tabi”* der. Bir gün ikindi namazına dedem gidiyor ve o gidiş artık hayatının bütün veçhesini, yaşantısını değiştiren bir dönüm noktası oluyor ve o karşılaşmadan sonra dedemin yönü çok değişiyor, dünya görüşü, her şeyi değişir hatta hayatını onun üzerine bina etmek lüzumu hâsıl oluyor, çünkü orada Ricâli Kâdiri Üveysi'den Şeyh Necmeddin Bekir Sıdkı Hazretleri ile hem dem oluyorlar - böyle bahsedince duygulanıyorum kusura bakmayın - (Kudsi Bey gözyaşlarını tutamıyor) işte orada gerekli tazim ve görüşmeler, göz göze olan muhabbetten sonra hiçbir şeyle anlatılamaz yani, orada zaten film başlıyor (tebessüm içersinde) - hassasiyetimi mazur görün, bu konulardan bahsedince kendimi tutamıyorum - işte orada hem-dem olunuyor filan. Neticede bu camide göreve başlar. Tabi bu arada idareye burada göreve başlayacağını bildirir ve resmi işlemler de yerine getirilir.

Caminin meşrutası var ancak o da bakıma bir hayli muhtaç bir vaziyette imiş. Gerekli tadilat yapıldıktan sonra iki katlı olan meşrutanın birinci katına dedem ve hanımı Feride Ninem otururlar. İkinci katta ise caminin imam-hatibi olan Bekir Efendi Hazretleri oturmaktadır. Dedem Bekir Efendi ile hem komşu olarak hem de aynı camide imam-müezzin olarak 1938 - 1945 yılları arasında yedi yıl görev yaparlar. Bu arada Bekir Efendi Hazretleri dedemi manen irşâd etmeye başlar. Bu görev birlikteliğinden sonra kendi aralarında bir takım konuşmalar geçer ama ayrıntısını sonra nakledeyiz: *“evladım ben seni kendi memleketim olan Isparta'ya uygun görüyorum, göndermek istiyorum”* ve oraya gönderir. Bu arada babam 1936'da dünyaya geliyor. Burada şöyle enteresan bir şey var ve bundan da bahsetmek lazım. Babam bana hep söylerdi *“ben babamla beraber aynı anda dört-beş yaşlarında iken aynı şeyhe intisap etmiş bir evladım, ben de o yaşlarda elini öptüm duasını aldım Bekir Efendi Hazretlerinin”* ve zaten babamın ismi de oradan gelir (Bekir Sıdkı) sonra Isparta'ya o emirle gidiyorlar

tabi görev idari olarak da oraya aktarılıyor. Isparta Ulu Camii'nde görev yapıyor ve bir taraftan da Kur'an Kursu hocası da yaparak Isparta'da görevine devam ediyor. Bir ara Muğla'ya da gidiyor ama ben ne kadar kaldığını şu an bilemiyorum, daha sonra tekrar Isparta'ya dönüyor ve ömrünün sonuna kadar orada kalıyor ve 1969'da da vefat ediyor.

Ben dedeme yetiştim, çok iyi hatırlıyorum, 1965 doğumluyum, dedem vefat ettiğinde ben dört yaşında idim. Kurban Bayramlarında babam bizi muhakkak Isparta'ya dedemi, babaannemi ziyarete götürürdü ve dedem benim elimden tuzar fırına götürürdü. Evi de hatırlıyorum ama şu an o evin kalması artık mümkün değil, iki katlı ahşap bir evdi ve dedemi de bu şekilde hatırlıyor ve rahmetle yâd ediyorum. Evet, dedem 1969'da Isparta'da vefat etti ve şu an Halife Sultan Mezarlığında medfun.

-Cengiz Önder: Ne kadar öğrenci yetiştirdiğine dair bilginiz var mı?

-Kudsi Sezgin: Isparta ve çevresinde, ilçelerinde Muğla da dâhil benim bilebildiğim 300 - 400 arasında hâfızı var. Bunların birçoğunun hâlâ oralarda etkin olduğunu biliyor ve öyle umuyoruz. 1993'de vatanî görevimi yapmak için Burdur'da iken yine dedemin yetiştirdiği hâfızlardan Hâfız Ali Efendi zannediyorum aynı zamanda kebabçılığı da olan biri. Bir de saatçi hafız var, dedemin önde gelen hâfızlarından.

-Cengiz Önder: Dedenizin mûsikî ile ilgisinden bahsedebilir misiniz?

-Kudsi Sezgin: Profesyonel sanatkâr anlamında değil ama zaten o devirde çevresinde hem-dem olduğu hâfız arkadaşlarının birçoğu mûsikîşinas, onlarla birlikte olması münasebetiyle Cami Mûsikîsi tarzında (lâ dînî mûsikî değil) gayri resmî de olsa bir mûsikî eğitimi, bir mûsikî kültürü var. Babam kadar çok derinlemesine olmasa da belli bir seviyede olduğunu biliyoruz. İlk mûsikî bilgilerini birilerine verebilecek kadar - babama olduğu gibi (B.Sıdkı Sezgin)- mûsikî biliyor. Zaten bütün din görevlilerinin bu konuda kendilerini tezyin etmeleri gerekiyor. Esasen mûsikî olmadan din adamlığı, Cami Mûsikîsi olmaz. Olursa da bugünkü gibi galat okuyuşlar, cahilane okuyuşlar ortaya çıkar. Hiçbir mûsikîşinasa yakışmayacak, Osmanlı'nın inceliğiyle alakası olmayan her türlü estetik anlayışından uzak, okuyuş tavrına uymayan ve başka milletlere özenen okuyuş tavrıları ortaya çıkar. Bu da büyük bir eksiklik olur. İşte bunların yaşatılması için bir takım insanlar, mesela sanki Amerika yeniden keşfediliyor gibi işte EnderunTerâvih gibi uygulamaları getirip biz yaptık şeklinde sunulması,

hâlbuki siz yapmadınız, bunlar zaten yüzyıllardan beri var ama maalesef biz bu geleneği kendi din adamlarımıza o cumhuriyetin tek partili dönemindeki dinin ve din adamlarının tukaka edilmesinden dolayı ve bu eğitimin verilmemesinden, nesillere aktarılamamasından dolayı ortaya çıkmış bir güdüklüktür bu.

-Cengiz Önder: *Hüseyin Efendi denildiğinde ilk akla gelebilen özelliği nedir?*

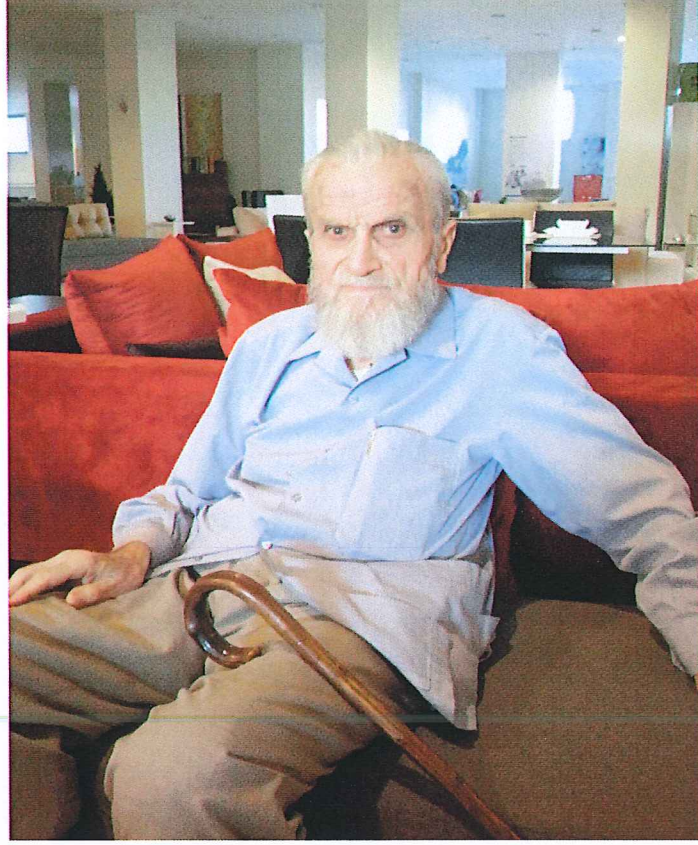
-Kudsi Sezgin: Namaza düşkünlüğü, Kur'an tilâveti ve bunlardan hiç taviz vermemesi. Babamın anlattığına göre dedem namazda sâhib-i tertilmiş. Kur'an tilâvetinde mahâric-i hurûfta İstanbul ağzı dediğimiz Kırâat-i Âsım üzere okur ve okuturdu. Bu konuda hiç taviz vermezdi. Ayrıca dedem Hasan Akkuş Hoca Efendi'den de ders almış. Babam "*ben eğitimim sırasında çok dayagını yedim ama vurduğu yerler nur olsun*" derdi.

Babam dedemden "*sebeb-i hayatım*" diye bahseder. Dedem babamı beş yaşlarında iken eğitime başlatıyor. Kur'an'ı hatim yapacak seviyeye geliyor, on yaşında camiye mukabeleye çıkıyor ki bunu şuna bağlamak istiyorum. Dedem ders almak için gittiği hoca efendilere yanında babamı da götürüyor ve babam bu vesileyle kulak dolgunluğu ve tecrübe kazanmış oluyordu. Babam Hâfiz Hasan Akkuş aşığı idi. Onu duyduğu zaman gözlerinden yaş akar ve "*Hasan Akkuş başka bir okuyuştur*" derdi. Dedemin de babamın da okuyuş tarzları aynı Hasan Akkuş, özellikle babam mûsikîde dedemden de ileri gittiği için babamın Kur'an-ı Kerim tilâveti Hasan Akkuş üslûbudur. O vurgular, kalbî okuyuşlar, hafif söndürerek ayetlerin sonunu getirmeler gibi. Mevlid okuyuşu da Hâfiz Mecid tavrındadır.

-Cengiz Önder: *Hüseyin Efendi'nin çocuklarının eğitimi ile ilgili neler söylersiniz?*

-Kudsi Sezgin: Evlatlarının eğitimi hususunda - bugünkü insanlar hani çocuklarının eğitimi için sağdan sola koşturup duruyorlar, bir çırpınış içindeler - dedem o zaman çocuklarının eğitimini özellikle din eğitimlerini en güzel şekilde vermiş ve bu eğitimi aynı şekilde rahmetli babam da bizlere uygulamış ve elhamdülillah bizim ailemizde Kur'an'ı yüzünden okuyamayan kimse yoktur, buna benim çocuklarım da dâhildir. Ama maalesef şimdiki aklım olsaydı hâfiz olurum, ama nasip değilmiş.

Dedem vefat edinceye kadar yazları, bayramları Isparta'ya giderdik. Dedem ve babaannem vefat edince Isparta'daki ev kapandı ve Isparta macerası bitmiş oldu.

2. Hüseyin Efendi'den ders alan Zeki Bakal ile yapılan mülakat: 26.09.2012, Isparta.

-Cengiz Önder: Hüseyin Efendi ile ilgili bize neler söylersiniz?

-Zeki Bakal: Isparta'da bazı camilerde imam eksikliği vardı. Öyle bir devre geçti maalesef. Bizim akrabadan bakkal Abdullah Efendi, İstanbul'da meşhur olmuş imam olarak görev yapan Şeyh Bekir Efendi diye bir zât vardı, onunla beraber bulundular. Hatta bizim Hüseyin Efendi'nin de şeyhi idi. Hüseyin Efendi bizim dostumuzdu, gelirdi bize. Ama biz pek kuru bir devrede yetiştik. Bizim devre arkadaşlarımızın durumu da böyleydi. Ancak biz aileden aldığımız manevî bilgilerle çok şükür kendimizi kurtarabilirsek, tabii Allah'ın lütfuyla ne âlâ. Biz zamanında layıkıyla Kur'an dersi göremedik. Bu ara askerlik filan girdi araya, ondan sonra dünya meşgalesi başımıza gelince okuyamadık. Hüseyin Hoca'dan da az çok ders almaya çalıştık ama bir taraftan iş işliyoruz, işimiz fazla geniş değil, kendi işimizi kendimiz göreceğimiz kadar bir tezgâhumuz da yok. Şimdi Hoca Efendi gelir okutmaya, o sırada

müşteri gelir, Hoca Efendi orada bekletilmez yani. Bu iş hayatından dolayı fazla bir tahsil göremedik.

Babam Hoca Efendilerle sohbeti çok severdi, aile olarak da gider gelirdik. Hoca Efendi'nin oğlu Bekir Sıdkı Sezgin, o zamanlar daha küçük idi. Bir de kız kardeşi vardı, Betül Hanım. Hoca Efendi zannediyorum ilk defa Ulu Cami'ye getirildi. Daha sonra başka bir camiye nakledildi herhalde. Bir taraftan da Kur'an Kursu ile ilgili işlere verildi. Bir zaman böyle devam etti. Sonra Isparta'yı bıraktı. Muğla'ya gitti, oraya yerleştiler. Orada bir müddet vazife yaptılar ve sonra Isparta'ya tekrar döndüler. Tabi burada da dostları, talebeleri var.

Ispartalı Şeyh Bekir vardı. Hüseyin Efendi ona mensuptu. Şeyh Bekir esas İstanbul'da dururdu. Bazen gelir giderdi Isparta'ya. Hatta İstanbul Nur-u Osmaniye'de Hasan Akkuş Hoca Efendi ile de bir bağlantısı var olduğunu seneler sonra yeni hatırlıyorum. Benim malumatım bundan ibaret.

Hatırladığım kadarıyla sonra Isparta'ya tekrar geldi ve buradaki arkadaşları Kapalı Çarşı'daki Orkide Tuhafiye'nin sahipleri Sıdkı ile alakaları vardı. Burada uzun müddet kaldı, yine arada Muğla'ya gider gelirdi. Orayla da irtibatını koparmadı. Ama vefat edene kadar Isparta'da kaldı. Hoca Efendi 1969'da vefat etti ve Halife Sultan Mezarlığına defnedildi. Benim hatırlayabildiklerim bu kadar. Daha fazla malumatım yok.

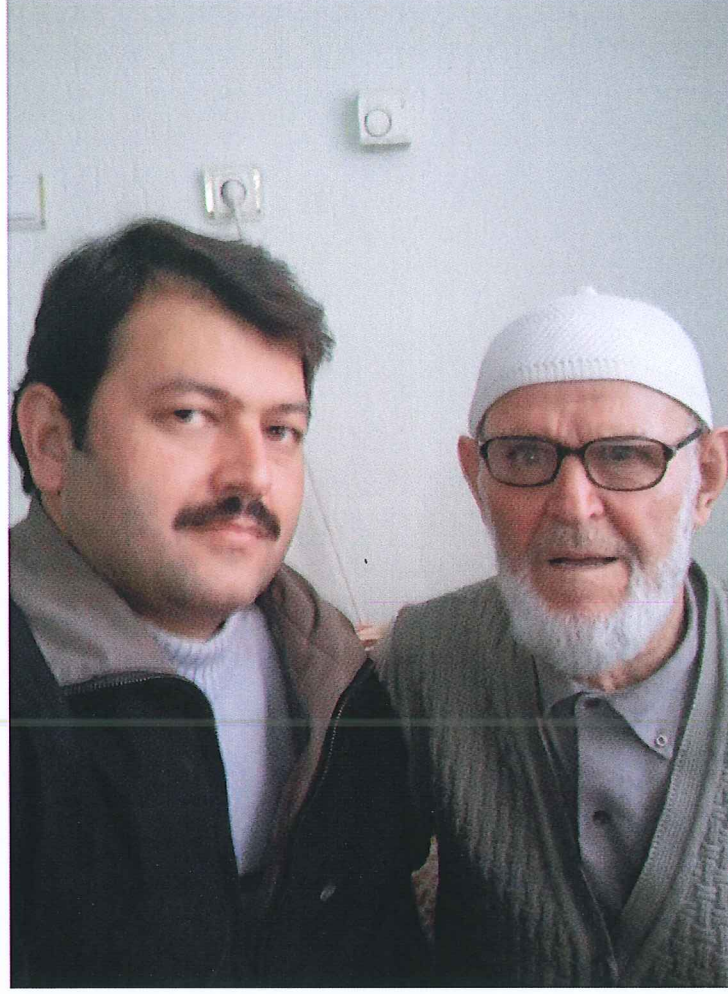
-Cengiz Önder: Hoca Efendi'nin mûsikî yönünden bahsedebilir misiniz?

-Zeki Bakal: Ben fazla mûsikî yönünü bilmiyorum ama oğlu bu konuda daha iyi idi. Oğlu ile bir arkadaşlığımız olmadı sadece Hoca Efendi'nin oğlu diye bilirdik. Muhterem bir zâttı, Kur'an'da üstatlığı vardı, hatta benim kız kardeşimi de gönderdik ona, babamla da samimiyeti vardı, kız kardeşim Kur'an'ı ondan öğrendi. Aile olarak gider gelirdik. Hoca Efendi'nin ciddi bir mûsikî bilgisi vardı ve oğlu ilk bilgileri ondan aldığımı her fırsatta ifade ederdi.

-Cengiz Önder: Kaç öğrencisi vardı?

-Zeki Bakal: Söylenenlere göre üç yüz - dört yüz öğrencisi var diyorlar ama bizim dönemimizde o kadar olduğunu tahmin etmiyorum. Zaten o zamanlar sıkıntılı bir

dönem olduğundan okuyacak yaştakiler dahi serbest okuyamazdı. Bediüzzaman burada olduğundan ve Halk Partisi iktidarda olduğundan burası pilot bölge idi ve falan hocayla kim görüşüyor, filan hocanın yanına kim gidiyor gibi sıkıntılı bir dönem olduğundan fazla öğrenci yoktu. Bediüzzaman'ın kitapları yakalanırsa şöyle olur, sanki komünist yakalıyorsun, öyle devreler atlattık maalesef.

3. Hüsni Daldal: Hüseyin Efendinin yetiştirdiği hâfızlardan Kütük Minare Camii'nin emekli müezzini ile yapılan mülakat, 15.12.2012, Isparta.

-Cengiz Önder: Bize Hoca Efendi'yi anlatır mısınız?

-Hüsni Daldal: Hoca Efendi, Isparta'ya tahminim 1946- 47 yıllarında geldi. Biz beş arkadaş Çünür'den geldik. Üçü okumadan gitti, Hâfız İbrahim'le beraber ikimiz okuduk. Alaaddin, Şemsi, Ali Sarıova, Abdülkadir, daha çok vardı ama unuttuk. Biz İbrahim Ergül ile beraber okumaya başladık. Şimdi o vefat etti. Kavaklı Camii'nin müezziniydi.

Hoca ile okumaya başladık. Hemen “siz nerede okudunuz?” diye sorardı. Aslında Hoca Efendi'nin istediği, gelen öğrencinin ilk olarak kendisinden derslerine başlamasıydı. Hatta bizim köyden bizden biraz büyük biri geldi. Biraz okuttu sonra “git, kimden öğrendiyse ona git” dedi. Hoca Efendi kendisi başlayıp kendisi bitirmek

istiyordu. Elif-Bâ'dan başlayarak, tam manasıyla kendisi okutmak isterdi. Kendisi de okutmaya başladı mı senin başına bir kalfa verir, kalfaya nasıl öğretti ise o da bana yani öğrenciye öyle öğretecek, ben hocanın karşısına vardığımda ve iyi okuyamazsam Hoca Efendi kalfaya iki tokat atardı, tabi kalfa da bana atardı. Ne yaparsa yapsın, öğretecek, “elif” nerden, “be” nereden çıkıyor, tam harfler mahreçlerinden çıkıncaya kadar uğraşıp öğretirdi. Yani çok hassas, çok titizdi Kur'an eğitiminde. Ben bir gün ihfâyı yapamadım, denedim denedim olmaz ama öğretmeyince de kaldırmaz, biraz da rahatsızdım, griptim burnum da akıyordu. Burnumu sıktı, eline -af edersiniz- sümük bulaştı, bana sert bir şekilde bağırarak “*kalk, git, bunu iyice çalış*” dedi. Dolayısıyla rahmetli çok üzerine düşerdi. Yani harfleri tam olarak mahrecinden çıkartmayınca imkânı yok kaldırmazdı. Hatta sen normal olarak konuşmaya başladığın zaman bile mesela, İbrahim derken kalkale yaparak konuşursun, hükm-ü ra'yı yaparsın, hem de bu halimize gülerdi rahmetli.

-Cengiz Önder: Öğrencilerine nerede ders veriyordu?

-Hüsnü Daldal: Cumhuriyet Okulu'nun altında, İplikçi Camii'nin hemen yanında küçük, tek katlı bir yer vardı. Bizi orada okuttu aynı zamanda Hoca Efendi Mimar Sinan Camii'nde imamdı. Ulu Camii'nde fazla görev yapmadı daha sonra geldi ise de pek fazla hatırımda değil.

-Cengiz Önder: Siz kaç yıl okudunuz Hoca Efendi'de?

-Hüsnü Daldal: 1946-50 yılları arasında okuduk. Okuldan çıktık hemen kursa geldik. Hoca Efendi'de üç yıl okuduk. Hâfızlığı onda yaptık, fazla sağlam tutamadık ama kırâatimiz çok düzgün idi. “Elif” nerden çıkar, “be” nerden çıkar, “ha” nerden çıkar, “ayn” nerden çıkar, bunları bize çok iyi öğretti. Allah rahmet eylesin.

-Cengiz Önder: Mûsikî yönü nasıldı, mesela ezanı, Kur'an'ı daha güzel, makamlı olarak okutmak için nasıl bir çalışma yapardı?

-Hüsnü Daldal: Yetiştirdiği öğrencilerine gönderir onunla ilgilenip güzel bir şekilde öğretmesini sağlardı. Eğer biz iyi okuyamazsak onu döver tabi o da bizi nasıl dövmesin (gülyör). Ezanı, Kur'an'ı daha güzel, makamına göre okutmak için çalışırdı ama benim fazla sesim güzel olmadığından ben fazla üzerine düşmedim ama

öğrencilerine veriyordu. Mesela oğlu çok güzel okurdu. O bile çok güzel okuduğu halde yine döverdi. Biz yanına vardığımızda bildiğimizi sapıttırdık. Allah rahmet eylesin. Oğlu bülbül gibi okurdu ama yine beğenmez elinde bir sopa, hiç kimseyi dinlemez döverdi. Şöyle baktığın zaman talebe hocayı gördüğünde ses soluk yok.

-Cengiz Önder: Kendisi burada kaç yıl kaldı?

-Hüsnü Daldal: Üç-dört yıl kaldı. Muğla'ya gitti, sonra tekrar geldi. Geldiğinde tekrar hocamızla yine görüşüyorduk.

-Cengiz Önder: Hüseyin Efendi denildiğinde sizin aklınızda en çok kalan şey nedir?

-Hüsnü Daldal: Kur'an'ı çok güzel öğretmesini hatırlarım, onun üzerinde çok duruyordu, mahreçlere çok dikkat ederdi.

-Cengiz Önder: Görevindeki hassasiyeti nasıldı?

-Hüsnü Daldal: Görevini aksatmazdı, devamlı idi. Hem camide imamlık yapıyor hem de Kur'an Kursu'nda hâfız yetiştiriyordu.

-Cengiz Önder: Kaç talebe vardı?

-Hüsnü Daldal: Benim bildiğim kadarıyla bizim dönemimizde on-on beş kadar hâfız vardı. Bildiğim kadarıyla Alaaddin, Şemsi, Hâfız İbrahim, Ali Sarıova, ben yani Hüsnü Daldal. Arkadaşlar çok idi ama çoğu da okumadan gitti. Tahammül edemediler, zor geldi ama bize çok iyi öğretti.

-Cengiz Önder: Camide haftalık veya belli vakitlerde sohbeti olur muydu?

-Hüsnü Daldal: Camide pek fazla kalmaz, namazını kıldırır hemen kursa gelirdi. Yalnız o zaman camide müezzin yok idi, talebeler müezzinlik yapardı, bir kişiyi görevlendirir, gece gündüz talebeler yapardı.

-Cengiz Önder: Cami cemaati ile olan ilişkisi nasıldı?

-Hüsnü Daldal: Cemaatle fazla alakadar olmazdı. Daha çok öğrencilerle ilgilenirdi ve Kur'an'ın üzerinde çok dururdu. Talebenin, başka hocadan okumadan

gelmesini isterdi. Mesela başka birinde okumuş belli bir yaşa da gelmiş hatta evli biri gelmişti. Bir-iki hafta geldi, daha sonra Hoca Efendi kızarak evli barklı adama “*kalk git, kimden okudu isen ondan devam et*” (gülüyor) diyerek gönderdi.

-Cengiz Önder: *Siz kursta yatılı mı kalıyordunuz?*

-Hüsnü Daldal: Biz Çünür’de kirada kalıyorduk. Sabah kursa gelir akşama kadar kursta dersimizi verip akşam eve geliyorduk. Her gün otuz-kırk öğrenci dersimizi veriyorduk ama biz Çünür’den beş-altı kişi gidiyorduk, sadece iki kişi hâfızlık yaptı. Çevreden de öğrenciler geliyordu. Çok öğrenci geliyordu ama çoğu hâfızlık yapmadı. Biraz yüzünden okuyup gittiler. 1946- 50 yıllarında Isparta’da en aktif resmi Kur’an Kursu, Hüseyin Efendi’nin açmış olduğu kurs idi. Biz o zamanlar kursa Çünür’den bisiklet ile gider gelirdik. Zaten bu muhitte de başka resmî Kur’an Kursu yoktu.

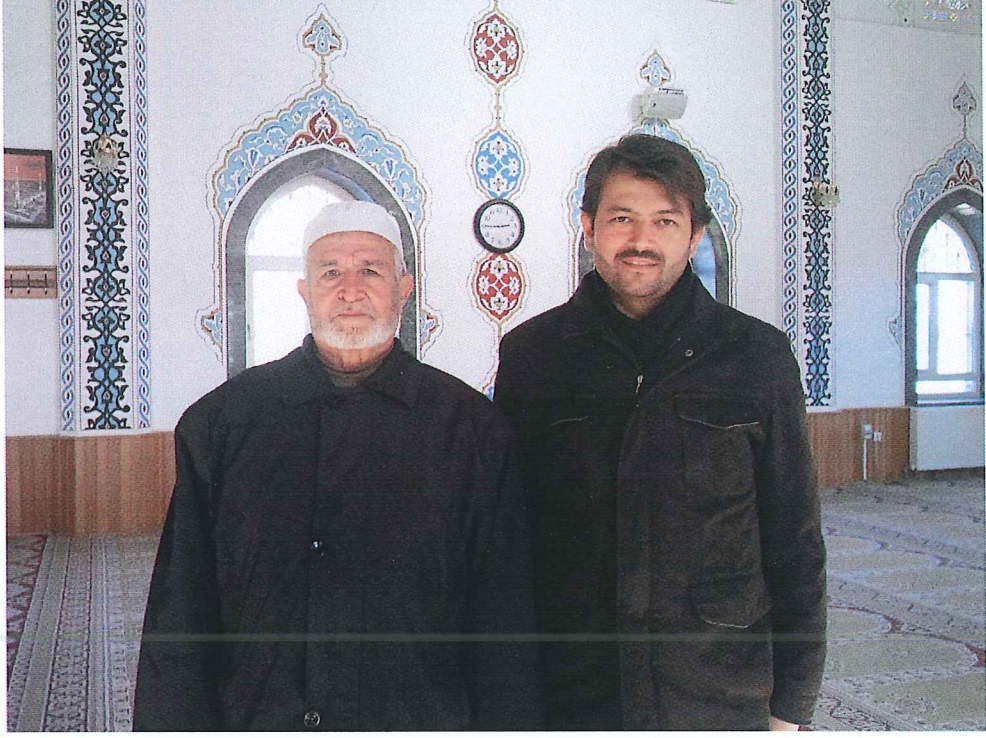
-Cengiz Önder: *Hüseyin Efendi’nin evi nerede idi?*

-Hüsnü Daldal: Hoca Efendi’nin evi Sümerbank’ın oralarda idi. Biz talebe iken suyunu çekmeye giderdik. Her gün sabah suyunu çekerdik, çünkü eskiden su yoktu oralarda, belli yerlerde çeşmeler vardı oralardan alırdık.

-Cengiz Önder: *Hoca Efendi’nin oğlu Bekir Sıdkı Sezgin ile beraber okudunuz mu?*

-Hüsnü Daldal: Beraber okumadık. O bizden herhalde biraz küçük idi. Kızı bizim zamanımızda daha ufak idi, hatırlamıyorum.

Hocamız çok güzel okuturdu, okutmaya başladığı zaman bir harfi bile çıkartıncaya kadar uğraşırdı üzerine çok düşerdi, artık temeli attı mı kendi giderdi. Örneğin önümüze saman talaşı koyardı, “*te*” dediğin zaman talaş uçacak” derdi. “*Vav*” harfini çıkartırken dudaklarını büzeceksin” derdi. Allah rahmet eylesin, çok üzerine düşerdi. Onun okuttuğu kimsenin artık bir daha kırâati bozulmazdı. Çok da talebesi vardı ama sabredebilene.

4. Mehmet Bulgurlu: *Hüseyin Efendi'nin öğrencilerinin arkadaşı, Valide Camii'nin emekli imamı ile yapılan mülakat, 14.12.2012, Isparta.*

-Cengiz Önder: *Hüseyin Efendi ile ilgili bize neler söylersiniz?*

-Mehmet Bulgurlu: Benim çok fazla malumatım yok ama memlekete hizmeti vardır, biraz hâfız yetiştirdi, Ulu Camii'nin imamlığını yaptı. Hâfız kızı vardı oğlu ses sanatkârı idi İzmir'de. Bir kere kabrini ziyaret ettik, yalnız talebeleri onu biraz abarttılar sanki bir şeyh gibi hatta kabrine millet bez çaput bağlamaya başladı. Ben 1966-67 yıllarında burada imam olduğumda o sağ idi ve talebe okutuyordu. Fakat duyduğuma ve talebelerinin anlattığına göre -Allah rahmet eylesin- sert bir adamdı. Oğlu hâfız idi, güzel Kur'an okurdu, ses sanatkârı idi, mevlidhandı. Demirköprü'den ilerde bir camide imamdı, hatta orada meşrutada oturdu.

-Cengiz Önder: *Mûsikî ile ilgisini anlatır mısınız?*

-Mehmet Bulgurlu: Esas, oğlu mûsikî ile ilgiliydi ama kendisi Kur'an'ı çok güzel okurdu, özellikle mahreç hususunda çok güzeldi. Kendisi de İstanbul' da okumuş,

talebelerinin mahrecine çok dikkat ederdi yani bir “sübhanekiyi” çok zor geçerlerdi çok üzerine düşerdi. Talebelerine çok sert davranırdı, yazık talebelerinin ödleri sıdardı.

5. Ali Sarıova: Hüseyin Efendi'nin yetiştirdiği hâfızlardan ve Mimar Sinan Camii'nin emekli imamı ile yapılan mülakat, 26.12.2012, Isparta, (sağ tarafta).

Ali İhsan Parlar: Hüseyin Efendi'nin talebelerinden (Kebapçı) ile yapılan mülakat , 26.12.2012, Isparta,(sol tarafta).

-Cengiz Önder: Isparta'ya ne zaman geldi?

-Ali Sarıova: Hoca Efendi Isparta'ya 1945 yılında geldi, biz daha henüz çocuktuk çok bilmiyoruz ama -diğer öğrencisi Kebapçı Ali İhsan Parlar Kur'an'ına bakıp söyledi- biz o zaman ilkokuldan yeni çıkmıştık. 1946'da mezun olduk ve ondan sonra Kur'an Kursu'na gittik.

Bekir Efendi diye bir hoca vardı. Biz onda okuyorduk. Aşağı yukarı Elif-Bâ'yı bitirmek üzere iken Hoca Efendi geldi. Biz sabahtan okuyup kaçıyoruz, Hoca Efendi'yi görmedik daha, okuduğumuz Kur'an Kursu, şimdiki köylü pazarının olduğu yerde,

müftülük binası ile İplikçi Camii'nin arasında, Cumhuriyet Okulu'nun bahçesine sınır, önü bahçeli ahşap iki katlı bir bina idi. Alt katı kullanılmaz üst katı kullanılan bir binada idi.

-Ali İhsan Parlar: O zaman cami kubbeli, tarihi bir cami idi. Sonra onu yıktılar şimdiki halde yaptılar.

-Ali Sarıova: Bir gün biz Hoca Efendi'ye yakalandık. Bekir Efendi'ye sordu. Bunlar kim? diye - Bekir Efendi kursun hocası ve aynı zamanda Mimar Sinan Camii'nin imamı idi- "*Bunlar yeni talebeler, bir aya yakın oldu geliyorlar*" dedi. Hüseyin Efendi açtı önümüze Kur'an'ı, "*oku bakalım, olmamış bu, yeniden başlayacaksınız*" dedi. Sertti kendisi biraz, (gülüyorlar) biz tabi çok korktuk bir daha gelmeyelim falan dedik ama diğer taraftan ailemizden yüz bulamadık mecburen gideceğiz. Yani ya bu deveyi güdeceksin ya bu diyardan gideceksin hesabı. Neyse okumaya başladık ve nihayetinde Hoca Efendi'ye alıştık bazen sert davranır ama öğretirdi, öğretme kabiliyeti çok yüksekti. Kendi oğlu da vardı, Bekir Sıdkı Sezgin ile beraber okuyorduk. Yalnız Bekir Sıdkı Sezgin'in okumasına bu - Kebapçı Ali İhsan Parlar - yardım ediyor sonra hoca kontrolünü yapacak. Yani bir gün evvel gelen öğrenci bir gün sonra gelen öğrenciye öğrendiğini öğretecek. Böyle bir metot uygulardı.

-Ali İhsan Parlar: Biz yaklaşık yüz elli-yüz altmış kişi idik. Evvela mümessil talebeleri hazırlardı sonra hoca dinlerdi, talebeler dersi bilemediği zaman öğretene kızardı. Allah rahmet eylesin, öğretmesi çok iyi idi. Sonra cumartesi günleri bize fıkıh dersi, mûsikî, makam dersi verirdi, bize şarkı öğretir, şarkı söyletirdi. Bu şarkıların makamlarından ezan, Kur'an okumaya çalışırdık.

-Ali Sarıova: Şimdi makam öğretmek için, filan makamdaki şarkıyı söylettirir sonra Kur'an'a adapte olarak okumaya çalışırdı, o makamdan Kur'an okumaya başlardı yalnız bu metodu sadece kursta uygulamakla kalmaz aynı zamanda biraz okumaya başladığımızda camide de uygulamasını yaptırırdı. O zaman Mimar Sinan'da müezzin de yoktu, kendisi de buraya yani Mimar Sinan'a imam oldu. İlk olarak Ulu Camii'nde görev yaptı, nedense Ulu Camii'ni fazla istemedi, sebebini de bilmiyoruz.

-Ali İhsan Parlar: Mimar Sinan Camii'nin müezzinlik kadrosu da yoktu, birer hafta nöbetle biz müezzinlik yapıyoruz, ezanlar Türkçe "*Tanrı Uludur*" diye

okunuyordu. Zaten 1949'da Muğla'ya gitti hatta evi taşınırken “*eğer siz gelmeseydiniz hepimize kızacaktım*” dedi.

-Cengiz Önder: *Muğla'ya niye gitti?*

-Ali Sarıova: Yanlış hatırlamıyorsam hanımı Muğlalı idi, orada akrabaları vardı. Oradan biraz baskı vardı. Bir de Hoca Efendi'yi buraya getirenler fazla ilgilenmedi. Hoca Efendi'nin de canı sıkıldı zaten sinirli bir adamdı, en ufak bir şeyden sinirlenirdi, kızardı, böyle hareketleri sevmezdi böyle olunca bıraktı gitti.

-Ali Sarıova: Makam dersi ile alakalı olarak biz camide müezzinlik yapıyoruz, bize makam veriyor, kursta makamı öğretiyor sonra da camide hem müezzinlikte hem de namazdan sonra aşr-ı şerif okurken bu makamda okuyacaksınız diye öğretmeye çalışırdı.

-Cengiz Önder: *Hangi eseri, makamı okuyordu?*

-Ali Sarıova: Birçok makamda, örneğin hicaz, rast, hüseyinî, bayâtî, hüzzam bu ara Sıdkı da var. Camiye giderdik, tabi hocadan bir korku var, hoca âmin demiş, besmeleyi çekiyoruz, o makamı tutturamıyoruz, olmadı mı olmuyor, biz makamı tutturamayınca hoca çok sinirleniyordu, ama korkumuzdan öğrenmeye çok sıkı sarılıyoruz.

-Ali İhsan Parlar: O zaman 1946-47-48 yıllarında Milli Eğitimin müfettişleri gelirdi, sık sık kontrol olurdu, o zaman çok sıkı idi.

-Ali Sarıova: O sıkıntılardan sonra Hoca Efendi bir süre sonra 1949'da yılbaşında sabaha karşı soğuk bir havada trenle Muğla'ya gitti, uzun süre kaldı. Herhalde 1963'te tekrar geldi. Hatta ben de gittim Muğla'ya Hoca Efendi'yi ziyarete (Ali Sarıova). İki gün kaldım, beni kendi evinde misafir etti, otelden yer ayırttım kabul etmedi eve götürdü, sağ olsun Allah rahmet etsin. Hoca Efendi'nin oğlu Bekir Sıdkı ile mektupla haberleşiyorduk.

-Ali Sarıova: Hoca Efendi Muğla'da iken bir gün dedi ki “*oğlum ben burada pek rahat değilim.*” Ben de o zaman müftülükte komisyonda üyeyim. Hoca Efendi'ye yazdım. “*Eğer rahat değilsen buraya gelmek istersen seni tekrar Isparta'ya*

getirebilirim” -yıl 1960 filan, ben 1957’de görev aldım- “o işi yapacak gücüm var” dedim, bir mektup daha geldi “ne yap et, ne zaman istersen beni getir, ben burada rahat değilim.” Tamam, o zaman dedim. Diyanet’teki arkadaşlarımıza yazdık konuştuk. Herhalde 1960 senesi, müftü Mehmet Soyman idi. Babanla (Ali İhsan Parlar’ın babası ile) Hüsnü babam müftüye gittiler dediler ki,

“Bu Hoca Efendi’yi buraya getirelim.”

Müftü Efendi, “bu Hoca Efendi kim?” Diye sordu.

Rahmetli amcan müftüye; “Sen müftü olunca kadar namaz kılmazdın, bilmezsin sen bunu, şimdiye kadar bu kadar hâfızı yetiştiren Hoca Efendi, biz bunu buraya getireceğiz” dedi.

Daha sonra Mehmet Soyman gitti onun yerine göçmen hoca İsmail Akdere geldi. O müftü olunca beni komisyona seçmiş, bir de Milli Eğitimden Abdullah Kaya’yı seçmiş, o da çok muazzam vaaz ederdi, çok değerli bir hoca idi.

Müftü Efendi’ye durumu izah ettik o da “tamam oğlum, getirelim be yavrum” dedi.

Lojmanı olan bir yer olsun istedik. Deliktaş’taki Kurşuncu Camii’nin boş ve lojmanı olduğunu öğrendik ve orası için çalışmaları başlattık. Gerekli işlemler yapıldı, yazılar yazıldı. Müftü Efendi’de bu süre içerisinde orayı boş tuttu. Nihayet Hoca Efendi’nin tayini çıktı ve bu arada birkaç ay geçti, o sırada tayin kesinleşince lojmanın tamiratına başladık. Nihayet Hoca Efendi ben geliyorum dedi ve toparlandı geldi. Lojmanın tamirata bitene kadar on bir gün bizde kaldı. Tamirat işleri bitince Hoca Efendi, Kurşuncu Camii’ne imam oldu ve onu caminin lojmanına da oturttuk.

Bir süre geçtikten sonra Hoca Efendi’yi çarşıdan bir camiye verelim dedik. Ama Hoca Efendi “benim eski halim yok oğlum, ben burada mahallenin çocuklarını okuturum” dedi. Daha sonra da zaten rahatsızlandı, yatağa düştü, Sıdkı’ya haber verildi ve vefat etti.

-Cengiz Önder: Siz Hoca Efendi’de kaç yıl okudunuz?

-Ali Sarıova: Biz hâfızlığı bitirene kadar okuduk.1949-50'de hâfızlığı bitirdik ve Hoca Efendi Muğla'ya gitti. Bunlar (Ali İhsan Parlar) yarım kaldı sonra Nureddin Hoca geldi onda hıfzını tamamladılar, o da çok iyi okuturdu.

-Cengiz Önder: Kur'an okuyuşu nasıldı?

-Ali Sarıova: Hoca Efendi zaten meşhur Hasan Akkuş'un talebesi idi. Nureddin Hoca da Hasan Akkuş'un talebesi idi. Kur'an okuyuşu Hasan Akkuş'un aynısı idi, aynı ağız, hele cennet mekân olsun oğlu Sıdkı bambaşka okurdu, o kadar nefis bir sesi vardı, o kadar güzel okurdu ki. Sıdkı'yı iyi bilirim ben. Beşinci sınıfta imtihanlar olur ya, imtihana girdiğinde şarkı söyletirler, çık dışarı, hiç soru sormazlardı, o kadar güzel şarkı söylerdi.

-Ali İhsan Parlar: Hoca Efendi tâlime, tecvîde, mahrece çok dikkat ederdi. Bir gün ben besmeleyi çektim, tâlim okuyacağım. Gözlerimi yumdum, "Eûzübillâhimineşşeytânirracîm, Bismillâhirrahmânirrahîm" dedim, yaz günü mayıs haziran falan olacak, besmele çekerken dudağımı ileriye doğru uzatmışım, bana bir yumruk vurdu, Allahım Ya Rabbim! O gün saat ikiden dört buçuk beşe kadar bana "hirrahmânirrahîm" demesini öğretti. Eh ondan sonra ben bir daha besmele çekerken dudaklarımı ileri doğru uzatır mıyım? (Gülüyor).

-Ali Sarıova: Tabi orada öyle bir incelik var ki "hirrah" derken dudakları uzattığın zaman "u" sesi çıkardı. Hoca Efendi buna, böyle şeylere, tecvîde çok dikkat ederdi.

-Ali İhsan Parlar: "Ha"nın, "Za"nın, "Da"nın nereden çıktığına çok dikkat ederdi. İlk olarak harflerin mahreçlerini iyice öğretir daha sonra belli bir seviyeye geldikten sonra hâfızlığa başlatırdı.

-Ali Sarıova: Çok dikkatli okuturdu, epeyce bir hâfız yetiştirdi Isparta'da.

-Ali Sarıova: Bir gün öğle namazından çıkıp kursa gittik, Hoca Efendi oturmuş, mısırlar dikili, domates fidanları çıkmış, oturmuş kollarını, ayaklarını sıvamış abdest alacak, bununla (Ali İhsan Parlar) ikimiz vardık, dedi ki bize "ipriği al gel" dedi

-Ali İhsan Parlar: Ben ne bileceğim ipriği, ıbrık dese anlayacağım.

-Ali Sarıova: Bu da iplik getirdi, sen misin iplik getiren, bu Cumhuriyet Okulu'nun bahçesine doğru kaçıyor, dayak yememek için, (gülüyorlar) böyle hatıralar geçti, neler geçti ya. Ama buna rağmen Hoca Efendi beni severdi, çok samimi idi yani bir şeyler öğreteceğim diye çalışırdı. Bir akşam rahmetli babamla beraber Hoca Efendi'yi ziyarete gidelim dedik, gittik, yatsı namazını Hoca Efendi'nin arkasında kıldık ve ondan sonra eve girdik, eve girdikten sonra birkaç tane talebe geldi, onları okutuyormuş yatsı namazından sonra, biz oturuyoruz, Hoca Efendi, ben okutayım bunları dedi, saat on bir oldu hâlâ üç tane talebe ile uğraşüyor, bana kalsa on dakikada bitiririm o işleri, yok öğrenecek! İsterse sabaha kadar kalsın, misafir falan önemli değil onun için, onu öğretecek, bitti! Öyle azimli öğretici bir kabiliyeti vardı, bırakmazdı yani.

-Ali İhsan Parlar: Çok vakar bir insandı, babam çok severdi. Bizim Ferah Kebap'ın oradan geçerken babam o kadar yemek yiyelim hocam diye zorlardı ama o girmezdi, çok vakar sahibiydi.

-Ali Sarıova: Evet çok vakar sahibiydi, kendisini bütün esnaf severdi. Gerektiğinde esnafı da azarlardı namazda, "askerlik yapmadınız mı yahu siz" derdi ve dönüverirdi de safları düzeltmiyorsunuz diye esnafı da azarlardı. Çok üzerinde dururdu yani.

-Ali İhsan Parlar: Isparta'da Hüseyin Efendi Hoca da Nureddin Hoca da çok büyük bir kayıptır, her ikisi de rahmetli oldular. Allah rahmet eylesin.

-Ali Sarıova: Hüseyin Efendi bize tecvîd okuttu ama bir de "gidin tecvîdi emekli binbaşı olan Rafet Barutçu Hoca'dan da okuyun, çünkü Rafet Hoca benden daha iyi" dedi. Karabaş Tecvîdi'ni okuturdu. Gerçekten de çok iyi tecvîd öğrendik ondan. O da rahmetli eve kadar gelirdi. O zaman ki adamlar bambaşka idi ya! Gel de okutayım demek yok. Sen nerde isen ben geleyim oraya derdi.

-Cengiz Önder: Hocam mûsikî yönünden biraz daha bahseder misiniz? Mesela ezanın makamlara göre okunması, Kur'an'ın farklı makamlarda okunması ile alakalı olarak Hoca Efendi'nin uygulamalarından bahseder misiniz?

-Ali Sarıova: Devamlı olarak ezanları beş ayrı makamda okuturdu. Bize beş ayrı makamda ezan okumasını öğretti. Daha çok ögle ezanlarını bayâtî, sabahları sabâ, ikindiye hicaz okuturdu, yatsıyı da hüseyinî, uşşak, ağırlıklı olarak da “Dün gece mehtaba dalıp hep seni andım, öyle bir an geldi ki mehtap seni sandım” şarkısından da hüzzam okuturdu. Önce şarkıları okutur o makamla kulaklarımız dolduktan sonra o makama göre ezan okuturdu. Ama ilmî değil sadece kulak dolgunluğu ile öğretmeye, okutmaya çalışırdı.

-Ali İhsan Parlar: Hatta bir cumartesi günü Hoca Efendi şarkı söyletiyor, rahmetli İbrahim Ağa yaşlı o zamanlarda, 75-78 yaşlarında var, Bediüzzaman’ın talebelerinden, bizi çok severdi. Hoca Efendi de onu çok severdi. “*Hocam bunlara şarkı mı söyletiyorsun*” derdi, yaşlı çok dürüst bir insandı, tabi bunları bilmediğinden bunlarla alakalı bir şey görmediğinden derdi. Tabi böyle çok zamanlar geçti.

-Cengiz Önder: *Hüseyin Efendi denildiğinde en önde gelen özelliği ne idi?*

-Ali Sarıova: Bence Hoca Efendi’nin en önemli özelliği Kur’an eğitimi vermedeki kabiliyeti. En büyük özelliği bu idi. Hakikaten bu konuda çok kabiliyetli idi. Hatta şöyle derdi -af edersiniz ama- “Eşeği getirecekler Kur’an’ı öğretirim” derdi bu kadar iddialı konuşurdu ve hakikaten en önemli özelliği Kur’anı tecvidi ile kaidesi ile mahreciyle her şeyiyle öğretirdi, öyle yarım yamalak bırakmazdı. Bir “hirrah” demek için iki-üç saat uğraşır, bıktırır yahu! Ama onda bıkmak diye bir şey yoktu. Yine en önemli özelliklerinden biri de Hoca Efendi çok kibardı. Öğrenciye karşı belki biraz sertti ama kişilik olarak çok kibar, ağırbaşlı, beyefendi idi. Gayet nezih bir adamdı.

-Cengiz Önder: *Hoca Efendinin tasavvufî yönü var mıydı, veya herhangi bir tarikata mensubiyeti var mıydı?*

-Ali Sarıova: Kâdirî tarikatındandı. Oğlu da öyleydi.

-Cengiz Önder: *Hüseyin Efendi’nin hocası Bekir Efendi ile irtibatından bahsedermisiniz?*

-Ali Sarıova: Çok fazla bilgim yok ama şu kadarını söyleyebilirim. Bekir Efendi İstanbul Haseki Camii’nde imammış. Hüseyin Efendi de onun yanında müezzinmiş. Bekir Efendi Ispartalı olunca buranın önde gelen zatlarıyla temasa geçiyorlar, Bekir

Efendi de Hüseyin Efendi'nin gitmesini uygun görüyor ve buradaki eşrafa yardımcı olur düşüncesiyle Isparta'ya geliyor.

-Cengiz Önder: Kaç öğrenci vardı?

-Ali Sarıova: Kışın yüz elliye yakın öğrenci olurdu. Ama yazın köyde işe gitme gibi bir durum olduğundan sayı düşerdi. Kışın toplanırlardı ama yine de elli-altmıştan aşağı da düşmezdi. Bu arada da Kur'an öğrenmeye gelen otuz-kırk tane de kız öğrenci vardı bir tane de hâfızlığa çalışan vardı.

-Cengiz Önder: Peki kız öğrencilere dersi nerede yapıyordun?

-Ali Sarıova: Dersleri hep Kur'an Kursu'nda yapardı. Biliyorsun bu işlerde Halk Parti zamanında evlere baskın çok olurdu. Ama Kur'an Kursu resmi olduğu için dokunamazlardı.

-Cengiz Önder: Ailesi ile ilgili neler söylersiniz?

-Ali Sarıova: Hoca Efendi'nin ailesi iyi idi yani bir şeyi yoktu. Oğlu Bekir Sıdkı bizim arkadaşımızdı. Bir de Betül diye kızı vardı.

Hoca Efendi'nin bize en önemli hatırası Kur'an'ı dört dörtlük öğretmesi, hâfız etmesi idi.

-Ali İhsan Parlar: Bir gün babam sabah ezanını okumam için camiye götürdü beni. Ezan okurken "namaz uykudan hayırlıdır" demesini unutuvermişim, indim, kapıda bekliyor Hoca Efendi. Sen ne ezanı okudun dedi. "Sabah ezanı okudum hocam" dedim. E o zaman "namaz uykudan hayırlıdır, niye demedin" dedi. Hemen hatayı buldu. Hepsisi de nur içinde yatsınlar. Allah gani gani rahmet etsin. Bizlerin üzerinde çok emekleri var. Allah rahmet eylesin.

6. Mehmet Ali Ege: Hüseyin Efendi'nin öğrencilerinden şair, emekli din görevlisi ile mülakat, 11.03.2013, Isparta.

-Cengiz Önder: Hüseyin Efendi'den bahseder misiniz?

-Mehmet Ali Ege: Hüseyin Efendi başka bir hoca efendi idi maşallah. Ama çok Kur'an ehli idi. Biz ondan hurûfat dersi aldık yani harfleri mahreçlerinden çıkarabilme eğitimi. "Çok makama önem vermeyin yani çok yüksek sesle bağırarak çağırarak okuma durumunda olmayın ama "verattili'l Kur'ane tertîle"¹²⁴ ayeti malum yani "Kur'an'ı tertîl üzere okuyun". Ya Resulallah tertîl nedir? diye sorulduğu zaman ne diyor "sanki harfleri sayıyormuş gibi" yani hiçbirini yutmadan atlamadan harflerin üstüne basa basa okumaya gayret edin ve "Kur'an'la iç içe hayat yaşayın, Kur'an'a bakmadığınız gün olmasın" derdi. İnsanın yüzü iki şeyle nurlanır birisi yüce kitabımız Kur'an'ı Kerim'i sahifelerine bakarak okumak ikincisi de namaz için yüzümüzü secdeye koymak suretiyle insanın yüzü nurlanır. Sürekli bunları söyler nasihat ederdi.

¹²⁴ Müzzemmil Sûresi,73/4.

“Kur’an’dan hiç ayrılmayın, hâfız olmak kolay ama hâfız olarak ölmek zor” derdi. Mübarek bambaşka bir insandı. Harfler mahreçlerinden nasıl çıkar bunu öğretir, çalıştırır aynaya bakarak çalışmamızı söylerdi.

-Cengiz Önder: Siz Hüseyin Efendi’ de ne kadar okudunuz?

-Mehmet Ali Ege: Beş-altı ay kadar onda okudum. Ben ondan hurûfat dersi aldım. Çok mübarek bir insan, hassas, titiz bir insandı. Dersini çok güzel verirdi yani geçiştirivermezdi, üzerinde çok dururdu hatta bende de o alışkanlık vardır yani ben de çok dururum üzerinde, herhalde ondan geçti. Talebenin üzerinde durulmasını isterdi ve kendisi de öyle idi zaten. Öğrenciyi hafife almazdı.

-Cengiz Önder: Mûsikî yönünden bahseder misiniz?

-Mehmet Ali Ege: Ben Hüseyin Hocam’ın mûsikî yönünü bilmiyorum yani elinde hiç enstrüman görmedim ama ezanları makamına göre okur ve okuturdu, daha çok hurûfat üzerinde dururdu.

-Cengiz Önder: Halkın teveccühü nasıldı?

-Mehmet Ali Ege: Ispartalı, Hoca’ya saygı duyardı. Fakat Hoca Efendi ağırbaşlı bir yapıya sahip olduğu için herkese, her yere gitmezdi, hep Kur’an’la meşgul olur, öğrenci yetiştirirdi. Sessiz bir insandı, tamamen vazifesine kilitli bir insandı.

-Cengiz Önder: Hüseyin Efendi dediğinde söyleyebileceğiniz en önde gelen şeyler neler olabilir?

-Mehmet Ali Ege: Hocam bambaşka bir insandı, onu tarif etmek çok zor geliyor, adeta canlı Kur’an gibi anlıyorum onu. Devamlı okur dururdu. Hem de öğrenci yetiştirirdi. Ben onda gerçekten çok samimiyet gördüm.

7. Muammer Kurul: Hüseyin Efendi'nin hem öğrencisi hem de dostu ile yapılan mülakat, 02.04.2013, Isparta.

-Cengiz Önder: Hüseyin Efendi'yi bize anlatır mısınız?

-Muammer Kurul: Efendim rahmetli Hoca Efendi'nin kendisi İstanbul'dan geldiğinde ilk hâfız olarak yetiştirdiği talebeleri Ali Sarıova ve Ali İhsan Parlar'dır. Hakikaten Hüseyin Efendi'nin Isparta'da yetiştirdiği talebeler parmakla gösterilecek kadar değerlidir. Sıkı, disiplinli bir eğitimi vardı. Ben kendisini ikinci defa Isparta'ya gelişinde yani Muğla'dan dönüşünde tanıdım. Biz Hoca Efendi ile hoca-talebe ilişkisinden ziyade bir arkadaş gibiydik. Ben de o zamanlar Kur'an okuyorum ama yine de bana sık sık gelir ders verir, yüzünden takip eder, tecvîd anlatırdı. Tecvîdi Allah razı olsun ondan öğrenmişimdir. Hoca talebenin ayağına mı gelir? Ama o gelirdi. Benim o zamanlarda yani 1965-66 yıllarında şimdiki Bedesten Çarşısı'nın orada manifatura mağazam vardı. Oraya gelirdi, otururduk, sohbet ederdik ve benim yüzünden Kur'an okumamı dinleyiverirdi. Aslında hâfızlık da yapmak istedim ama yaşım biraz ilerlediği için yapamadım. Sonra tekrar tekrar denedik ama olmadı. Demek ki bizde o istidat yok. Allah rahmet eylesin çok güzel bir sesi, makamı vardı. Kendisi çok muhterem bir insandı.

Oğlu Bekir Sıdkı Sezgin arkadaşımızdı. Onunla da bir merhabalığımız vardı. Oğlu mûsikîyi daha iyi bilen, sesi de çok güzel olan biriydi. Bunlar ailecek Allah vergisi olacak ki mesela Bettül isminde kızı vardı onun da sesi çok güzel idi. Hocam'ın da hâkeza aynı şekilde çok güzel sesi vardı. Ben birkaç tane hocadan okudum fakat Hüseyin Hocam'ın bana verdiği dersi hâlâ unutmamışımdır. Onun bana öğrettiği aşr-ı şerifler aradan yaklaşık elli sene geçmesine rağmen hâlâ zihnimdedir. Hasbel kader bir yerde bir Kur'an okumak için haddim olmayarak buyur deseler hâlâ onun öğrettiği yerleri okurum. Allah ondan razı olsun.

Hocam çok mütevazı bir insandı. Fakat gençliğinde Ali Sarıova ve Ali İhsan Parlar hâfızları yetiştirdiği zaman çok sert ve disiplinli bir hoca idi. Yani harflerin mahrecinden çıkmasına çok dikkat ederdi. Öyle gelişi güzel okumak yok. Bizim zamanımızdaki hali ise biraz yaşlandığı için, bir de aramızdaki ilişki hoca-talebe ilişkisinden ziyade bir arkadaş havasında olduğu için çay kahve içer, muhabbet ederdik ama ben hiçbir zaman hürmetimi saygımı ondan esirgemezdim.

Hoca Efendi'nin cenazesi yıkanırken, defnedilirken başındaydım. Hatta kendisi vefat ettiğinde nur gibi bir yüz, tertemiz bir çehreye sahipti. Allah rahmet eylesin.

Oğlu Bekir Sıdkı Sezgin 1973-74'lerde İzmir radyosuna gitti. Oraya beni çağırırdı, konserler olur katılırdık. O zamanlarda şimdiki gibi direk yayın yoktu evvela banda alınır ondan sonra yayınlanırdı. Bir gün geldi, Muammer gel ben seni radyoya, kayıt odasına götürüyüm dedi. Gittik. Hatta öyle bir hatıra var ki, unutulmaz! Şarkıyı söylerken vızıldayarak bir sinek geçti ve bu sinek sesi kaydı bozdu. Daha sonra tekrar kayıt yapmak zorunda kaldılar. İzmir'de 1973'den 78'e kadar kaldığım dört-beş sene içersinde Bekir Sıdkı Sezgin ile ailecek gidip geldik, görüştük. Sonra da Allah rahmet etsin vefat etti. Şimdi ailesi İstanbul'da.

Hocam çok muhterem bir insandı. Kalp, hatır kırmaz idi. Kendisi aynı zamanda bir tarikat mensubu idi. Kabri Halife Sultan'da, fırsat buldukça gider ziyaret eder, dua ederiz.

Biz rahmetli hocam ile hoca-talebe gibi değil de bir arkadaş, bir dost gibi dertleşir, sohbet ederdik. Rahmetli, oğlu Bekir Sıdkı Sezgin'i çok severdi. Fakat hocam isterdi ki o da tam hâfız olsun, Kur'an hocası olsun isterdi.

Hoca Efendi mûsikîşinas idi. Ben de hâlâ ondan aldığım eğitimle okur, yine onun öğrettiği makamdan okurum. Fakat biz uzun müddet hocamın kıymetini, değerini bilemedik.

-Cengiz Önder: *Ne kadar okudunuz Hoca Efendi'de?*

-Muammer Kurul: Biz hocamdan sürekli değil de belirli aralıklarla okuduk. İşte bizim mağazaya gelirdi, orada yüzünden epeyce okurdum o da dinlerdi. Yaklaşık beş-altı ay kadar okuduk. Ama bunun haricinde de sık sık mağazaya gelir oturur, sohbet ederdik. Zaten pek fazla da başka bir yere gitmezdi. Bizim manifatura mağazası adeta dindarların toplanma yeriydi. Bir araya gelir sohbet ederdik. Hoca Efendi de gelir bir şeyler anlatırdı. Mesela Tahir Büyükkörükçü Hoca Efendi'yi ilk olarak Isparta'ya Hayırlar Derneği adına biz getirdik. Pazar günleri mağaza kapalı olmasına rağmen bir araya gelir, Hoca Efendi bize sohbet ederdi.

O zamanlar çok hocalar gelip geçti ama biz kıymetini bilemedik. Biz onlardan istifade edemedik. Yine o zamanlarda çoğu hoca efendinin maddi durumu şimdiki gibi iyi değildi. Bir gün Hüseyin İnce Hoca eline bazı kitaplarını almış, satmaya gidiyor. Sordum fiyatını, kaç para ise fazlası ile verdim, aldım kitaplarını. Tabi duygulandı, başladı ağlamaya. Ama rahmetli hocamın durumu çok fevkalade olmasa da çok da öyle zor durumda değildi.

Hüseyin Efendi o zaman Deliktaş'ta Kurşuncu Camii'nde görev yapardı. Şimdiki Gülcü Mahallesinde. Biz Hoca Efendi'den Muğla'dan Isparta'ya ikinci gelişinde faydalanabildik. Yani esas gençlik döneminde biz ondan istifade edemedik. Bizim devremizde yaşlanmış idi fakat Allah rahmet eylesin bizi de çok severdi, biz de ona karşı saygıda asla kusur etmemeye çalıştık. İşte zaman böyle gelip geçti.

-Cengiz Önder: *Hoca Efendi'nin mûsikî yönünden bahseder misiniz? Mesela geçtiği eserler nelerdi?*

-Muammer Kurul: Biz genelde Hoca Efendi ile bizim mağazada bulduğumuzdan çok fazla ilahi okuyacak ortam olmazdı. Ama diğer öğrencilerini yetiştirirken onlara farklı makamlarda ilahiler, eserler geçti. Ben de hocamdan makam olarak hüzzam makamı, hafızama adeta nakşolmuştur. Ayrıca sabâ makamını da

hocamdan öğrenmişimdir. Bir yerde bu makamlarda bir şeyler okunsa onu bilirim. Hocam Kur'an okurken makamdan makama geçirdi. Çok güzel okurdu. Hatta bazen dükkânın kapısını kapatıverirdim. Çünkü çarşı, her an müşteri gelebilir. Kendisi görev yaptığı camilerde genelde ezanları öğrencilerine okutur, namazları da yine öğrencilerine kıldırırtırdı. Bu vesile ile de öğrencilerini yetiştirmiş oluyordu. Yine hocam en çok hüzzam makamında okurdu. Sesi de o makama müsaitti. Allah ona öyle güzel bir ses vermiş. Ama dediklerine göre tabi ki gençliğindeki sesi daha güzelmiş. Buraya ikinci gelişinde epeyce yaşlanmıştı. Bizim beraberliğimizden yaklaşık üç-dört sene sonra vefat etti. Allah rahmet eylesin. O zamanlar da bizim başımıza bir yangın felaketi geldi. Evimiz yandı. Bu vesile ile daha çok geçim derdindeydik. İşte bundan dolayı da hocamdan çok fazla istifade edemedik.

-Cengiz Önder: Hoca Efendi'nin aile hayatı ile ilgili neler söylersiniz?

-Muammer Kurul: Hocamın bir kızı bir oğlu vardı. Kızı Betül Hanım. Onun da sesi çok güzeldi. Oğlu da Bekir Sıdkı idi. Fakat hocam oğluna çok düşkün idi. Onu çok severdi. Öyle ki onun ufak tefek şeylerine katlanırdı. Bazı maddi sıkıntılarına katlanır hatta burada kendisi maddi sıkıntı içerisinde olsa bile onu oğluna hissettirmez, bir şekilde onun ihtiyacını karşılardı. Ailesi, kendi haline, içine kapanık bir aile yapısı vardı. Kızı biraz daha hareketli, aktif biriydi. Evlerine gidip ziyaret eder, hem kendisinin hem hanımının ellerini öper, onlara karşı saygımızı gösterirdik. Onlar da bizi severlerdi. Allah rahmet eylesin.

HÂFİZ HÜSEYİN SEZGİN EFENDİ İLE İLGİLİ BELGELER

1-2
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
İSPARTA
2.8.1964

Sayı: 463
Konu: Hüseyin Sezgin Hz.
Evl.

Diyaret İşleri Başkanlığına
AMARA

Vilayetiniz Kurumunu Genel İmam-Hatibi Hüseyin Sezgin'in Isparta Merkez Kur' an Kurulunda Fesih Örneği ile yapması hakkında Komisyon Kararı ile Atı Sezenin mektup suretiyle beyan hakkındaki 2.8.1964 tarihli diyanet işleri Bakanlığının yazısına, ekte sunulmuş, cevabı sayfa ile arz olmaktadır.

Not: Atı Sezenin iduaulu evrakı Başkanlığınız dosyasında mevcut olduğundan yeniden tezkime lazım görülmemiştir.

Fatih Hüseyin
Isparta Hatibi Y.

Belge 1:

Isparta Müftülüğü Arşivi, Konu: Hüseyin Sezgin, Sayı No: 463, Tarih: 09.09.1964, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Yazılan Bir Dilekçe.

1938'den 1945'e kadar İstanbul Hükümeti
başlı keşçi Hatun Camisinde müezzinlik
hizmetinde bulundu.

1945 Eylül'den 1949 Mart'a kadar Isparta
Korun Kurusunda Okulunun öğretmenliğinde
bulundu.

1949 Mart 7'den 1964 Ağustos 20'ye kadar
muşla ulucamii İsmi'nde imam ve hatiflik
hizmetlerini ifa etmiş

Say 181
49
7
28

Pas
38-5
35-21
40-21
41-12
42-24
43-12
44-12
45-12
46-12
47-12
48-12
49-12
50-12
51-12
52-12
53-12
54-12
55-12
56-12
57-12
58-12
59-12
60-12
61-12
62-12
63-12
64-12
65-12
66-12
67-12
68-12
69-12
70-12
71-12
72-12
73-12
74-12
75-12
76-12
77-12
78-12
79-12
80-12
81-12
82-12
83-12
84-12
85-12
86-12
87-12
88-12
89-12
90-12
91-12
92-12
93-12
94-12
95-12
96-12
97-12
98-12
99-12
100-12

İstanbul Hacı Kadir Han
Camii

Isparta Kurumu

Muşlu Kurumu
1955 İfa

Belge 2:

Isparta Müftülüğü Arşivi, Hüseyin Sezgin'in El Yazısı İle Yazdığı Bir Not.

Tutanak

Müftülük Demirbas Vakfiye Demirbas Vakfiye defterinin 35. sahifesinde gösterilen Hisar Mah. Karsancu camii hat ve yazıları tamamdır.

Ben isim ve görevi yazılı cami görevlisi mezkur hat ve yazıları müftülük adına murakip görevlisi Mehmet Yılmazdan teslim aldım.
15.06.65

Testim Eden
Mehmet Yılmaz murakip
M. Yılmaz

Testim Alan
Hüseyin Sezgin
Karsancu Camii İmam ve Hatibi
H. Sezgin

Belge 3:

Isparta Müftülüğü Arşivi, Tarih: 21.05.1965, Hüseyin Sezgin'in El Yazısı İle Yazdığı Bir Tutanak.

550

9. 11. 1965

Hüseyin Sezgin Hk. T.C.
EMEKLİ SANDIĞI
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ANKARA

Muâzîsî Hüseyin Sezgin'in geçmiş hizmetlerini saydırmak suretiyle borçları
mâzî olduğu ve 300 lîraya karşılık şimdiye kadar 29,76 tahsil edildiği ve 262
lîre 76 kuruş 100,24 lîrenin sendikasına gönderilmesi işleminin de
Muâzîsî Hüseyin Sezgin'in gönderilen ve oradan İsparta Müftülüğüne havale edilen
13/10/1965 tarih ve 45-3412 sayılı yazınız Hüseyin Sezgin'e (99-733-06 emekli
sicil numaresi) tabiiği edilmiş olup ödenecek ve 300 lîre borcundan 164 lîre
50 kuruşunu ödendiğini ve geriye 135 lîre 50 kuruş borcu kaldığını 16811 atma
ve bunu vesikalarla ispat etmeğe gelmiştir. İsparta Müftülüğüne gelmiş yazıl-
rının suretleri ile sendikaya gönderilmek üzere İsparta Ziraat Bankasına
yollanmış olduğu 135 lîre 50 kuruşun 8/11/1965 gün ve 8406 sayılı mekuzun bi-
sureti ile ilişikte gönderilmiştir.

İşbu kararın alındığında 99-733-06 emeklilik sicil numaresi Kurgunou
cemil İsmem-Hatibi Hüseyin Sezgin'in geçmiş hizmetlerinin borcuna mahsup edile-
rek neticeden müftülüğümüze bilgi verilmesini saygı ile arz ederim.

Mehmet Akınbeyoğlu
İsparta Müftüsü V.

Belge 4:

İsparta Müftülüğü Arşivi, Konu: Hüseyin Sezgin, Sayı: 550, Tarih: 09.11.1965, T.C.
Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü'ne Yazılan Bir Dilekçe.

T. C. Nüfus Hükümeti Cüzdanı Sureti

Fotoğraf

No : 624864

Adı :	Hüseyin	Dini :	İslâm
Soyadı :	Sezgin	Mevlâk ve İhtisâs vâkıfını Mecezi hâli (vecizeleri) Dâir :	Evlî
Baba adı :	Siddik	Boyu :	
Ana adı :	Hemîfe	Cöz :	
Doğum yeri :	Huda	Renk :	
Doğum tarihi :	1315	Vücutta sakatı veya noksanlığı :	
	Üçyüz on beş		

Nüfus Kütüğüne Yazılı Olduğu Yeri

Vilâyeti :	Erzurum	Sokağı :	
Razası :	Kemah	İlân No. :	27
Bucığı :	Hogun	Cilt No. :	7
Köyü :		Sahife No. :	25
Mahallesini :		Ne suretle verildiği :	

Bu nüfus cüzdanında Adı ve hâliyati yazılı olan Hüseyin Sezgin Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı olarak nüfus kütüğünde kayıtlıdır. Bu cüzdan ERZURUM nüfus dairesinde verilmiştir. 18.11.1966 Resmi mühür ve imza

Medeni ve Şahsi ahvalindeki tabirât	Tarihi	Hangi nüfus dairesi tarafından yazıldığı	Mahallesini

5 Kr.
Pai

Belge 5:

Isparta Müftülüğü Arşivi, Belge / Sayı No: 624864, Tarih: 25.11.1966, T.C. Nüfus Cüzdanı Sureti.

K A R A R

Karar Tarihi : 9.9.1964

Karar No : 6

Komisyonumuz Müftü İsmail Akdere'nin Başkanlığında azadan Abdullah Keyser ve Ali Sarıova'nın iştirakiyle toplanarak aşağıdaki hususu incelemek suretiyle karara bağlamıştır.

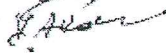
Isparta Burgunlu Camii İmam-Hatibi Hüseyin Beşgin'in Kur'an kursu Fahri Öğreticiliğine tayini hakkındaki B.9.1964 tarihli dilekçesi tetkik edildi.

Adı geçenin 1945 senesinden 1949 senesine kadar Vilayetimizde Kur'an Öğreticiliği yapması ve birkaç ay evveline kadar, ek görevler alınmaya kadar Muğla Kur'an Kursu Öğreticiliğini ve Muğla Ulu Camii İmam-Hatipliğini ifa etmesi, melek ve Kur'an Öğreticiliğinde ehil ve başarılı olması, Isparta Kur'an kursu öğrencilerinin ve sairimiz mensuplarının mealeki bakımdan kendisinden istifade edebilmeleri sağlanarak Adıgeçenin Vilayetimiz Merkez Kur'an Kursunda fahri Öğreticilik yapması Komisyonumuzca uygun görülmüştür.

Kayıfletin tasdiği için Diyanet İşleri Başkanlığına arzına oybirliği ile karar verilmiştir.9.9.1964

Not:Adı geçenin lüzumlu evrakı Başkanlıktaki dosyasında mevcut olduğundan yeniden tanzimine lüzum görülmemiştir.

Komisyon Başkanı
Müftü
İsmail Akdere

Aza
Abdullah Keyser
İlkokul Müdiri

Aza
Ali Sarıova
İmam-Hatip

Belge 6:

Isparta Müftülüğü Arşivi, Karar No: 6, Karar Tarihi: 09.09.1964, "Karar".

24/9/1969

Hüseyin Sezgin'in
dul ve yetimleri

Eki : 7 Hk.

Diyanet İşleri Başkanlığına

A N K A R A

İlgi: 21.7.1969 gün ve 886 sayılı yazınızla EK:

İlimiz merkez Kurgunçu Camii İmam-Hatibi İken 29.7.1969 tari-
hinde vefat eden Hüseyin Sezgin'in, dul ve yetimlerine adnaş bağlanmasına da-
ir lüzumlu evraklar ekte sunulmuştur.

Careğine müsadeleri saygı ile arz olunur.

M.B.

Cevat Kengenkon
Vali Muavini
Vali Y.

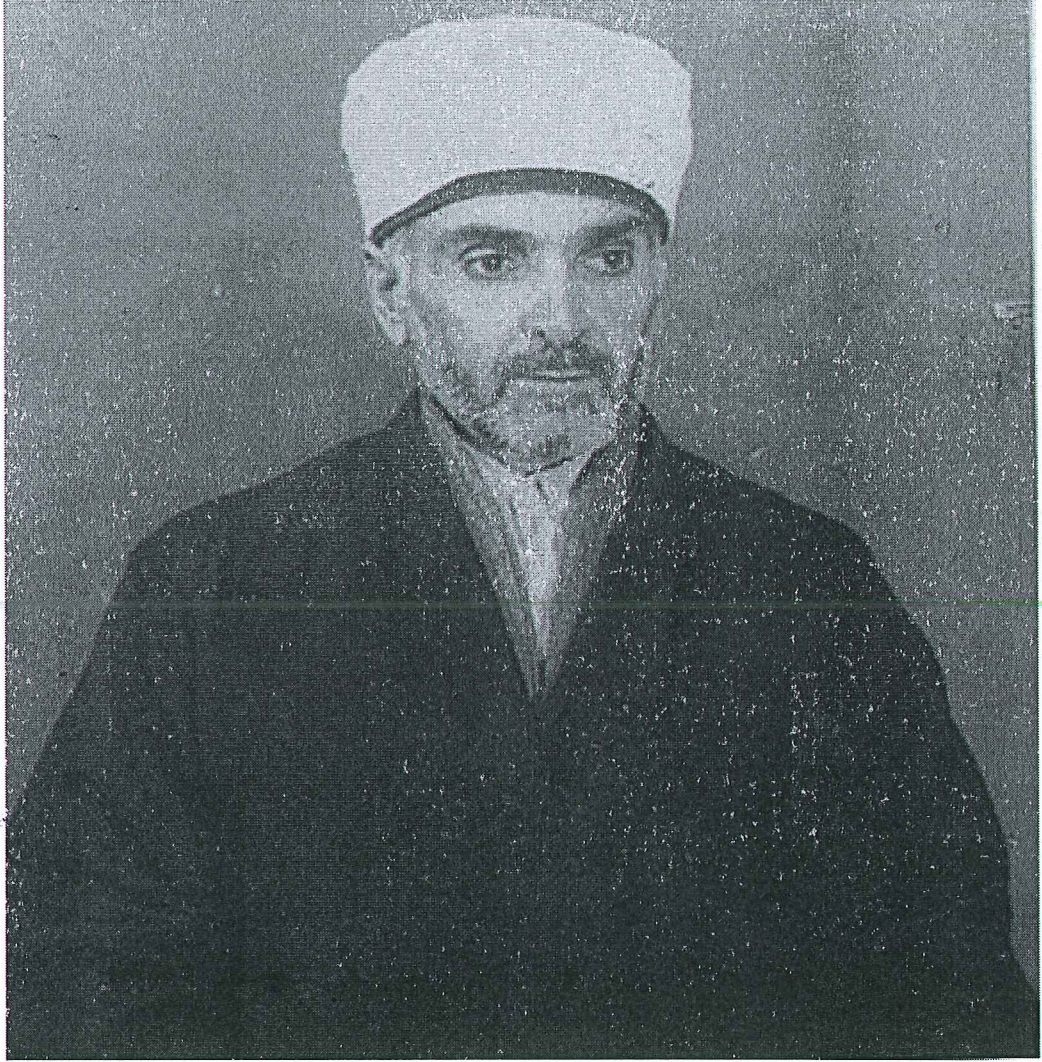
Belge 7:

İsparta Müftülüğü Arşivi, Konu: Hüseyin Sezgin'in Dul Ve Yetimleri, Sayı: 1123,
Tarih: 24.09.1969, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Yazılan Bir Dilekçe.

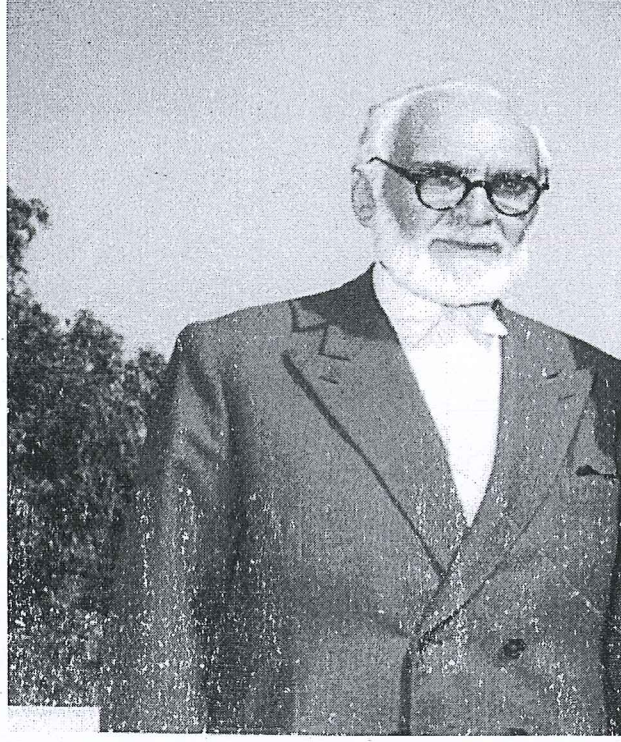
HÂFIZ HÜSEYİN SEZGİN EFENDİ İLE İLGİLİ FOTOĞRAFLAR

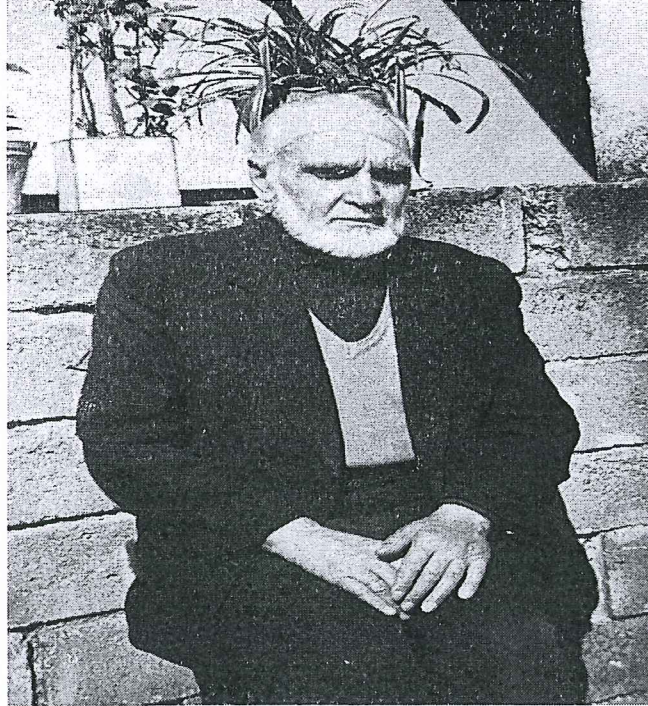
Fotoğraf 1: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin gençlik yıllarından bir fotoğraf. (1899-1969).

Fotoğraf 2: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi. (1899-1969).

Fotoğraf 4: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi. (1899-1969).

Fotoğraf 5: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi. (1899-1969).

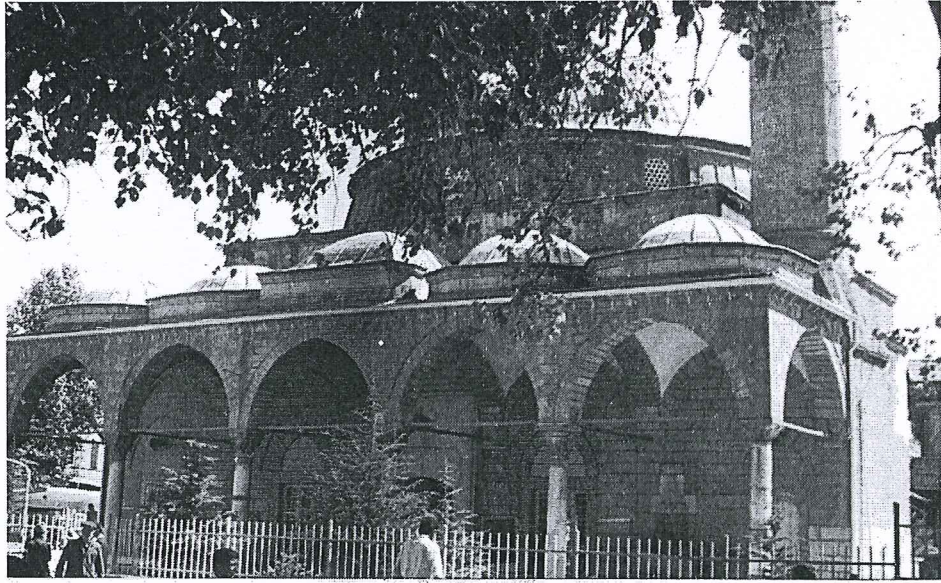
Fotoğraf 8: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi, oğlu Hâfız Bekir Sıdkı Sezgin ile birlikte.

Fotoğraf 9: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi, oğlu Bekir Sıdkı Sezgin, kızı Betül Hanım ve öğrencileri.

Fotoğraf 10: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin görev yaptığı Isparta Ulu Camii.

Fotoğraf 11: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin görev yaptığı Isparta Mimar Sinan Camii.

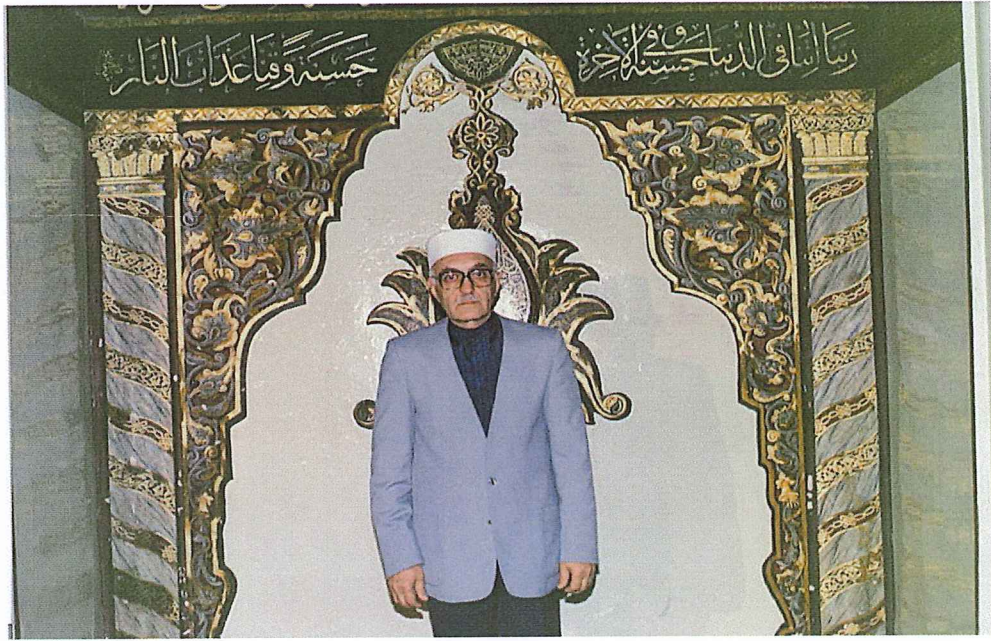
Fotoğraf 12: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin görev yaptığı Kur'an Kursu'nun şu an ki hali, İplikçi Camii önüne kurulan Köylü Pazarı'nın bulunduğu yer (2013).

Fotoğraf 13: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin Muğla'da görev yaptığı yıllarda (1950-1964) kaldığı ev.

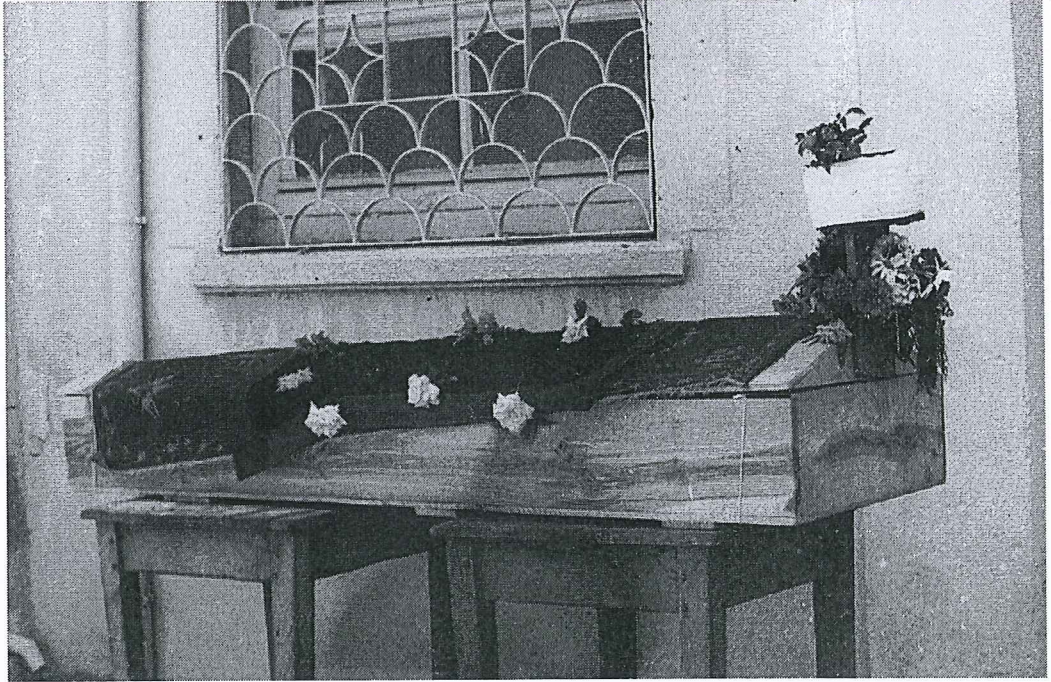
Fotoğraf 14: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin Isparta'da görev yaptığı yıllarda (1945-1949) veya (1964-1969) kaldığı ev.

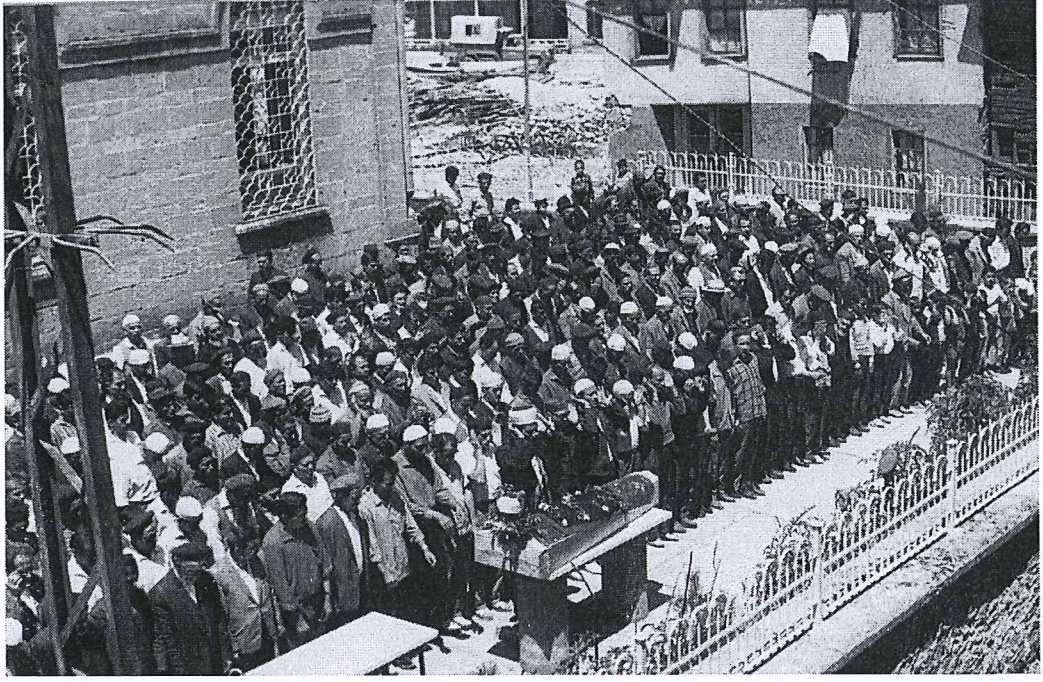
Fotoğraf 15: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin oğlu Hâfız Bekir Sıdkı Sezgin.

Fotoğraf 16: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin torunu Kudsi Sezgin.

Fotoğraf 17: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin cenazesi (1969).

Fotoğraf 18: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin cenaze namazının kılınışı (1969).

Fotoğraf 19: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin mezarının ilk hali. Oğlu Bekir Sıdkı Sezgin ve Hüseyin Efendi'nin eşi Feride Sezgin Hanım, Halife Sultan Mezarlığı Isparta (1969).

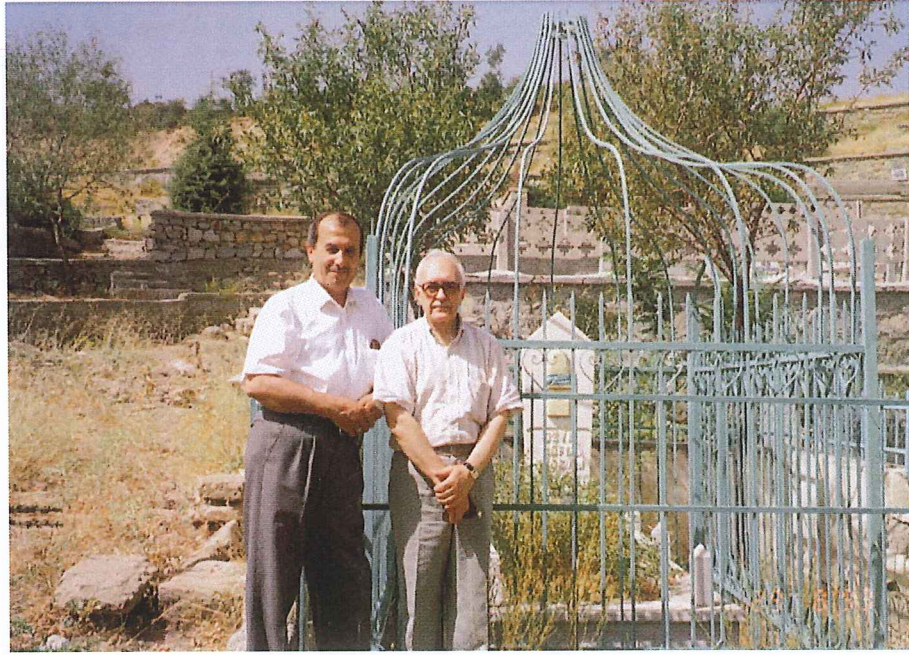
Fotoğraf 20: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin kabrinin yapılmış hali ve oğlu Bekir Sıdkı Sezgin.

Fotoğraf 21: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin kabri ve oğlu Bekir Sıdkı Sezgin'in gençlik yılları. Halife Sultan Mezarlığı, Isparta.

Fotoğraf 22: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin kabri ve oğlu Bekir Sıdkı Sezgin'in daha sonraki yılları. Halife Sultan Mezarlığı, Isparta (1993).

Fotoğraf 23: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin öğrencisi Ali İhsan Parlar ve oğlu Bekir Sıdkı Sezgin. Halife Sultan Mezarlığı, Isparta (1993).

Fotoğraf 24: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin torunu Kudsi Sezgin. Halife Sultan Mezarlığı, Isparta (1993).

Fotoğraf 25: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin kabrinin son hali. Halife Sultan Mezarlığı, Isparta (2013).

Fotoğraf 26: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin kabrinin son hali ve Cengiz Önder.
Halife Sultan Mezarlığı, Isparta (2013)

Fotoğraf 27: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin kabrinin son hali. Halife Sultan
Mezarlığı, Isparta (2013).

Fotoğraf 28: Hâfız Şeyh Bekir Necmeddîn Sıdkı Efendi, Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin şeyhi, Karaca Ahmet Mezarlığı, Üsküdar, İstanbul.

Fotoğraf 29: Hâfız Hüseyin Sezgin Efendi'nin oğlu Bekir Sıtkı Sezgin'in (1936-1996) kabri. Sahray-ı Cedid Mezarlığı, Kadıköy, İstanbul.

KAYNAKLAR

- APAYDIN, H. Yunus. vd., *İlmihal-2, İslam Ve Toplum*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- APAYDIN, H. Yunus. "Mûsikî (Fıkıh)", *DİA*, İstanbul, c.31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.
- ATEŞ, Erdoğan. *Mûsikî Tarihi ve Dini Mûsikî Formları*, İzmir, Basılmamış Ders Notları, 1996.
- ATEŞ, Erdoğan. *Basılmamış Notlar*, 2013.
- BARDAKÇI, M. Necmettin. *Sosyo-Kültürel Hayatta Tasavvuf*, Isparta, Fakülte Yayınları, 2000.
- CEBECİOĞLU, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara, Rehber Yayınları, 1997.
- ÇETİN, Abdurrahman. "Kur'an Kırâatinde Mûsikînin Yeri", Bursa, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 7, sayı 7, yıl 7, 1998.
- ÇOBAN, Şemsettin. *Bekir Sıdkı Sezgin'in Hayatı, Sanatı ve Besteleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Ana Bilim Dalı, İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2012.
- DALDAL, Hüsnü. Mülakat, Hüseyin Efendi'nin Yetiştirdiği Hâfızlardan, Kütük Minare Camii Emekli Müezzini, Isparta, 15.12.2012.
- ED-DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân. *Sünenü 'd-Dârimî*, (I-IV), Dâru'l-Muğnî, Riyad, 2000.
- EGE, Mehmet Ali. Mülakat, Isparta, 11.03.2013.
- EL-GAZÂLÎ, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *İhyâü Ulûmi 'd-Dîn*, Tercüme Ahmet Serdaroğlu, İstanbul, II/683. Bedir Yayınları, 1973.

EN-NEVEVÎ, Ebu Zekeriyyâ Yahya İbni Şeref İbni Mürî, *Riyâzü's-Sâlihîn*, Tercüme ve Şerh: M. Yaşar Kandemir, İsmail Lütfi Çakan, Raşit Küçük, İstanbul, Erkam Yayınları, 2006.

ES-SANÂNÎ, Ebû Bekr b. Hemmâm Abdürrezzak. *el-Musannef*, (I-XII), el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1983.

Isparta Müftülüğü Arşivi, Hüseyin Sezgin'in El Yazısı İle Yazdığı Bir Not.

Isparta Müftülüğü Arşivi, Hüseyin Sezgin'in El Yazısı İle Yazdığı Bir Tutanak, Tarih: 21.05.1965.

Isparta Müftülüğü Arşivi, Konu: *Hüseyin Sezgin*, Sayı No: 463, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Yazılan Bir Dilekçe, Tarih: 09.09.1964.

Isparta Müftülüğü Arşivi, Konu: Hüseyin Sezgin'in Dul Ve Yetimleri, Sayı: 1123, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Yazılan Bir Dilekçe, Tarih: 24.09.1969.

Isparta Müftülüğü Arşivi, Belge / Sayı No: 624864, T.C. Nüfus Cüzdanı Sureti, Tarih: 25.11.1966.

Isparta Müftülüğü Arşivi, Karar No: 6, "Karar", Karar Tarihi: 09.09.1964.

Isparta Müftülüğü Arşivi, Konu: Hüseyin Sezgin, Sayı: 550, T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü'ne Yazılan Bir Dilekçe, Tarih: 09.11.1965.

KARAGÖZ, İsmail. vd., *Dînî Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2010.

KARAMAN, Hayrettin. vd., *Kur'an-ı Kerim Ve Açıklamalı Meali*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.

KARAMAN, Hayrettin. vd., *İlmihal 2, İslam ve Toplum*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara 2004.

KAROLYİ, Ottó. *Müziğe Giriş*, Çev. Mehmet Nemutlu, İstanbul, Pan Yayınları, 2007.

KURUL, Muammer. Mülakat, Hüseyin Efendi'nin Muğla'dan Tekrar Isparta'ya Gelişinde Yetiştirdiği Talebelerinden, Isparta, 02.04.2013.

OKUDAN, Rifat. "Aydınoğlu Tekkesi Son Postnişini Hafız Bekir Necmeddin Sıdkî", *Tasavvuf Dergisi*. Yıl: 8, Sayı: 19, 2007.

ÖZCAN, Nuri. "Dinî Mûsikî" *DİA*, İstanbul, c.9, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, 1994.

ÖZCAN, Nuri. *Türk Musikisi Tarihi*, Basılmamış Ders Notları, İstanbul, 2001.

ÖZCAN, Nuri. "Mûsikî", *DİA* İstanbul, 2006.

ÖZKAN, İ. Hakkı. *Türk Mûsikisi Nazariyatı ve Usulleri Kudüm Velveleleri*, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1998.

PAÇACI, Gönül. *Bekir Sıdkı Sezgin, Türk Müzik Geleneğini Yaşatanlar*, Boyut Sinema, Boyut Müzik, VCD kitap, İstanbul, Boyut Yayın Grubu, 1995.

PARLAR, Ali İhsan. Mülakat, Hüseyin Efendi'nin Talebelerinden, Ferah Kebap'ın Sahibi, Isparta, 26.12.2012.

SARIOVA, Ali. Mülakat, Hüseyin Efendi'nin Yetiştirdiği Hâfızlardan, Mimar Sinan Camii'nden Emekli Din Görevlisi, Isparta, 26.12.2012.

SEZGİN, Kudsi. Hüseyin Efendi'nin Torunu, Hüseyin Efendi'yi Anlatmak için Gönderdiği Yazılı Metin, İstanbul, 05.07.2013.

SEZGİN, Kudsi. Mülakat, Hüseyin Efendi'nin Torunu, Üsküdar, İstanbul, 12.09.2012.

ŞERİF, M.M. *İslâm Düşüncesi Tarihi*, İstanbul, III/347, İnsan Yayınları, 1991.

ULUDAĞ, Süleyman. *İslam Açısından Mûsikî ve Semâ*, Bursa, Uludağ Yayınları, 1992.

ULUDAĞ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Marifet Yayınları, 1996.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Cengiz ÖNDER

Doğum Yeri ve Yılı : Sütçüler / 1979

Medeni Hali : Evli

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi : Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yüksek Lisans Öğrenimi :

Yabancı Dil ve Düzeyi :

1. Arapça / Orta Düzey

İş Deneyimi :

1. Diyarbakır Merkez Şehitlik-1 Camii İmam-Hatibi

2. İstanbul Fatih Mercan Ağa Camii İmam-Hatibi

3. Süleyman Demirel Üniversitesi Camii İmam-Hatibi

4. Isparta Gönen İlçe Vaizi